

KONTADENNOU

ar Bobl
e Breiz-Izel

dastumet gant
F.-M. LUZEL

E Kemper
E ti AD. LE GOAZIOU, leorier
7, Streat Sant-Fransez

—
1939

KONTADENNOU

ar Bobl e Breiz-Izel

dastumet gant
F.-M. LUZEL

E Kemper
E ti AD. LE GOAZIOU, leorier
7, Streat Sant-Fransez

—
1939

E ti an Aotrou AR GOAZIOU, leorier

7, Streat Sant-Fransez (dirag ar C'ho'hi)

KEMPER (Penn-ar-bed)

E Kavjet da brena :

G. MILIN : Gwechall-goz e oa... Marvailhou

Yvon CROQ (Eostig Kerinek) : Eur Zac'had Marvailhou.

F. AL LAY : Bilzig,

E. AR MOAL (Dir-na-Dor) : Pipi Gonto, Marvailhou.

Abad LAN INISAN : Toull al Lakez. Moulet evit an eil gwech.

Ha meur a leor skrivet en brezoneg : Leoriou war Istor Breiz,
leoriou-oferenn, leoriou war al labour-douar, hag all.

Hep dale, e vo embannet :

F.-M. LUZEL : Ma C'horn-Bro, Dastumadenn gwerziou ha soniou,
grêt gantan e-unan.

Da Yannig Fañch
sant va gwellañ sonij.
Rearhon 7.5.43. Adsett.

Kontadennou

ar Bobl
e Breiz-Izel

Moullet a zo bet ivez
10 leor war baper Holland
niverennet eus a 1 da 10

F.-M. AN UHEL (1)

(1821-1895)

Keranborn — bet gwechall eun noblans vras, evel Guernaham ha Guernachanay, tost d'ezi, — n'oa ken, eun nebeut bloaveziou arak Dispac'h 1793, nemet eur vereuri vras, pa voe prenet gant Fransez An Uhel, ginidik eus a Votsorhel (Penn-ar-Bed). O timezi e Plouaret, ar 14 a viz c'houevrer 1775, gant Mari Merrien, eus parrez Ploubêr, ez eas da chom da Geranborn hag, a-unan gant mitizien, e talc'has an douarou bras stag ouz ar maner koz, damgouezet, pe dost, en e boull.

E vab Fransez, — tad ar skrivagner, — kemeret gant ar « rekisition », daoust m'en doa prenet diou wech eur « remplaçant », a voe soudard e gward-a-enor an impalaer Napoleon kenta. Distro d'ar gêr, ec'h eurejas, an 20 a viz ebrel 1815, e iliz Prat, Rozali-Visanta Ar Gac, ganet e Planiel, an « 28 ventose, 4e année de la République une et indivisible ». Evel o zad, kenderc'hel a rejont da diekaat douarou Keranborn. Tud a zoujans Doue e cant o-daou, prest bepred da rei skoazell ha sikour d'o amezeien, hag ouspenn, madelezes-tre e-kenver ar beorien, ar glaskerien-vara, a gave atao er maner lojeiz ha boued hag eun tamm plas e korn an oaled da domma o izili.

(1). — Araok displega penn-da-benn buhez An Uhel, ret eo d'eomp lavaret n'hon eus ket gallet, daoust d'eun enklask hir ha piz, anaout tra ebet war meur a boent anezi. Gwelloc'h eo, a gav d'eomp, lavaret n'ouzomp ket, eget lavaret traou diazezet war netra, evel ma tigouez, — re alies, siouaz! — gant hiniennou pa zisplegont buhez skrivagnerien hon bro. — Talvoudus bras eo bet d'eomp, evit ober hon labour, ar pennadou niverus skrivet war An Uhel hag e oberou, met eun dra a-bouez eo bet evidomp gallout furchal en diou baperenn (*dossiers*) miret e Pariz, en Diellou broadel : unan diwar-benn an amzer tremenet gant an Uhel en Deskadurez, eben diwar-benn e getridiou (*missions*) e Breiz-Izel.

O dimezi a voe benniget gant Doue : daouzek krouadur o devoe. Fanch-Mari, an eil anezo, a c'hanas ar 6 (2) a viz mezeven 1821.

E vugaleach, e Keranborn, a voe « evurus ha laouen », renet gant kerent mat ha karantezus. Bepred An Uhel a gavo plijadur o tistrei war an amzer-se, ha bepred ar soniou a savo evit envori e vugaleach a vezo fresk ha dudius hag a seblanto deuet a greiz e galon. Ar vuhez a vevas neuze a voe hini eur paotrig diwar ar meaz : galoupat a-dreuz ar parkou hag ar prajou; « ken skanv hag eur gwinver », pignat er gwez, — n'oa ket, hervez e lavar, eur pigner all par d'ezan, — evit dastum frouez pe evit klask neiziu, a-unan gant kanfarded all eus e oad pe gant e vreudeur hag e c'hoarezed; tapout kaouenned evit o lakaat da stourm ouz kaz an ti; kutuilh bleuniou, hag all.

... Neuze evel brema,

'Karien redek atô dre 'r parko, ar c'hoajo,
Ha n'em boa ket ma far evit kavout neizo (3).

Hag evelse e kemere nerz ha yec'hed. Ma tigouez gantan dont d'ar gêr, e chupenn pe e vragou freget gant an drez pe ar brankou, a dra zur e veze gourdrouzet, — ha ret e oa, — met prest e oa da adkomans antronoz, daoust m'en doa touet ne raje ken : le eur bugel a dremen evel an avel.

Rust pe fall an amzer, ret e veze chom er gêr, ha neuze eur blijadur all a oa evitan klevout hini pe hini eus mitizien Keranborn o kana soniou pe werziou, ha mestrez an ti, Rozali Ar Gac, o tiskana gante : hor paotr Franso-Mari (4) a selaoue gant evez, marteze e c'henou digor gantan war nav eur, evit o c'hlevet gwelloc'h.

Ha dioc'h an noz, pa veze debret koan, oh! neuze, e blijadur hag e levenez a veze eus ar re vrasa, rak beilhadegou Keranborn,

(2). — Hervez kaier ti-kêr Plouaret, bloavezh 1821. Kavout a reer meur a zeiz all er pennadou skrivet war An Uhel; hen e-unan, en e « Notices individuelles », pa oa « rejant » pe mestr-studi, a verke e oa ganet an 21 a viz mezeven.

(3). — « Ar stêr vihan », e leor *Ma C'horn-bro*.

(4). — Evelse e veze hanvet gant e gerent hag e gamaraded.

en-dro d'an oaled, a oa brudet tro-dro. Er beilhadegou-ze, e spered a rae, nebeud ha nebeud, anaoudegez gant an tenzor miret etouez ar bobl : gwerziou, soniou ha marvailhou; e galon a dride dreist-holl o selaou ar c'hontadennoù burzudus displeget gant konterien dispar evel Garandel, — Ieshanvet Kompagnon-Dall, — Alan Kourio hag all. Ne fell ket d'eomp poueza war ar peza a voe beilhadegou Keranborn; lies a wech, An Uhel en deus displeget meur a hini anê (5).

Pa voe deut evit ar paotrig an ampoent da zeski lenn ha skriva ar galleg, — rak e Keranborn ne veze komzet nemet ar brezoneg, — e voe kaset d'ar skol da Blouaret (6). Met hir oa an hent a gas eus Keranborn d'ar bourk, ha Franso-Mari, evel ar vugale all eus e oad, a blije d'ezan dilerc'ha war an hent, pe da sellet an dra-man-dra, pe da c'hoari pe, d'an diskar-amzer, da hija ar gwez-avalou pe ar gwez-kraou a gave war e hent. P'arrue diwezat, ar mestr-skol, an « tad Thomas » a c'hourdrouze, a roe pinijennou, — bara sec'h da greisteiz, pe chom eur pennad mat war an daoulin, e-kreiz ar c'hlas (7). Ze ne harze ket Franso-Mari da adkomans antronoz. A-wechou all e rea skolig al louarn :

Ganen kanfarded all, e-lec'h mont d'ar skol,
Na da wech 'tremen an deiz, bete kuz-heol,

(5). — Sellit ouz: Une Veillée bretonne au manoir de Keranborn (*Chants de l'Épée*, p. 81-95); — La Veillée de Noël (*Revue de Bretagne et de Vendée*, p. 275-278, hag ivez e *Légendes chrétiennes*, II, p. 329-374); — Le jour des Morts en Bretagne (*L'Echo de Morlaix*, 4 du 1874; dindan al Ieshano a Fanch Ar Moal); — Veillée de Noël. Apparitions et revenants (*Le Morlaisien*, 19, 22, 26, 29 kerzu 1877; 5 genver 1878); — Veillées bretonnes (leor in-18, 292 p.; Montroulez, J. Mauget; 1879), bet embannet da genta e *Le Morlaisien*, 16 du 1878 — 5 c'hovevrer 1879, hag e *L'avenir de Morlaix*, 8 c'hovevrer — 19 ebrel 1879; — Une Veillée de Noël en Basse-Bretagne (*Revue illustrée de Bretagne et d'Anjou*, 1 genver 1888, p. 49-52); — Une Veillée bretonne en 1836 (*An Oaled*, 1934, niverenn 48, p. 134-146).

(6). — Keranborn, d'ar mare-ze, a oa eul lodenn eus Plouaret. Diwezatoc'h, er bloaz 1860 (evit an iliz) hag er bloaz 1866 (evit an ti-kêr), e voe distaget diouz Plouaret, evit ober, gant enn nebeud a lec'hioù all, eur barrez nevez, ar C'hoz-Varc'had pe ar C'houerc'hed (eul lodenn vras ivez eus Plouaret).

(7). — Ar re a fell d'ezo gouzout muioch war amzer-skol An Uhel e Plouaret, n'o devo nemet lenn al lodenn genta (Skolig al louarn) eus an envorennoù — *Henora Lestréec* — en deus embannet e *Revue de Bretagne et de Vendée* (genver, c'hovevrer, meurzh 1864), hag embannet a-nevez e *Buhez Breiz* (mezeven, gouere, gwengolo, du 1924).

*O pesketan aman, o c'hoari, o neuial,
Hep komer nec'hamant ebet gant netra all (8).*

E gerent a c'hoantae gwelet o mab henan o kendere'hel gant e studi hag o kemer eur vicher all estreget hini eul labourer-douar. Fanch-Mari, krog en e 14 vloaz (here 1835), a voe kaset da skolach real Roazon, ha laket eno dindan renadur e eontr, — eun hanter-vreur d'e vamm, — J.-M. Ar Huërou, a oa o paouez beza hanvet, er skolach-ze, da gelenner war an istor. Pebez chenchamant evit hor paotr! Boazet da redek dizoursi en-dro da Geranborn, setu hen breman serret etre peder voger evit deski latin, gregach ha skianchou all. Keuz en devoe, hag ouspenn diêz e kavas plega dindan reolenn striz ha kalet ar skolach, rak alies, re alies, hervez, e kouezas war e gein, stank evel grizilh, ar pini-jennou, evel ma lavar e-unan. Ha n'omp ket souezet ma c'hoantaas meur a wech lampat dreist ar mogerioù evit distrei da Geranborn (9). Diêz eo gouzout ma plije d'ezan ar studi. Hervez e notennou, ne seblant ket beza bet eur skolaër dispar : kentoc'h eur skolaër entre. Ne beurachuas ket e studi e Roazon. E 1839, grêt gantan e eilvet klas, e kuitaas ar skolach hag e chomas e Keranborn da zanken e « vaccaurât », renet a-bell, evit doare, gant e eontr Ar Huërou.

E miz here 1841, e tremenas e « vaccaurât-ès-lettres » (10). Breman bachelier, e c'hell mont da Vrest da ésa beza diwezatac'h medisin (pe sirurjian) war vor. Ne voe nemet eun taol-ésa. Ar pezh 'zo sur ne gaver roud ebet ma tremenas An Uhel an arnod ret evit antren e skol Medisinerez-war-vor Brest.

Gant miz du 1845, goude an ehan-skol tremenet e Keranborn, setu hen ha kemer penn an hent da vont da Bariz evel studier. Oc'h arruout er gêr-benn, ez eas da chom 34, ru Skol ar Medisi-

(8). — Ar Stêr vihan, e leor *Ma C'horn-bro*.

(9). — Dourn-skrid ar *Veillées Bretonnes*, p. 10 (Leordi ti-kêr Roazon, paperou An Uhel).

(10). — An Uhel a lavar (Dourn-skrid ar « *Veillées Bretonnes* », p. 10), e chomas e Keranborn da zanken e « vaccaurât » epad ar bloavezh 1842. Fazio 'ra, rak eul lizer skrivet d'ezan gant e eontr Ar Huërou (timbr ar post a verk : Roazon, 13 a viz c'houevrer 1842) a ro d'ezan da c'houzout n'eo ket c'hoaz arruet e bar-chimin. Hag ouspenn, evit noza skol Medisinerez Brest, e oa ret beza bachelier.

nerez, hag eno e chomo epad an amzer a dremenno e Pariz (1842 — gouere pe eost 1847). Ha lakaat a reas e hano war roll studieren Skol ar Medisinerez? A dra zur, rak fellout a rê d'ezan senti ouz e gerent a c'hoantae e welet beza medisin. Ha studia a reas ar skiant-ze en eur feson aketus? N'ouzomp ket; met, evit doare, gant e spered troet kentoc'h war al lizeradur, e tilezas nebeud ha nebeud ar medisinerez. N'eus meneg ebet eus ar studi-ze el lizerou a skriv (10 ha 28 eost 1845) d'an aotrou de Salvandy, ministr an Deskadurez, evit goulenñ beza karget da vont e Breiz-Izel da zastum gwerzioù ha sonioù, hag ivez misterioù koz. E miz gwengolo 1845, en devoe e gefridi. Evel m'oa goull e yalc'h (11), e voe roet d'ezan, evit paca e veach, an hanter eus e c'hopr, da lavaret eo, 50 skoed; paet e vefe ar peurrest d'ezan, goude m'en dije rentet kont eus e gefridi. An Uhel a dremenas eur miz hanter e Keranborn, ha distro e Pariz, e rentas kont, ar 4 a viz du 1845, d'ar ministr eus an eost treut awalc'h en doa dastumet. A. Ar Braz (12) a lavar e oa bet An Uhel « evit doare, skoazellet gant Pitre-Chevalier », evit kaout ar gefridi-ze. En e lizerou d'ar ministr, ne weler ger ebet a hano ar skrivagner-ze; n'eus meneg nemet eus e eontr Ar Huërou, maro er bloaz 1843.

Gant ar bloaz-skol, 1845-1846, e seblant studia ar Reiz pe al lezennou, ma 'z eo gwir ar pezh en deus skrivet d'ar ministr en e lizer eus an 10 a viz eost 1845. Ma heulias kalz pe nebeud skol al lezennou, n'ouzomp ket, met, hervez, e kendalc'has da zampredi — rak kredi a reomp en devoa komaset e 1843, e-lec'h studia ar medisinerez — ar baotred yaouank eus ar « C'hartier latin » a studie al lizeradur, a save gwerzioù pe danevellou e-lec'h deski o micher.

Skuiz marteze o chom dibreder e Pariz, pe marteze ivez pouezet gant an dienez, An Uhel a c'houlenn eur plas en « Université ». Hanvet eo da vestr-studi e skolach an Orient, e miz here 1847. Eno e chomas betek miz ebrel pe vezeven 1848 : kaset eo neuze, evit ésa, da rejant (pe kelenner) ar 7^{vet} hag an 8^{vet} klas, e sko-

(11). — En e lizer d'ar ministr (28 a viz eost 1845) e skrive : « Va c'herent n'int ket puyidik, ha va stad e Pariz a zo gwall zister. »

(12). — *Le Théâtre Celtique*, p. 137.

lach Dinam. E 1849, en em gav eleksionou hag an Uhel en em laka war ar renk evit beza depute (13) : n'en devoe nemet eiz mouez. Diwar neuze, en em roas a-zevri d'al labour war al lizera-dur breton : en e baperou hon eus kavet eur pennad-skrid hag e tifenn hag e tidamall ennan Kervarker da veza distreset ar gwerziou dastumet gantan etouez ar bobl. Ret eo lavaret e troas kein diwezatoc'h hag e stourmas ouz Kervarker, evel ma welfomp.

An 30 a viz gwengolo 1851, e voe hanvet da rejant ar 6^{vet} hag ar 7^{vet} klas e skolach Pontoise (Seine-hag-Oise). Breman eman pell diouz Breiz-Izel, evel harluet. Ne seblant ket en em blijout er gêr vihan-ze. Beva 'ra e-unan-penn, hep darempredi den war vete nebeud : « Tremenet oun peurvuia evit eun den n'oar ket en em ober ouz an dud », a skriv d'e gerent ar 27 a viz ebrel 1853. Evit en em zizenoui ha marteze piket gant ar c'hoant da veza brudet diwezatoc'h evel barz, en em ro d'ar varzoniez. Savet en deus, e Pontoise, meur a werz embannet en e leor *Chants de l'Épée*. Met ouspenn, kregi a reas — ma n'en doa ket bouc'het al labour-ze epad ma chome e Dinam, — da drei e gwerziou gallek meur a werz hag a son eus ar *Barzaz-Breiz*, rak d'ar mare-ze al leor dispar-man a oa evitan ar pezh eo ar Bibl evit ar brotestanted : Kavet hon eus en e baperou meur a droidigez deiziadet eus Pontoise (14). Ha ne gav ket d'eomp e vefe dre fouge e skrivas diwezatoc'h (15 a viz du 1872) d'an Aot. J. Salaün : « N'em eus ket karet a bell ar *Barzaz-Breiz*; troet em eus al lodenn vrasa eus al leor-ze e gwerziou gallek... (*L'Electeur du Finistère*, 20 a viz du 1872).

E kerz miz gwengolo 1854, eus Plouaret e-lec'h m'oa deuet da dremen an ehan-skol, An Uhel a c'houlennas digant ar ministr eur c'honje betek divez ar bloaz-skol 1855, abalamour m'oa klanv, emezan. Nemet eun digarez n'oa ken : chom pelloc'h e Pontoise ne blij ket d'ezan; ne c'honje nemet 1.100 lur ar bloaz, hag ouspenn, marteze, feuket e oa dre n'en devoa ket bet eur respont mat

(13). — Diskleria 'ra en e lizer d'an elektourien (Dinam, 27 ebrel 1849) ez eo republikan; ne gav ket d'eomp e vefe bet, d'ar mare-ze eus e vuhez, gwall doun en e spered e venozioù republikan. Sellit ouz an notenn 26.

(14). — En o zouez, *Kroaz an hent*, embannet diwezatoc'h, hep hano ebet, er gelaouenn *Le Conteur breton* (Roazon), 26 e houevar 1865, p. 94.

da heul eul lizer skrivet d'ar ministr (Pontoise, 25 eost 1854) evit goulenn outan beza hanvet e Pariz da gelenner eur c'hlas izel en eul « lise » bennak. Roet e voe d'ezan ar c'honje a c'houlenne.

Tremen a reas e Keranborn ar pennad kenta eus e gonje. E keit-se ne chomas ket dibreder : en em lakaat a reas da zastum hon misteriou koz ha d'o studia, ar pezh a dalvezo d'ezan diwezatoc'h evit skriva ar pennad a 'n em gav e penn al leor *Santez Tryphina hag ar roue Arzur*. Kenderc'hel a reas ivez da sevel gwerziou gallek. Pa gavas e oa fonnus awalc'h e hordenn, setu hen ha mont da Bariz evit esa kas da benn e vennad : moula en eul leor eun dibab eus ar gwerziou-ze. Evit rei muioc'h a lans d'al leor-ze, e sonjas kaout skoazell digant Sainte-Beuve, eur barner-skridou brudet-tre d'ar mare-ze, met n'en devoe ket digantan ar sikour a c'hoantae. Sainte-Beuve, goude beza lennet piz ar gwerziou, ne gredas ket e oa enne eun danvez nevez, dispar, gouest da denna war an aozer sellou hag evez al lennerien, hag ec'h alias An Uhel da lezel e werziou diembann, da zistrei da rejant ha, ma felle d'ezan en em rei d'ar varzoniez, ober e ero e park Breiz-Izel.

An Uhel ne heulias ket penn-da-benn ha dioustu an aliou fur roet d'ezan gant Sainte-Beuve. Distrei a reas koulskoude da Geranborn, rak ac'hane, ar 25 gouere 1855, e skriva d'ar ministr evit goulenn digantan eur garg a rejant a glas izel, pe e Pariz pe en eur rann-vro bennak, met dreist-holl e Roazon. E c'houlenn e reas skoazella gant Sainte-Beuve ha gant an aotrounez Laferrière, enseller-meur an Deskadurez, ha Viktor Foucher, an daouman mignonned vras e ontr J.-M. Ar Huërou. E-lec'h heuilh aliou ar ministr, da lavaret eo, skriva da benn-rener an Akademi ma c'hoantae beza hanvet enni da rejant, An Uhel a skrivas adarre d'ar ministr an 23 a viz here : eus Plougerneve eo deiziadet al lizer, rak eno e oa èt da dremen eur miz bennak e ti e c'hoar hena Katel, a zalc'he er barrez-ze, gant he fried Clec'h, an douarou staget ouz maner Koad-Tugdual.

An 12 a viz du 1855, ar ministr a sine d'An Uhel eur c'honje nevez « de disponibilité » (er-mêz a garg). An Uhel, chifet, a zis-

troas da Bariz e diwez miz kerzu hag a reas moula e leor gwerziou gallek, *Les Chants de l'Épée*. Al leor-man, embannet gant An Uhel e-unan, — o chom neuze 17, ru Lamartine, — a zeuas a-zindan ar wask en deiziou diweza eus miz c'houevrer 1856 : n'en devoe na brud na gwerz ebet, daoust m'en devoa an aozer kinniget pep gwerz d'eun den brudet bennak eus Bro-C'hall.

Prestik goude, e kavomp en eur gelaouenn sizunveziek moulet e Pariz, *L'Aigle* (niverenn an 13 ebrel), eur werz c'hallek sinet « L'auteur des *Chants de l'Épée*, An Uhel », ha deiziadet : Pariz, 16 meur 1856. Er memes kelaouenn e kavomp c'hoaz meur a werz pe son sinet, breman, eus e hano e galleg (Luzel), diou studiadenn, unan war « Machiavel », eben war « Shakspeare et Voltaire », hag ivez eun danevell, *Jenovefa Rozgwenn* (15).

Epad ar bloaveziou 1856 ha 1857 ma chomas er gêr-benn, An Uhel a zarempredas, — hervez Anatol Ar Braz ha J. Loth, — ar skrivagnerien brudet Th. Gautier, Ch. Baudelaire, H. Murger ha Gerard de Nerval. Ne seblant ket o defe ar skrivagnerien-ze pouezet kalz pe nebeud war spered An Uhel, nemet marteze an hini diwezan, dre ma reas anaout d'hon c'henvrôad gwerziou ar bobl hag al « lieder » eus an Alamagn. Ober a reas An Uhel eur veaj war-zu ar Rhen, e-kerz miz gouere hag eost 1857, rak eus Hagenau eo deiziadet danvez eur romantig *Arzur Menguy*, hon eus kavet en e baperou; n'ouzomp ket hag eo bet moulet en eur gelaouenn bennak eus Pariz.

E yalc'h (16), evit doare, o veza deuet treutoc'h-treuta, An Uhel a reas e sonj da skriva da benn-rener Akademi Roazon evit goulenn digantan eur plas bennak pe a rejant pe a vestr-studi. Digemeret mat e voe e c'houlenn, rak an 11 a viz c'houevrer 1858 e kavomp anezan mestr-studi e « lise » an Naoned : er garg-ze e chomas betek an 3 a viz here. Etretant, ar 14 a viz gouere, e

(15). — Embannet diwezatoc'h e *Revue de Bretagne et de Vendée* (genver-meurz 1864), dindan an hano a *Henora Lestriez* nemet eo dishenvel-tre an eil lodenn, adskrivet ma 'z eo bet etretant gant An Uhel.

(16). — Ma c'hellas An Uhel beva keit-se e Pariz, rak ne c'honeas netra gant e vicher a skrivagner, eo, a gav d'eomp, gant an arc'hant en devoa espernet, met kentoc'h gant an arc'hant en devoa bet a-ziwarierec'h e vamm, maro ar 15 a viz mae 1858.

c'houlenn, eur wech c'hoaz, digant ministr an Deskadurez, rei d'ezan eur gefridi evit dastum e Breiz-Izel gwerziou ha soniou ar bobl : respont talvoudus ebet evitan n'en devoe. Epad ma chomas e Naoned, An Uhel a savas e genta gwerziou e brezoneg : *Stourmad Sant-Cast* ha *Maro Barz Breiz-Vihan* (Brizeuk) a voe embannet prestik goude e *Revue de Bretagne et de Vendée*. Seblantout a rê 'ta heuilh an aliou roet d'ezan gant Sainte-Beuve.

Sonjal a rê e vistri, — hervez o notennou, — rei d'ezan anezev eur plas a rejant en eur skolach bennak, pa guitaas An Uhel, an 3 a viz here, « lise » an Naoned, evit mont da Roazon. Kavet en devoa eno, gant skoazell ar prefed Feart, eur garg, nevez evitan, e bureoiou ar prefektur. Eno e reas anaoudegez gant A. Orain a labourer gantan er memes bureo (17). Ret eo breman chom epad an deiz stag ouz eul labour a seblant d'ezan vean ha dizaour; n'eus ken nemeur a amzer da redek war ar meaz. Keuz e tle kaout d'e vicher a gelenner, pe gentoc'h d'an ehan-skol, rak goude 18 miz tremenet e prefektur Roazon, e c'houlenn adarre eur plas a rejant.

Hanvet e voe, e miz here 1860, e skolach Kemper, ha karget d'ober ar 5^{vet} klas. Miret a reas ar plas-se betek miz here 1862 (18).

(17). — Heman, A. Orain, a raio diwezatoc'h, e departamant an Ilh-ha-Vilen, al labour a reas An Uhel e Breiz-Izel : dastum soniou ha kontadennoù ar bobl. E eost a vo fonnus evel hini e vignon.

(18). — E 1861, An Uhel a voe digemeret e « Breuriez Breiz », renet gant aozer ar *Barzaz-Breiz*; roet e voe d'ezan eun diplom hag an hano a « Vreiz Treger ». Diwezatoc'h, e 1870 (a gredomp), An Uhel a reas an diplom-ze d'e vignon Gaidoz, evel eun dra kurus ha dibaot. Kavet eo bet etouez paperioù an aot. Gaidoz, goude e varo, (1er ebrel 1932), gant an aotrou Staudé, en dens bet ar vadelez d'e rei d'eomp. Dre n'ez eus nemeur a zen oc'h anaout an diplom-ze, e tiskrivomp e denor penn-da-benn.

« Breuriez Breiz.

« Ni penn-sturier Breuriez Breiz-Izel, arc'helenner ar iez, maro'hak enn urz « ann enor, hag ann dilerc'h; da neb a lenno ar pezh a zo amañ warlerc'h, « iez'led, eurvad dreist pep tra, kaz ha kunnar ruz d'ar Brezonek mesket.

« Dre ma ez eo bet testeniet d'eomp gant tud wirion, eleis anezho, diwarbenn « ann Aotrou Ann Hucl, Barz Treger, e oa hen eur prezeger diouz ann dibab, e « teue ganthan, da bep ger, Brezonek mad, doareet c'houeg ha die'ball a-grenn, « evit ze o fell d'eomp lakaat anezhan etouez barzed ha *Kevredour Breiz*, hag « hel lakaat a reomp enn gwirionez dre al lizeriou-man, gant gourc'hemenni d'ann « holl stoui d'ezhan e tu bennak ma valeo, kouls e kreiz leuriou kear evel enn

Hervez notennoù e vistri, ne seblante ket beza eur c'helenner dispar ha gwall-aketus gant e skolaerien. Met ar pezh a zispilje ar muia d'ar vistri-ze eo ma tarempred An Uhel ofiserien rejimant Kemper ha mac'h embanne ivez gwerziou, e kelaouennoù ar vro. Digareziou iskiz, a gav d'eomp breman, met awal'h er mareouze evit beza diblaset. War ali penn-rener Akademi Roazon d'ar ministr (Roazon, 1^e gouere 1862), An Uhel a voe hanvet, — war ziskar, — e miz here, e skolach Landerne, evel rejant ar 7^{vet} hag an 8^{vet} klas. Ne fellas ket d'ezan mont da Landerne ha, war an taol, An Uhel, droug bras ennan, a sonjas rei e zilez ha kas da stoupa Ministr ha Deskadurez; met ne reas ket, gwell a ze d'ezan.

Chom a reas e Kemper, o veva diwar e goust, hag en em roas d'ar studi brezonek, a blije kement d'e spered: danzen a reas mouladur ar mister koz *Santez Tryphina hag ar roue Arzur*. Sikouret e voe en e labour gant an abad Herry, aluzenner e Kemperle. Al leor-ze, moulet e 1863 gant unan eus e vignoned, Th. Clairret, mouler e Kemperle, a goustas d'an Uhel 1.100 lur (19). Hervez A. Ar Braz (*Théâtre Celtique*, p. 159), ar mizou-ze a voe kemeret war an arc'hant arboellet gant Uhel diwar ar gopr dister (1.400 lur ar bloaz) a c'honee evel rejant e Kemper. Kentoc'h e voe, a gav d'eomp, war an arc'hant deuet d'ezan a-ziviarlerc'h e dad, maro e Plouaret ar 17 gwengolo 1860. An Uhel a skrivas evit al leor-ze eur c'hentskrid talvoudus bras diwar-benn istor hon teatr koz; an abad Herry a gempennas eun tamm re vras danvez ar mister koz (20) a voe troet e galleg gant An Uhel.

Goude al labour tenn-ze, An Uhel a zistroas da Geranborn. Eun nebeud miziou goude (miz du 1863), e c'houlennas digant

« henchou diwar ar meaz; ha gant aon e teufe unan-bennak da dremen heb he e ober war zigarez ne wie ket, kement-man a vezo embannet raktal, e pep korn e euz Breiz, gant neb a zo ganthan karg a embannerez.

« Great e kastel Kemperle, ar *chenta deiz* a viz *even*, er bloaz 1861.

« Ar Penn-Sturier, KERMARKER.

« T. R. eil st^e. »

Ar gerioù e lizerennoù stouet a zo bet skrivet gant Kervarker; ar re all a zo e lizerennoù moulet. An diplom a zo bet « Moulet gant Ar Goffik, e Lanhuon ». Sellit ouz A. Ar Braz, *Le Théâtre Celtique*, p. 161-162.

(19). — Lizer An Uhel da E. Renan (Plouaret, 31 gwengolo 1865), embannet gant an notrou P. Ar Roux (*Annales de Bretagne*, LX, 1933, p. 559).

(20). — Sellit ouz A. Ar Braz, *Le Théâtre Celtique*, p. 168-174.

ministr an Deskadurez beza karget da zastum e Breiz-Izel ar misterioù koz a 'n em gave etouez ar bobl. Abaoe bloaz 1845, n'oa ket ar wech kenta e rê eun hevelep goulenn, met, evit doare, dre m'oa bet gwall dreut e zastumadenn genta, ne voe roet hini ebet d'ezan da heul e lizerou ar 26 mezeven hag ar 15 eost 1846, ar 15 gouere 1847, ar 1^e eost 1849, ar 14 gouere 1858. Ar wech-man, skoazellet gant e vignon Renan, en devoe e gefridi sinet, an 8 a viz genver 1864, gant ar ministr V. Duruy: karget e voe da zastum e departamant Aochou-an-Hanternoz, ar misterioù kopiet pe ar re voulet. E tri lizer, chomet diembann (12 meur, 12 ebrel, 20 mae 1864), e rentas kont d'ar ministr eus e labour. Founnus e oa e eost, ar wech-man, rak en e drede lizer e skrive e kase 34 mister koz kopiet ha 4 leor (21). Kontant e voe ar ministr, rak eur gefridi all, henvel, a voe roet d'An Uhel, an 19 a viz kerzu 1864, e departamanchou Penn-ar-Bed hag ar Morbihan: ar memes gopr — 1.200 lur — en devoe evit ober e droioù ha prena ar misterioù hag al leorioù.

O vont hag o tont a-dreuz meazioù Breiz-Izel, dreist-holl e Bro-Dreger hag e Bro-Leon ha Kerne, An Uhel n'ankouae ket dastum gwerziou ha sonioù ar bobl, rak en sonj 'oa, a-benn neuze, embann diwezatoch eul leor pe zaoù eus ar gwerziou hag ar sonioù-ze.

Met araoù kas da benn ar mennad-ze, ober a reas moula, e Montroulez, e ti J. Hasle, eul leor, ennan ar sonioù hag ar gwerziou en devoa savet e-unan. *Bepred Breizad*, al leor-ze, a zeuas a-zindan ar wask e 1865.

Achu gantan e drede gefridi, An Uhel a yeas da skolach an Oriant, evel rejant ar 7^{vet} klas: hanvet e oa bet eno ar 7 a viz here 1864. Er stad-ze e chomas betek ehan-skol bras 1868, hep en em rei gant kalz a aked d'e vicher, hervez notennoù e vistri. Re drôet 'oa e spered war ar brezoneg hag e lizeradur, hag ouspenn, tremen a rê e amzer o kopia ar gwerziou en devoa dastumet etouez ar bobl. Gant miz here 1867, e lakeas moula e ti Corffmat, leorioù ha mouler en Oriant, al leor kenta eus *Gwerziou Breiz-*

(21). — Ar misterioù koz hag al leorioù-ze a voe roet gant ar ministr d'al Leordi broadel, e Pariz, e-lec'h ma c'hell an holl o studia.

Izel. Embannet dre rummadou, — seiz pe eiz, — al leor a voe peurvoulet e miz gouere pe eost 1868 : moulet e voe 1.000 leor ha dek all ouspenn war baper roz. Evel al leoriou all embannet gant An Uhel, heman ne voe ket gwerzet mat. Eur brezel dre zindan a voe grêt d'al leor ha d'an aozer : darn a damalle d'ezan stourm ouz Kervarker; darn all beza embannet en e leor gwerziou a-eneb d'an dud a iliz.

An 20 a viz here 1868, An Uhel, da heul e c'houlenn harpet eur wech c'hoaz gant Renan, a voe karget gant ministr an Deskadurez, V. Duruy, da « zastum e Breiz an testeniou dre skrid pe dre gomz a c'hell talvezout d'an istor, d'al lizeregez (*philologie*), d'an doucedoniez (*mythologie*) e-kenver ar poblou keltiek ». Laouen hag evurus e voe An Uhel o kuitaat e vicher a rejant ne blije ket nemeur d'ezan; breman eo e vestr hag e c'hell beva digabestr. En em lakaat a reas da zastum kontadennoù ar bobl, hag ivez, pa gave an tu, gwerziou ha soniou, rak e sonj 'oa embann adarre eul leor all pe zaou a werziou hag a soniou Breiz-Izel.

O vont hag o tont aman hag a-hont dre Vreiz-Izel, evel ar *Boudedeo* (22), e c'hoarveze a-wechou gantan gwall-reuz: bale dindan ar glao, an erc'h, dre henchou fall; kousket en ostaliriou dister, alies e gweleou leun a c'hoen, pe klevet epad an noz tud mezo oc'h ober jolori, o tirezoni pe o kana traou sot e galleg-saoud; chom hep kavout lojeiz ha ret d'ezan kousket en « hotel ar steredenn », evel ma tigouezas gantan eun nozvez hanv e Kimerc'h (23). An Uhel a gemere an holl draou-ze war an tu mat, hag antronoz, goude beza savet eur son bennak, e kendalc'he gant e hent, drant ha seder. Epad ar bloaveziou 1868-1870, e tastumas eun eost founnus, dreist-holl e Bro-Dreger : 18 kontadenn er bloaz 1868; 52 e 1869; 16 e 1870, ha marteze ouspenn. Renta 'reas kont eus e zastumadenn d'ar ministr e pemp lizer bet embannet e *Archives des Missions scientifiques et littéraires*.

Abaoc ma tastume kontadennoù, An Uhel a sonje embann eur re bennak. En deiziou kenta a viz mae 1870, e voe laketa gwerz eul leorig *Contes Bretons* (ne voe moulet nemet 300 leor, e ti

(22). — Hanvet oa bet gant e vignoned *Boudedeo Breiz-Izel*.

(23). — Sellit ouz son : *Hotel ar Steredenn en Meneio Arre*, e leor *Ma C'horn-bro*.

Th. Clairêt e Kemperle), ennan c'houec'h kontadenn, darn e galleg, darn e brezoneg : diou ané a oa diembann; ar peder all a oa bet moulet war gazetenn ar *Publicateur du Finistère* (Kemperle), adalek ar 25 a viz du 1869 betek an 9 a viz ebrel 1870. Al leorig-ze, hervez lavar an aozer, n'oa nemet evit rei d'al lennerien eun tanva eus e eost ha diskouez d'eze penaos e rê hag ec'h intente e labour.

Epad ar brezel etre Bro-C'hall hag ar Prus (1870-1871), An Uhel, chomet e Breiz-Izel, a savas meur a werz e brezoneg evit kennerzi e genvroïdi : darn a voe moulet er gazetennou aman hag a-hont, darn all war feilhennou distag.

Achu ar brezel, An Uhel en em lakaas adarre da zastum kontadennoù : abaoe 1868, e gefridi a oa bet adnevezet bloaz ha bloaz, hag a vo, betek 1873. Sonjal a ra bepred en e eil leor a Werziou Breiz-Izel, rak prest 'oa e dourn-skrid, met ne gaso e vennad da benn nemet e miz mezeven 1873.

E miz gouere 1872, Breuriez Breiz (l'Association Bretonne), nevez adsavet, a dlee kaout eur c'hendalc'h e Sant-Brieg. Etouez al labouriou da ober, merket war ar roll (24), en em gave heman : « Ober istor gwirion gwerziou ar bobl e Breiz-Izel, bete vreman. » An Uhel a gredas e oa bet laketa al labour-ze war ar roll evit ma stagfe gantan, hag e skrivas e bennad *De l'authenticité des chants du Barzaz-Breiz*. Lenn a reas e labour ar 5 gouere. Trouz ha tabut a savas : eur re 'oa a-du gant Kervarker; re all gant An Uhel. 'Benn ar fin, e voe divizet ne vije ket embannet ar pennad-labour-ze gant al labouriou all lennet epad ar c'hendalc'h, hag An Uhel a reas moula (25) anezan en eul leorig e ti Guyon, mouler e Sant-Brieg (1872).

E miz mezeven 1873, e reas marc'had gant Corfmat mab, mouler en Orient, da embann e eil leor a *Werziou Breiz-Izel*. Gant miz here, o welet n'ee ket al labour-moula buan awalc'h en-dro, e teuas da chom d'an Orient, evit rei eun tamm lans d'ar mouler; al leor a zeuas a-zindan ar wask e deiou diweza miz meurzh 1874 :

(24). — Kredi a reomp eo war ali an notrou Anatol de Barthelemy, aozer gant an notrou Geslin de Bourgoine eus al leor talvoudus bras : *Esquisses Breiz*.

(25). — An Aotrou David, Eskob Sant-Brieg, a alias An Uhel d'ober moula e bennad-labour, evel m'oa bet lennet hag hep ober trouc'h ebet (Lizer An Uhel d'e vignon Gaidoz : Plouaret, 11 gouere 1872).

ne voe moulet, ar wech-man, nemet 500 leor, e-lec'h 1.000 evel ma oa bet grêt gant an hini kenta.

O veza ne felle ken d'ezan goulenn ma vije adnevezet e gfridi, nag ivez mont da rejant en eur skolach bennak, marteze pell diouz Breiz-Izel, — An Uhel, hep micher ebet, a zigemer ar plas a c'hazetenner republikan (26) a voe kinniget d'ezan e Montroulez. Eus an Oriant (29 a viz kerzu 1873), e skrivas d'eur mignon, an Aot. Allier, d'ar mare-ze kelenner e skolach Montroulez, da lavaret d'ezan penaos ec'h intende eur gazetenn vrezonek grêt evit ar bobl. Siouaz! pa voe rener ar gazetenn-ze, adalek miz ebrel 1874, ne gavas ket an tu da gas da benn ar menziou-ze, poellek ha fur, rak ar politikerien, perc'henned ar gazetenn, ne c'hoantaent ober nemet politik, hag eur politik a-eneb d'ar vonarchisted ha d'an dud a iliz. D'An Uhel, hep micher ebet, e voe ret plega. Koulskoude, daoust d'al labour-ze, divlaz evitan, n'ankouaas ket e studi war al lizeradur breton hag, eur wech an amzer, ec'h embannas eul labour bennak, en o zouez ar *Veillées Bretonnes*, bet dastumet goude en eul leor (1879) (27).

Dre ma tremene an amzer, ar politik hag ar vicher-ze a ziplije muioc'h-mui d'An Uhel ha, pa gavas an tu, e c'houlennas eur garg a varner a beoc'h, dreist-holl e Plouaret, evit gallout kenderc'hel da zastum kontadenno ha gwerziou. Ober a reas skoa-

(26). — En eul lizer skrivet d'an aotrou Gaidoz (Montroulez, 18 mezeven 1878). An Uhel a zigas da zoni d'e vignon penaos eo deut da veza republikan war-lerc'h an divizion o devoa bet, epad ar veaj a deir sizun a rejont o-daou (gwengolo-here 1872), dre meaziou Breiz-Izel, o vont eus eur gêr d'eben. An Aot. Gaidoz, gounezet, evel meur a zen yaouank gouizie, d'ar menziou republikan, a c'houneas An Uhel. — Araok, heman a oa bonapartist, evit doare : en e leor *Chants de l'Épée* en devoa moulet Napoléon III hag e vrezeliou; kanet en devoa ar prins imperial neves-chaset (*L'Aigle*, 15 mezeven 1856); grêt en devoa eun Arzur nevez eus an impalaer, pa zeuas heman d'ober eun dro e Breiz-Izel, er bloavez 1858. (*Armor ou Napoléon III en Bretagne*, gwerz embannet e 1864 hep-ken, met moulet e oa bet an droidigez c'hallek e 1858, e *Journal d'Ille-et-Vilaine*, 4 kerzu). Na vezomp ket souezet; e Keranborn, An Uhel, epad e vugalech hag e yaouankiz, en devoa klevet metil Napoléon kenta hag e diolou-kaer gant e dad, bet gwechall soudard e gward-a-enor an impalaer-ze, ha gant meur a valerbro a gawe lojeir er maner. — Ret eo lavaret ne reas ket a bolitikerz oberiant araok 1874, nemet marteze — ha c'hoaz? — e 1849. Sellit ouz an notenn 13.

(27). — Moulet e voe 600 leor, met ne voe laket e gwerz nemet 500 ané; ar c'hant all a voe miret gant An Uhel evit rei d'e vignoned. Al leor a goustas d'ezan 500 lur.

zella e c'houlenn gant an depute Hemon, eur mignon d'ezan. Hep keuz eta e kuitaas e vicher a c'hazetenner pa voe hanvet da varner a beoc'h (28) e Daoulas, an 3 a viz gwengolo 1880. Met d'an Aotrou Loeiz Hemon e felle gwelet An Uhel beza hanvet e Kemper da virer an diellou, er garg chomet goulo war-lerc'h maro R.-F. Ar Men (29). An Uhel, hag a zante n'oa ket gouziec awalc'h evit kemer ar plas kinniget d'ezan, a refuzas hag a yeas da Zaoulas. Met kement e pouezas warnan an depute, ma skrivas eul lizer da c'houlenn ar garg; skoazellet gant an aotrou Loeiz Hemon hag ar pefed, e voe hanvet an 21 a viz genver 1881, evit esa (30), rak n'en doa diplom ebet a zieller. D'e vicher nevez en em roas gant aked : lakaat urz er paperou koz lezet digempenn gant an dieller en e raok, reizha ha renka ar re all, ober roll an diellou a oa chomet re warlerc'h.

E diwez 1881, e voe laket e gwerz, e Pariz, daou leor *Légendes chrétiennes de la Basse-Bretagne*, enné eul lodenn vras eus ar c'hontadenno dastumet gant an Uhel. Marc'had en doa grêt heman, epad m'oa c'hoaz e Daoulas, — n'eo ket hep bec'h avad, — gant an embanner-leoriou Th. Maisonneuve. Tri leor all kontadenno a voe moulet diwezatoch gant ar memes embanner, e 1887 : *Contes populaires de Basse-Bretagne*. Ker puilh e oa bet eost An Uhel, ma chomas gantan, en e gaierou, meur a gontadenn all. O embann a reas aman hag a-hont, er gazetennou, er c'helaouennou-kelc'h, dreist-holl en hini Breuriez « archéologique » Penn-ar-Bed (31). Er gelaouenn-man e reas moula ivez, e 1889,

(28). — N'oa ket evit An Uhel ar wech kentan da c'hoantaat beza hanvet da varner a beoc'h. Kavet hon eus meneg a gement-se en eul lizer, hep deiz na bloaz, skrivet d'ezan o chom neuze e Pontoise, — da lavaret eo, etre 1851 ha 1854, — gant an aotrou V. Foucher, kuzulier e « Les-terri-barnou », eur mignon, evel hon eus gwelet, da J.-M. Ar Huerou, eotr d'An Uhel. — Diwezatoch, e 1873, e reas eur goulenn all.

(29). — Ar Men hag An Uhel a voe, epad eur pennad, mignoned vras, met fachet e oant abaoe 1872 pe war-dro. Etouez paperou An Uhel en em gav eur c'hant lizer bennak skrivet d'ezan gant Ar Men, etre 1865 ha 1871.

(30). — Evit beza hanvet da vat (*titularise*), e voe ret d'An Uhel tremen eun arnod war e vicher nevez. Tremene a reas, a gav d'omp, an arnod-ze er goanv 1883-1884.

(31). — Oc'h arruout e Kemper, en doa laket e hano er vreuriez-ze. Eno en em gavas gant Kervarker, en doa gwall-dregaset e meur a bennad-skrid : ar peoc'h a renas etreze, evit mad ar Vreuriez hag ar Brezonog.

eur mister koz, *Buez Sant Gwennole, abad*; goude, e voe laket e gwerz 125 leor hepken anezan.

Anatol Ar Braz, hanvet da gelenner e « lise » Kemper, e miz gwengolo 1886, a reas anaoudegez gant An Uhel, kerkent m'arruas er gêr-ze (32). Dioustu e teujont da veza mignoned vras, rak o-daou o devoa ar memes karantez evit kanaouennoù ar bobl. An Uhel a gemeras Ar Braz da genlabourer evit al leor Soniou a c'hoantae bepred ober moula. Evit pinvidikaat an eost o doa dastumet, pep-hini diouz e du, e rejont eun dro a-gevret (gwengolo-here 1888). Goude e stagjont gant dourn-skrid al leor *Soniou Breiz-Izel* : ouspenn troidigez meur a son, Ar Braz a reas, e galleg, eur c'hent-skrid talvoudus-tre, evit al leor, a voe embannet e ti Bouillon, embanner-leoriou e Pariz (1890 ha 1891).

E miz genver 1890, e voe roet d'An Uhel ar groaz a enor (33). Chom a reas dizeblant dirak an enor-ze, daoust ma oa dleet d'ezan, evit e leoriou bet kurunet an eil war-lerc'h egile gant an « Institut »; evit e oberou all talvoudus bras d'al lizeradur breton, hag evit e vuhez gouestlet holl da glask kanaouennoù ha kontadennoù hon bro Breiz-Izel. An 20 a viz genver, e skriv d'e vignon Gaidoz en devoa kaset d'ezan e c'hourc'hemennou : « Ho trugarekaat a ran evit ho kourc'hemennou. Lavaret em eus d'eoc'h e oa an dra-ze gwall zister evidon; n'em eus ket grêt ha n'em bije grêt morse eur goulenn na dre skrid na dre c'her. An aotrounez Hemon (34) ha Renan o deus kaset ar gefridi en-dro. Ne zougant ket c'hoaz ar seizenn; met enseller an Akademi ha, war e lerc'h,

(32). — O skriva e reas Anatol Ar Braz anaoudegez gant An Uhel, e Kemper, d'ar mare-ze, ne reomp nemet lavaret ar pez a grad an holl. Evidomp Ar Braz a anavezaz An Uhel, epad e yaouankiz e Plouillo, elec'h ma oa mestr-skol e dad, Nikolaz Ar Braz. Re hir e vefe lavaret aman war betra e tiazezomp an dra-ze. — Ar Braz digemeret e Breuriez « archéologique » Penn-ar-Bed, ar yaou 28 a viz here 1886, en devoe evit kenta paeron An Uhel; an eil a voe A. Paban, rener gazetenn *Le Finistère*.

(33). — Nebend ha nebeud e oa deut an enoriou d'An Uhel : e miz kernu 1872, e oa bet hanvet « membre correspondant de l'Institut »; e miz ebrel 1873, e oa bet grêt « officier d'Académie »; hag e miz ebrel 1879, « officier de l'Instruction publique ». An enoriou-ze ne rejont na tomm na yen d'ezan : o digemerout a reas ken dizeblant ha ma tigemeraz ar groaz a enor.

(34). — Loeiz Hemon, depute republikan Kemper, unan eus e wella mignoned, evel hon eus gwelet, — ha Felix Hemon, breur da Loeiz, d'ar mareou-ze « chef du Cabinet » ministr an Deskadurez, hag a zeuto da veza diwezatoc'h enseller-meur. Lavaromp e oa bet heman skolaer gant An Uhel, pa oa rejant e skolach Kemper.

ar prefed, o deus lavaret d'in e oa ret d'in he dougen. He dougen a rin ar miz a zeu, met anzav a ran d'eoc'h en em gavan eun tamm diês.»

Lavaret hon eus en doa c'hoaz An Uhel kontadennoù chomet diembann en e gaierou. War-dro 1892, H. Caillière, embanner-leoriou e Roazon, a c'hoantaas moula eul leor a gontadennoù dastumet gant An Uhel; heman a roas d'ezan eun dourn-skrid, ennan ugent kontadenn. Hogen H. Caillière, e stal o veza eat da stalig ha prestik goude da get, n'hellas ket kas da benn e venoz, hag al leor ne voe ket embannet. Diwezatoc'h, goude maro An Uhel, A. Ar Braz a reas moula en eul leorig pemp kontadenn tennet eus an dourn-skrid-ze : *Contes et légendes des Bretons-Armoricains*, e ti H. Gautier, embanner-leoriou e Pariz (4 genver 1896).

Gant *Soniou Breiz-Izel*, An Uhel en doa kaset e ero da benn : embannet en doa an darnvuian eus ar gwerzioù, ar soniou hag ar c'hontadennoù dastumet gantan (35). Gallout a rê 'ta lakaat ar vourell war an ibilh, evel ma rêr d'ar marc'h distro eus ar park. Koulskoude ne reas ket; ne felle ket d'ezan chom dilabour, hag epad e nozveziou, — daoust d'e zaulagad da veza deut gant an oad kizidik ha tener, dre forz lenn dielloù koz hag ivez beilha, — e stagas gant eul labour all : war ali an Aotrou de la Borderie, en em lakaas da ziskriva ar mister koz *Louis Ennius*, evit e voula diwezatoc'h en eur gelaouenn bennak. N'oa ket achu al labour-ze pa varvas (36). Ha neuze, c'hoant en doa ivez d'ober moula ar gwerzioù hag ar soniou savet gantan e-unan, hag embannet aman hag a-hont er gazetennou hag er c'helaouennoù : al leor-ze a vije bet eur par d'al leor *Bepred Breizad*. Epad ar goanv 1893-1894,

(35). — Meur a wech eo bet sikouret da zastum kontadennoù, gwerzioù ha soniou gant e c'hoar Perina (ganet e Keranborn an 23 a viz ebrel 1829 ha marvet e Plouaret an 30 a viz meurz 1915, oajet a 86 vloaz) (Sellit ouz Ch. Ar Goffik, *L'Amour bretonne*, eil leor, p. 42-47), dreist-holl adalek m'oa deut da chom da Gempder; i'en doa ken anzer d'en em rei d'al labour-ze nemet epad ar c'houje gwall verr en devoa bep bloaz e divez an hanv. Ar genlabourerez-ze, dispar, akuit, eo a zastumas, etre miz genver ha miz meurz 1890, ar c'hontadennoù bet kontet gant Fanch Thepaut, mevel-boulonier e Plouaret, met ginidik a Votsorhel, ar re ziweza embannet gant e vreur er *Bulletin de la Société Archéologique du Finistère* (1892, 1893 ha 1894), en *Annales de Bretagne* (1893 ha 1894), en *Hermine* (1893).

(36). — Ar mister-ze a zo bet embannet diwezatoc'h, er bloaz 1911, en eun doare dispar, gant hor mestr karet, an Aotrou G. Dottin.

e reas an dourn-skrid. Ne gavas ket eun embanner-leoriou da gemer frejou al leor war e gont, ha ne gendalc'has ket gant ar mennad-ze (37).

D'e vignon Gaidoz, a c'houlenne digantan pegoulz e kemerje e retred, evit beva neuze evel m'en dije c'hoant, An Uhel a respontas an 18 a viz here 1893 : « E dibenn ar bloaz a zeu, ha marteze araok. » N'ouzomp ket perak ne reas ket : marteze keuz da guitaat Kemper ha dilezel an nebeud a vignoned en doa eno; marteze diegi da zianneza evit distrei da Blouaret, e barrez c'hi-nidik, e-kichen e vreudeur hag e c'hoarezed; marteze aoun da gaout eur bansion gwall dreut; marteze an holl draou-ze; marteze ivez, dre ma oa maro, nevez zo, an den o oa dindanan, e felle d'ezan gortoz ma vije an den nevez akuit awalc'h war ar vicher ha barrek da c'houzout an ardremez hag al labour. Chom a reas 'ta dieller betek e varo.

Mervel a reas e Kemper ar 26 a viz c'hovevrer 1895; sakramantet e voe gant an abad Abgrall, e genvreer er Vreuriezh « archéologique ». Goude e obidou lidet en iliz-veur Sant-Kaourintin, e gorf a voe douaret e bered Sant-Jozef Kemper. Dirak ar bez, eur ger bennak a voe lavaret gant A. Paban hag A. Ar Braz. Eun dek vloaz goude, pe war-dro, — dre aked e c'hoarezed, e vreudeur hag e niz an Aotr. Paol An Uhel, — e relegou a voe kaset da vered nevez Plouaret : emaint aze etouez re e gerent.

**

An 2 a viz gwengolo 1906, e voe savet d'An Uhel, war leur-gêr Plouaret, eur skeudenn arem, henvel-beo outan : war ar sijenn-vaen kizellet eo bet engravet penn-da-benn roll e leoriou. Goueliou eus ar c'haeran a voe grêt an deiz-se. An dud diredet a-vern a bep korn ar vro a glevas prezegerien helavar oc'h ober

(37). — Dourn-skrid An Uhel a 'n em gav breman e leordi ti-kear Roazon. Eun dibab hon eus grêt eunan ha, gant eur re bennak all, hon eus savet eul leor, *Ma C'horn-bro* a sevio, hep dale pell, a-zindan ar wask.

meuleudi ar barz hag an dastumer kontadennoù ha gwerzioù a voe anezan. Ar Varzed Ch. Rolland, T. Ar Garrek, Jaffrennou-Taldir a unanas o mouez gante hag a lavaraz barzonegoù o doa savet e brezoneg en enor da unan eus o re. — An deiz war-lerc'h, e voe eun adpardon e Keranborn. Eun hanter-kant den bennak a oa deut d'en em voda en-dro d'A. Ar Braz, ar « pardoner », c'hoant d'ezo da welet, — pe da adwelet, — ti ginidik An Uhel hag ar biojaou, ha da sellet ouz ar plak e mean-marbr staget, nevez-zo, ouz moger an ti, a-us d'an nor. A. Ar Braz a reas eun tamm kêzeadenn c'houek, evel ma ouie ober, evit rei da anaout pegement e pouezas Keranborn war oberou An Uhel; hag evit diskouez ar garantez dreist a zouge ar barz da Geranborn, e reas lenn, kentoc'h distaga, gant Ch. Rolland, ar werz savet en he enor, e miz gwengolo 1890. Ha neuze Marc'harid Fulup a ganas, evit an holl bodet endro d'ezi, meur a werz he doa kanet gwechall, en he yaouankiz, d'An Uhel : eun dudi 'voe he c'hlevet. War he lerc'h, Soazig Prigent, merc'h da Gato Guyader, eur ganerez all d'An Uhel, a ganas ivez eur ganaouenn goz. Ar gouel bihan-man, sempl ha didro, en dije plijet kalz d'ar barz, enebour d'ar goueliou leun a drouz hag a dabut.

**

Ken berr ha m'eo kontet, setu aze, a gav d'eomp, buhez An Uhel gwelet evel m'eman.

Tôlet ha distôlet gant ar bed, studier e Pariz, rejant aman hag ahont, dieller e Kemper, e pep lec'h eo 'n em diskouezet gant e natur, e blegiou a Vreton. Forz pegoulz na pelec'h, ne labouras, e gwirione, nemet war dachenn Breiz.

An taoliou-êsa grêt gantan evit toulla a-ziaevêz d'e vro, ne dalvezont ket da galz a dra.

An harp en deus bet kavet war e hent, ha ne deuas ket d'ezan en abeg d'e vro ha 'vit e vro?

Daoust ha ne c'hoarvez ket memez tra gantan hirie? An envor anezan a bado keit ha ma vo sonj, nann eus al levr *Les*

Chants de l'Épée, met eus ar *Soniou*, *Gwerziou* ha *Kontadennou*; keit ha ma vo sonj eus al levr *Bepred Breizad*.

Arabat klask pelloc'h an diverra eus e vuhez. Setu hen aze en eur ger : BEPRED BREIZAD.

Setu ar gourc'hemenn a strink eus e holl vuhez. Setu ar gomz a denno d'ezan grasou mat kement Breton a dremeno dirak e sijenn, e kichenn iliz Plouaret : *Bepred Breizad! Bez bepred Breizad!*

J. O.

P.-S. — L. Ar Guennec — Doue d'e bardono! — hag a blije kement d'ezan oberou An Uhel, en doa roet d'eomp da anaout e oa miret e leordi ti-kêr Kemper daou dourn-skrid, enne kontadennou diskrevet gant ar barz e-unan. Dre e vadelez hon eus gallet diskriva ar c'hontadennou-ze-holl. — Ar re a zo aman warlerc'h a zo tennet, — nemet unan, *An daou dort* — diouz an daou dourn-skrid-ze.

N'eo ket bet heuliet penn-da-benn doare-skriva An Uhel, re alies dishenvel : heuliet hon eus doare-skriva an Emgleo. — Evit ar geriou, n'hon eus chenchet nemet eur c'houec'h pe seiz bennak, evit lakaat en o lec'h geriou brezonek rik.

Genver ha C'houevrer

Genver ha C'houevrer

*Eur wech e oa, eur wech a vo,
Komansamant an holl gaozo,
N'eus na mar na marteze
En deus tri zroad an trebe.*

Eur wech e oa eun den koz hag en devoa daou vab, hanvet Genver ha C'houevrer. Evel ma ouzoc'h mat, Genver a deu atao araok C'houevrer. Genver a oa eta ar mab henan. Deut war-dro an oad a ugent vloaz, e skuizas e ti e dad, hag e c'hoantaas mont da vale bro. E dad a ro d'ezan eun nebeudig arc'hant, — rak n'oa ket pinvidik, — hag ec'h a en hent.

Goude beza baleet e-pad tri deiz, en em gav en eun ale vras; e penn an ale-ze e oa eur c'hastell kaer.

— Ret eo d'in, emezan, goulenn beza kemeret da vevel er c'hastell-ma.

Skei a ra war an nor. Kerkent eo digoret d'ezan.

— Demat! emezan d'ar porzier.

— Ha d'ec'h ivez.

— N'eus ket ezomm a eur mevel ama?

— Eo sur. A-nevez ét a zo unan kuit, hag a zo ezomm a eun all en e lec'h. Deut ganen, m'ho kaso dirak an aotrou.

Mont a reont da gaout an aotrou.

— Setu ama, va aotrou, eun den hag a c'houlenn beza kemeret da vevel.

— Hag a zo mat! ezomm am eus end-eün a unan. Petra 'ouzoc'h ober?

— Ma fe! va aotrou, eun nebeud a bep tra.

— Ma! eun den stummet mat a seblantit beza, plijout a rit d'in. Setu aman an divizou : Bemdez ec'h afet da labourat d'ar park, pe d'ar c'hoad, pe d'ar jardin, 'lec'h ma vo lavaret d'ec'h ; da guz-heol e teufet d'ar gêr, ha neuze ho pezo da ziwall ar vugale, hag ober holl 'vel ma lavarfont d'ec'h. Eur gopr kaer ho pezo, kant skoed ar bloaz, ha pa gano ar goukou 'vo fin ho ploaz.

— Kement-se holl a zo mat.

— C'hoaz em eus eun dra da lavaret d'ec'h : arabat 'vo d'ec'h facha, n'eus forz petra a vezo grêt pe lavaret d'ec'h, pe e vefet kaset kuit gant netra, ha c'hoaz e vezo savet korreenn d'ec'h, eur ruban kroc'hen ruz, adalek choug-ar-c'hil betek seul ho troad.

— Ma! ze eo ar gwas. Met c'houi, aotrou, ma fachit da genta?

— Memez tra, e vo savet korreenn d'in ivez.

— Neuze c'hoaz....

Ma voe roet eur falz d'ezan neuze, evit mont da drouc'ha lann d'al lanneg, betek kuz-heol....

— Met n'ouzoun ket an hent d'al lanneg.

— Setu aze eur c'hi hag ho kaso hag a chomo ganec'h betek kuz-heol.

Mont a ra ar c'hi a-raok, — eur pikol ki, — hag heman war e lerc'h, e falz gantan war goubl e vrec'h. Arruout a reont en eul lanneg vras. Hag hen da drouc'ha lann. Pa voe skuiz, e fellas d'ezan diskuiza eun tammig hag ober eur c'hornad butun. Kerkent ar c'hi a deu d'ezan, o skrigna e zent hag o c'hrougnal.

— Tiens! Tiens! paotr mat eo.

Met ar c'hi a c'hrougne mui-ouz-mui, hag a sav outan o skrigna e dent.

— Sell aman 'vat eur c'hi ar foeltr!

Ma eo ret d'ezan paka e gorn-butun hag en em lakaat adarre da labourat. Da greisteiz e teu ar vatez da zigas lein.

Azeza 'reont en disheol war ar c'hazenn, dindan eur wezenn fao. Diou skudellad soup 'oa gant ar vatez, unan soup bara gwenn, unan all soup bara du. Mont a ra Genver evit kemer ar soup bara gwenn.

— Hola! eme ar vatez, heman eo soup ar c'hi!

— Penaos! bara gwenn d'ar c'hi, ha bara du d'ar mevel?

— Evel-se eman ar bed aman, va den mat!

Debri a ra e skudellad en eur c'hrozmolat, hag e c'hoanta neuze ober eur c'hornad, evel m'eman ar c'hiz. Met kerkent ar c'hi a lamp gantan adarre, o c'hrougnal, ma renk dioustu mont da drouc'ha lann.

Da guz-heol, ar c'hi a gemer hent ar c'hastell, ha Genver war e lerc'h. P'arrujont, e oa ar vevilien all gant o c'hoan er gegin, hag an itron o rei kig d'eze. Genver a zebras prim ha prim e skudellad soup, met kerkent ar vugale da lavaret :

— Me 'm eus c'hoant k.....! eme unan ; me 'm eus c'hoant st.....! eme eun all.

— Alo! mevel nevez, eme an aotrou.

— Ya, ya! eme C'henver.

Hag hen er-mêz gant ar vugale.... Pa zistroas, n'oa netra ken war an daol : fin 'oa da goan. Ma selle Genver ouz an aotrou hag an itron, hep kredi lavaret netra.

— 'Barz va zi, a lavaras an aotrou, eman ar c'hiz penaos an hini a arru, pa ve klenket (1) ar boued, n'en defe netra ken.

— Ma! eme C'henver.

— N'oc'h ket kontant? eme an aotrou.

— Eo sur. N'eo ket ar wech kenta am eus grêt eur goan fall.

(1). - *Klenkan* (Trég.), ramasser.

— Da gousket brema! eme an itron.

Eat en e wele, Genver a lavare d'ezan e-unan :

— Tapet oun bet hirio, met warc'hoaz e taolin pled.

An deiz war-lerc'h ar beure, e voe kaset adarre da drouc'ha lann d'al lanneg. Ma tremenas an deiz-man evel egile. Ar c'hi a oa gantan adarre, ha ne roe peoc'h ebet d'ezan pa c'hoantae diskuiza eun tammig. Da greisteiz e teuas ar vatez gant diou skudellad soup : ar c'hi a zebras adarre ar soup bara gwenn, ha Genver ar soup bara du. Da guz-heol e tistrojont asamblez d'ar gêr. Genver a oa gwall-skuiz ha naoun bras d'ezan.

— C'hoaz gant na vo ket evel dec'h da noz, a lavare d'ezan e-unan, hag e vin lezet en peoc'h da zibri va c'hoan!

P'arrujont, e oa adarre hanter debret o c'hoan gant ar vevelien all. A-boan 'oa da C'henver beza kroget en e skudellad soup, ma komansas adarre ar vugale da lavaret :

— Me 'm eus c'hoant k.....! Me 'm eus c'hoant st.....!

Genver ne ree van ebet da glevet aneze, hag a lonke soup.

— Alo! Genver, eme an aotrou, na glevit ket?

— Eo, sur, met mar karfent gortoz eun tammig.

— Ah! nann, dioustu! dioustu!

Ha Genver er-mêz gant ar vugale.

— Prim! prim! bugaligou.

Met kaer en devoa hasta, pa retornas, 'oa fin da goan, ha klenket ar boued diwar an daol. Ha 'vel na roe den netra d'ezan :

— Me, aotrou, emezan, am eus gwall labouret an deiz-man, hag am eus naoun.

— Ah! gwaz a ze d'ec'h! Lavaret em eus d'ec'h c'hoaz penaos aman an hini a arru, goude ma ve klenket ar boued, n'en deus netra da c'houlenn ken.

— Hola! houman n'eo ket eur vuhez da veva outi; labourat e-pad an deiz, ha tremen bep noz hep e goan!...

— Petra, n'oc'h ket kontant?

— Nann sur, hag eun all em lec'h....

— Neuze 'vo savet korreenn d'ec'h dioustu. Alo! paotred....

Ha kerkent pevar mevel a grogas en Genver gêz, hen lakaas en noaz hag hen astennas war e gof war an daol : kaer en devoa krial

ha difrinka, e voe savet eur gorreenn d'ezan adalek chouge e gil betek seul e droad. Neuze e voe laosket da vont d'ar gêr, ha ne voe roet netra d'ezan.

Distrei a ra Genver d'ar gêr, hag hen mezus ha neuz glanvus d'ezan.

Pa wel e dad anezan o tont :

— N'out ket bet pell, va faotr!.. Arru out adarre war va c'hein, ha me hag a boan am eus o veva!...

E eil vab, C'houevrer, a lavar e partio ivez d'e dro, da welet hag hen a vezo evurusoc'h eget e vreur. Mont a ra, hag e tigouez er memez kastell evel Genver. Kemeret eo da vevel, gopret daou c'hant skoed ar bloaz, gant ar memez divizou, da lavaret eo, ar c'henta a deuje da facha eus e aotrou hag hen a vije savet korreenn d'ezan; en divije da ober ouz ar vugale, goude kuz-heol, pa retornje eus e labour; hag e vije fin d'e vloaz pa ganje ar goukou.

Kaset eo an deiz kenta da drouc'ha lann d'al lanneg, hag ar c'hi gantan ivez. Da greisteiz e teu ar vatez da zigas lein : ar c'hi a zebr adarre ar soup bara gwenn, ha C'houevrer an hini bara du. Pa fell d'ezan diskuiza, e lamp ar c'hi gantan, hag e skrign e zent :

— Sell aman 'vat eul loen kasus!... Ar c'hamarad-man ne chomo ket ganen-me pell!...

Da guz-heol e teuont o-daou d'ar gêr. P'arrujont, 'oa krog ar vevelien all gant o c'hoan. Roet eo ivez e skudellad da C'houevrer. Prestik goude e komans ar vugale :

— Me 'm eus c'hoant k.....! eme unan; me 'm eus c'hoant st.....! eme eun all.

— Ac'hanta! mevel nevez, eme an aotrou.

— Ya, ya, eme C'houevrer.

Hag hen gante er-mêz.... Pa retornas, 'oa fin da goan : n'oa netra ken war an daol.

— Aman, a lavaras d'ezan an aotrou, eman ar c'hustum penaos an hini a arru, pa ve klenket ar boued, n'en defe netra ken.

— Ma! ze 'zo mat da c'houzout.

— N'oc'h ket kontant?

— Eo sur. Ne varvin ket evit eur goan fall, met eur wech all e taolin pled!...

Ha da gousket.

An deiz war-lerc'h ar beure, e voe kaset C'houevrer adarre da drouc'ha lann, hag ar c'hi gantan adarre.

— N'em eus ezomm ebet eus ar c'hi-man. Dalc'hit anezan er gêr.

— Nann, nann! ar c'hi a yelo ganec'h.

— Ma!... Met gwelet a vo ha ni a deui hon-daou emberr! a lavaras goustadik.

Goude beza trouc'het lann e-pad war-dro eun heur, e c'hoantaas ober eur c'hornad butun. Hag ar c'hi da c'hrougnal, da skri-gnal e zent ha da lampat gantan.

— Goustadik! kamarad. Bremaik e welfomp eur c'hoari all!

Ha C'houevrer o trouc'ha e c'houzoug d'ezan gant e falz, hag o teurel e gorf en douvez. Neuze ec'h eas d'azeza dindan eur wezenn-fao ha da vutunat en peoc'h.

Da greisteiz, p'arruas ar vatez, e oa souezet bras pa na wele nag ar c'hi na C'houevrer. O klask, hen kavas gourvezet en dis-heol eur wezenn-fao.

— Pelec'h eman ar c'hi? emezi.

— Ar c'hi? me 'oar 'vat eo kousket war-dro pe êt war-lerc'h eur c'had bennak.

— Oh! ar c'hi-ze ne gousk ket evel-se er park, ha ne red ket war-lerc'h ar gedon.

— Ma! klaskit anezan, mar karit.

Hag ar vatez da glask, hag e keit-se, C'houevrer a zebras ar soup bara gwenn.

— Maleürus! a lavaras ar vatez, pa welas korf ar c'hi en douvez, — lazet a teus ar c'hi!

Ha hi d'ar gêr raktal da lavaret d'an aotrou.

— Lazet a teus va c'hi, maleürus! a lavaras an aotrou d'ezan, evel m'arruas.

— Ya sur. Hennez n'eo ket eur c'hi 'oa, met eun diaoul, a sonj d'in. Ha neuze, lavaret em oa d'ec'h miret anezan er gêr!...

— Gwell e vije ganen beza kollet daou c'hant skoed, mab ar c'hagn!

— N'oc'h ket kontant, aotrou?

— N'oun ket kontant?... N'em eus ket lavaret ze.... Met laza va

c'hi!....

— Me 'm eus c'hoant k....!... Me 'm eus c'hoant st....! eme ar vugale.

— It gant an diaoul, ha lest ac'hanoun da zibri va c'hoan!

— Petra! ankouaet ac'h eus dija hon divizou?

— Me 'm eus c'hoant k....!...

Ha C'houevrer o kregi er paotr bihan hag hen teurel dre ar prenestr er-mêz :

— Kerz da g.... 'ta, marmouz bihan!

— Mab an Diaoul! teurel va mab dre ar prenestr!....

— N'oc'h ket kontant, aotrou?

— Ha penaos beza kontant!...

— Ha neuze, gouzout a rit, e vo savet korreenn d'ec'h....

— N'em eus ket lavaret n'oun ket kontant.... Met teurel va bugale dre ar prenestr!.... It da gousket, ha warc'hoaz 'vo gwelet petra a vezo grêt.

Setu nec'het an aotrou gant C'houevrer.

— Heman avat, emezan, a zo eur paotr ha n'eo ket brao c'hoari gantan! Petra ar foeltr a rin outan?

An deiz war-lerc'h, ne voe ket kaset C'houevrer da drouc'ha lann. An aotrou a lavaras d'ezan :

— Deuit ganen d'ober eur bale d'ar c'hoad : laeret e ven bemdez, trouc'het e ve ar plant yaouank, diskaret e ve ar gwez. Gwaz a ze d'an hini a gavin!

N'oant ket êt pell, pa weljont eur vaouez koz o tastum tammou keuneud sec'h. An aotrou, a oa droug ennan, a dennas dioustu gant e fuzul hag a lazaz mik ar baouez kêz koz.

— Manket oc'h avat! eme C'houevrer. Me 'anavez an hini goz-se ; hounnez he deus tri mab, paotred an terrupla, ha na vankfont ket war ho puhez!

Setu aoun d'an aotrou.

— Kerz prim, emezan, da gerc'hat diou bal a zo er c'horridor e-kichen kamb va gwreg, ma touarfomp prim an hini goz, ha n'ouvezo den netra.

Mont a ra C'houevrer d'ar c'hastell. Gwelet a ra an itron hag an dimezell en o c'hamb, digor an nor warnê. Antren a ra :

— Me 'zo lavaret d'in gant an aotrou, emezan, dont da bokat d'ec'h ho-tiou.

Lampat a ra war an itron, ha pokat d'ezi.

— Ampoezon! Charn! me 'lavarao d'an aotrou, hag e raio trouc'ha da c'houzoug d'it!

Ha garm, ha kri forz.

— Hast buan 'ta! a gri an aotrou, a oa dindan ar prenestr o c'hortoz.

— O-diou, aotrou? a c'houlennas dre ar prenestr.

— Ya, o-diou, ha hast buan!

Hag hen o tapout ar verc'h hag o pokat d'ezi ivez. Ha kuit neuze, da gavout an aotrou, gant an diou bal.

Pa voe douaret ar vaouez koz e teujont d'ar gêr. P'arujont, e lampas kerkent an itron e bleo he fried :

— Petra, den fall, kollet eo da skiant-vat ganit?... Digas an diaoul-ze da bokat d'az merc'h ha d'in!...

— Ha posupl 've en defe grêt an taol-ze? a lavaras an aotrou, o tistrei ouz C'houevrer.

— N'em oa ket goulnnet diganec'h dre ar prenestr : « O-diou? »

Ha n'hoc'h eus ket lavaret d'in : « Ya, ya, o-diou, ha buan?... »

— Mil malloz warnout, diaoul! eme an aotrou o tiskouez d'ezan e zorn serret.

— N'oc'h ket kontant, aotrou?

— Ha piou 'vefe kontant?

— Neuze 'vo savet korreenn d'ec'h, evel ma ouzoc'h.

— N'em eus ket lavaret r'oun ket kontant, met n'eus forz piou em flas ne vefe ket.

Setu ne ouie ken an aotrou petra ober eus C'houevrer.

— Hen kas kuit dioustu, eme an itron.

— Neuze 'vo ret rei daou c'hant skoed d'ezan.

— O rei d'ezan, ha prim.

— Ya, hag ar gorreenn, d'ec'h-c'houi 'vo savet, pa 'z eo lavaret n' achuo e vloaz nemet pa gano ar goukou?

Setu int nec'het bras.

— N'eus forz, eme an itron, me 'gavo an tu d'en em zizober dioutan.

— Penaos?

— Va lest d'ober; gwelet a rafet hep dale.

An deiz warlerc'h ar beure, e lavaras an aotrou da C'houevrer :

— Kemeromp peb a fuzul, hag eomp da chaseal d'ar c'hoad.

Pa oant o vont er-mêz ar porz, e klevjont en eur wezenn-dero a-us d'o fenn :

— Koukou! koukou!

— Petra, petra? eme C'houevrer, eur goukou o kana er vro-man en miz c'houevrer!... Biskoaz kement-all n'em eus gwelet. Bremaik, loen brao, me ho tisko da c'hortoz ho koulz da gana!

Hag hen o tenna er wezenn. Ha kerkent, a vranc da vranc e kouezas eun dra bennak n'oa ket henvel ouz eur goukou. Pa dostajont da welet :

— Allaz! allaz! va gwreg! eme an Aotrou..... Ah! mab an diaoul! kef an ifern!....

— Fachet oc'h, aotrou?....

— Ya, fachet oun sur, ha bremaik hen paei d'in!...

Hag hen o sevel e fuzul evit tenna war C'houevrer, met heman a lampas warnezan, en eur lavaret :

— Goustadik, va mestr!... Gouzout a rit moarvat hon divizou? Ret eo paea, pa goller.

Allaz! hag e renkas an Aotrou kêz lezel sevel eur gorreenn d'ezan adalek choug e gil betek seul e droad, ha rei daou c'hant skoed da C'houevrer hag ouspenn ar gorreenn a oa bet savet d'e vreur Genver, hag a oa eno en eur gambr, en divil (1) eus ar voger gant kalz a re all.

Neuze e teuas C'houevrer d'ar gêr, ha stad (2) ennan.

Pa welas e dad anezan o return :

— Setu te distroet ivez 'ta, va mab C'houevrer, evel da vreur.

— Ya, va zad kêz, setu me distro ivez, met nann evel va breur, rak setu aman daou c'hant skoed en aour melen, hag eur gorreenn

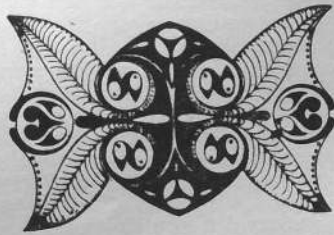
(1) - *En divil eus, suspendu, accroché à* (ivez : *a-ispilh, a-istri-bilh ouz*).

(2) - *Stad ennan* (Trég.), très fier (ivez : *lorc'h ennan*).

savet d'an aotrou, hag unan all hag a anavezo anezi, a gred d'in,
va breur Genver.

Neuze e voe grêt eur pred kaer. Va mamm-goz a oa eun tam-
mig kar d'eze hag a voe pedet ivez, hag evel ma klevas gant
C'houevrer e-unan an doare eus a gement-man holl, m'ho ped da
gredi n'em eus lavaret aman nemet pep tra gwir.

*Kontet gant Marc'harid FULUP,
a Blunet ; miz kerdu 1868.*

Tregont a Bariz

Tregont a Bariz

*Eur wech e oa, eur wech e vo,
Komansamant an holl gaozo ;
N'eus na mar na marteze
En deus tri zroad an trebe.*

D'ar c'houlz ma oa an Aotrou Doue ha sant Per ha sant Yann o vale dre Vreiz-Izel, pa oant o vont gant o hent, o kaozeal, e klevjont eun deiz evel eur bugel bihan o ouela en eun douvez. Pa selljont, e kavjont eur bugelig dilezet, en e gavell, eur mabig ar c'haera. Ma kemerjont anezan, hag hen kasjont gante. Eur vaouez koz, n'he devoa bugel ebet, hen kemeras digante, hag a savas anezan evel he mab.

Ar paotr a deue mat. Da bemzek vloaz, e oa eur c'hrennard krenv ha stummet mat. Ma c'hoantaas mont da vale bro. Kaer he devoe an hini goz ober, ret e voe hen lezel da vont. Rei a reas d'ezan eun tammig arc'hant, hag ec'h eas etrezek Pariz.

Pa zigouezas en Pariz, ec'h eas dioustu da c'houlenn labour da balez ar roue. Ma voe kemeret, dre ma oa eur paotr stummet mat, ha koant ive. Ne voe ket bet pell eno, ma plije kaer d'ar roue. Ma

oa gourvennek (1) ar vevelien all outan, hag e klaskjont an tu d'hen koll...

Eun deiz pa oant gant o c'haoz, e lavaras unan ivez :

— Daoust petra 'zo kaoz d'an Heol da veza ken ruz pa sav diouz ar beure?

— Se n'eo ket eas da c'houzout, avat, a lavaras ar re all.

— Ma lavaromp d'ar roue penaos Tregont a Bariz. — Tregont a Bariz a oa e hano, dre n'anaveze den e dad — en deus lavaret beza den da vont da c'houlenn digant an Heol petra 'zo kaoz d'ezan da veza ken ruz pa sav diouz ar beure?

— Ya, lavaromp se d'ezan! eme an holl.

Ar c'henta paotr marchosi a yeas da gavout ar roue, hag a lavaras d'ezan :

— Ma ouvefec'h, aotrou roue, petra en deus lavaret Tregont a Bariz?

— Ha petra en deus lavaret eta?

— Lavaret en deus beza den da vont da c'houlenn digant an Heol petra 'zo kaoz d'ezan da veza ker ruz pa sav diouz ar beure.

— Ne gredan ket en defe lavaret eun dra evel-se.

— Lavaret en deus, sur a-walc'h.

— Ma! digemennet d'ezan dont da gomz ganen.

Digemennet eo da Dregont a Bariz mont da gomz gant ar roue.

— Penaos, Tregont a Bariz, hag hoc'h eus lavaret beza den da vont da c'houlenn digant an Heol perak ma vez ker ruz, pa sav diouz ar beure?

— Me, va roue? Biskoaz n'em eus komzet a ze; n'oun ket diot a-walc'h evit lavaret ar seurt traou-ze!....

— Eo, lavaret hoc'h eus, ha ret 'vo d'ec'h ober ar pezh hoc'h eus lavaret, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h.

Setu nec'het Tregont a Bariz, m'ho ped da gredi.

— Grêt eo ouzin! a lavare d'ezan e-unan.

Kerkent ha ma voe deut er-mêz ar porz, e welas eur gazeg wenn eus ar c'haeran, hag a lavaras d'ezan :

— Deus war va c'hein, ha me da gaso betek an Heol. Mil leo

(1) - *Gourvennek*, envieux, jaloux.

zo da ober evit arruout, kent kuz-heol, er c'hastell kenta ma kouskfomp.

Pignat a ra Tregont a Bariz war gein ar gazeg wenn, ha kerkent e savas en êr, ha setu int partiet, primoc'h eget an avel. Arruout a reont e-tal ar c'hastell, pa oa an Heol o vont da guza. Tregont a Bariz a ziskenn diwar gein e gazeg hag a sko war an nor.

— Piou 'zo aze?

— Tregont a Bariz. Va c'hazeg ha me a ra unan ha tregont.

Digoret eo d'ezan. Pedet eo da goania ouz taol an aotrou.

— Pelec'h ec'h it ivez? a c'houlenn heman digantan.

— Ma fe! n'ouzoun ket kaer. Lavaret 'zo d'in mont da c'houlenn digant an Heol perak ma vez ker ruz, pa sav diouz ar beure, ha n'ouzoun en pe du monet.

— Ma! mar teuit a-benn d'arruout eun deiz 'lec'h ma zo lavaret d'ec'h mont, goulennit digantan ivez petra 'zo kiriek d'am zad da veza klanv, ha petra 've mat d'ober evit renta ar yec'hed d'ezan.

— Ma! ober a rin.

An deiz war-lerc'h ar beure, kerkent ha ma sav an heol, e pign war gein e varc'h, ha setu int en hent adarre, ha da vont ken a foeltr. A-benn kuz-heol, e oant dirak an eil kastell, a oa mil leo eus an hini kenta. Digemeret mat eo adarre Tregont a Bariz hag e koagn ouz taol an aotrou. Heman a c'houlenn digantan evel egile :

— Pelec'h ec'h it ivez, va den mat?

— Ma fe! lavaret 'zo d'in mont da c'houlenn digant an Heol perak ma vez ker ruz, pa sav diouz ar beure; met n'ouzoun dre belec'h nag en pe du mont.

— Ma! mar digouezit eun deiz bennak e ti an Heol, goulennit digantan ivez petra 'zo kiriek m'am eus eur wezenn-ber 'barz va jardin, hag eun hanter anezi a zo sec'h, hag an hanter all a ro bleun ha frouez bep bloaz.

— Ma! goulenn a rin.

An deiz war-lerc'h ar beure, en em laka adarre en hent, pignet war e gazeg.

— Petra, ne dostaomp ket c'hoaz ivez? a c'houlenn Tregont

a Bariz digant e gazeg.

— Eo, n'hon eus ken nemet mil leo d'ober. Emberr e tigouez-fomp e-kichen eur vrec'h-vor, hag e vo ret d'it va lezel en tu-man. Met eun tremener a gavi eno ha da dremenno war e vagig. Goulenn a raio digant pelec'h ec'h ez ; met taol evez mat ha na lavar ket d'ezan ; ha, pa zistroi, na lavar ket adarre pelec'h e vi bet, ken e vi tremenet en tu all.

Derc'hel a reont da vont, hag e tigouezont gant ar vrec'h-vor. Lakaat a ra neuze e gazeg da beuri en eur prad eno, hag ec'h a da gavout an tremener.

— Pelec'h ec'h it-hu ivez, aotrou? a lavar heman d'ezan, pa oant war an dour.

— Va zremenit bepred, ha pa zistroin, e lavar in d'ec'h pelec'h e vin bet.

Setu hen en tu all. Gwelet a ra dirazan kastell an Heol, kaera tra en devoa gwelet biskoaz. Tostaat a ra evel evit antren. An Heol a oa o vont da sevel, ha, pa wel anezan, e lavar d'ezan :

— Pella, pella buan, pe me da losko!.... Da betra out-te deut aman?

— Da c'houlenn diganec'h perak ma 'z oc'h ker ruz diouz ar beure, pa savit.

— Ato, pa baran war gastell Prinsez he c'hastell aour. Kê kuit brema, buan, ma savin, pe rie da losko.

— Ret 'vo d'ec'h lavaret d'in c'hoaz, a-raok, petra 've mat da ober evit rei ar yec'hed d'eur prins klanv a zo er c'henta kastell 'lec'h am eus kousket o tont aman, ha ne gaver medisin ebet da wellaat anezan.

— Eun touseg a zo dindan troad dehou e wele, ha, pa vezo lazet an touseg-ze, kerkent en em gavo yac'h.... Met tec'h buan ; poent bras eo d'in sevel.

— N'in ket kuit ken ho pezo lavaret d'in c'hoaz petra 'zo kiriek ma zo e jardin an eil kastell 'lec'h am eus kousket eur wezenn-ber hag a zo sec'h eun hanter anezi hag en hanter all e ve bleun ha frouez bep bloaz.

— Ato, ar wezenn-ber-ze a zo eur varrikenn arc'hant dindan he gwriziou, hag en tu eman an arc'hant ez eo sec'h ha maro, hag

en tu all ez eo glaz ha leun a vuhez... Kê kuit breman, prim-prim, rak diwezat oun!

Tregont a Bariz a deu kuit, p'en deus klevet ar pez en devoa c'hoant da glevet, hag an Heol a sav neuze :

Digouezet e-kichen ar waz-vor, an tremener a gemer anezan adarre war e vag, hag a c'houlenn digantan, pa oant e kreiz an tremen :

— Lavar d'in brema petra en deus lavaret an Heol d'it.

— Pa vin en tu all.

— Lavar d'in raktal, pe me da daolo en dour.

— Neuze bepred ne glevi netra, ha gant-se, gwella 'teus d'ober eo tremen ac'hanoun.

Tremen a ra anezan.

— Lavar d'in brema, p'am eus da dremenet.

— Eur wech all, ma teuan c'hoaz dre aman.

— Allaz! tapet oun adarre. Va malloz ganit!... Pemp kant vloaz 'zo abaoue ma 'z oun aman tremener, ha te c'halle va delivra.

— Ya, evit kemer da blas, ha chom keit-all pe belloc'h.... Trugarez!

Kavout a ra e gazeg, 'lec'h m'en devoa lezet anezi.

— Ac'hanta! grêt mat e teus da dro?

— Ya, ya.

— Pign war va c'hein neuze, ha kuit!

Digouezout a reont a-benn kuz-heol e-kichen an eil kastell 'lec'h m'o devoa tremenet an noz. Digemeret mat eo Tregont a Bariz ; koania 'ra adarre gant an aotrou a c'houlenn digantan :

— Ac'hanta! grêt hoc'h eus va c'hefridi d'an Heol?

— Ya, ya, grêt em eus.

— Hag en deus lavaret petra d'ec'h?

— Dindan ho kwezenn-ber ez eus kuzet eur varrikenn arc'hant, hag en tu eman an arc'hant ez eo sec'h ha maro, hag en tu all ez eo glas ha beo.

Diskaret e voe ar wezenn-ber, hag e voe anavezet en devoa lavaret gwir an Heol.

An deiz war-lerc'h ar beure, ec'h ejont kuit, abret, hag a-benn kuz-heol e oant adarre e-kichen ar c'hastell kenta 'lec'h m'o devoa

kousket o vont. Digemeret mat int adarre. Tregont a Bariz a goagn gant ar brinsez yaouank, rak he zad a oa bepred klanvoc'h-klanv.

— Ac'hanta! a lavaras d'ezan, grêt hoc'h eus va c'hefridi d'an Heol?

— Ya 'vat, prinsez.

— Hag en deus lavaret petra?

— Lavaret en deus penaos dindan troad dehou gwele ho tad a zo eun touseg, ha ken a vo lazet an amprevan lous-ze, ne gavo ket ar yec'hed.

Klasket e voe raktal dindan gwele ar roue koz, ha dindan an troad dehou e voe kavet eur pikol touseg. Lazet e voe, ha kerkent ar roue koz en em gavas ker yac'h ha biskoaz.

An deiz war-lerc'h ar beure, kerkent ha ma savas an heol, Tregont a Bariz hag e gazeg en em lakaas adarre en hent, hag a-benn kuz-heol e oant arru en Pariz, dirak palez ar roue. Ar gazeg a gimidas neuze digantan, hag a savas en êr, hag e kollas ar gwel anezi.

Tregont a Bariz a antreas er palez hag a yeas kerkent etrezeg ar roue.

— Ac'hanta! Tregont a Bariz, a lavaras ar roue d'ezan, deut eo da daol da vat?

— Ya avat, va roue.

— Ha petra en deus lavaret an Heol d'it?

— An Heol, va roue, en deus lavaret d'in penaos ar pezh a lakae anezan da veza ker ruz, pa save diouz ar beure, eo kastell Prinsez he c'hastell aour, pa deue da bara warnan.

— Ma! hounnez a dle beza gwall-gaer, ar brinsez-se!

Tregont a Bariz a zistroas neuze d'e labour, evel kent, hag en devoe peoc'h eur pennadig.... Met ar vevelien all a glaske bepred an tu evit koll anezan. Eun deiz, unan aneze a yeas adarre da lavaret d'ar roue :

— Ma ouifac'h, aotrou roue, petra en deus lavaret Tregont a Bariz?

— Petra en deus lavaret Tregont a Bariz?

— Lavaret en deus beza den da zigas d'ec'h d'ho palez Prinsez

he c'hastell aour.

— Ha gwir? Lavarit d'ezan dont d'am c'havout ; me 'garfe a-walc'h gwelet ar brinsez kaer-ze.

Setu digemennet da Dregont a Bariz mont da gomz gant ar roue.

— Petra! Tregont a Bariz, hag hoc'h eus lavaret beza den da zigas d'in d'am falez Prinsez he c'hastell aour?

— Me, va Doue! biskoaz n'em eus komzet a ze, va roue.

— Eo, eo! Lavaret hoc'h eus, ha ret 'vo d'ec'h ober ar pezh hoc'h eus lavaret, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h. Hag it raktal.

Setu nec'het Tregont a Bariz.

— Penaos ober? a lavare d'ezan e-unan. M'am bije bet va c'hazeg c'hoaz!

En em lakaat a ra en hent an deiz war-lerc'h, beure mat. E-tal toull dor ar porz e kav e gazeg, a lavar d'ezan :

— Pign war va c'hein, hag eomp kuit buan, rak pell hon eus da vont.

Pokat a ra d'ezhi gant ar joa ; pignat a ra war he c'hein, ha kuit!.... Arruout a reont en aod ar mor. O vont, war an trêz e welont eur pesk bihan, digor e c'henou gantan, hag hen evel pa vije o vont da vervel.

— Tap krog er pesk-ze, a lavaras ar gazeg, ha laka anezan buan en dour.

Lakaat a ra ar pesk en dour, ha kerkent heman a sav e benn war c'horre, hag a lavar :

— Va bennoz d'it, Tregont a Bariz!..... Me eo roue ar pesked, ha m'az pefe ezomm biken ac'hanoun pe eus va re, goulenn hag e kavi sikour.

Mont a ra neuze war eur vag a 'n em gav eno, hag e tigouez prestik dirak kastell Prinsez he c'hastell aour. Skei a ra war an nor, hag ar brinsez he-unan a deu da zigeri.

— Demat d'it, Tregont a Bariz! a lavar d'ezan. Te 'zo deut ama d'am c'herc'hat evit mont ganit da balez ar roue Frans.

— Ya avat, prinsez, gwir a lavarit.

— Mont a rin ganit ; met fenoz e chomi ha varc'hoaz ec'h efomp kuit.

Tremen a ra an noz er c'hastell, hag an deiz war-lerc'h ar beure e partiont o-daou. Ar brinsez a zigas ganti alc'houeziou ar c'hastell hag o zaol er mor. Kavout a reont ar gazeg en tu all, war an aod ; pignat a reont o-daou war he c'hein, ha kuit etrezek Pariz.

Pa welas ar roue koz ar brinsez, e voe ker bras e joa ma voe darbet d'ezan koll e benn. Bemdez e vije festou ha c'hoariou, ha ne gomze nemet a zimezi d'ar brinsez. Houman a lavaras d'ezan e oa kontant a-walc'h, met e vije ret d'ezan a-raok, kaout eno he falez aour.

Setu nec'het ar roue. Penaos ober evit digas ar palez aour da Bariz?

— Bah! a lavaras d'ezan unan eus ar brinsez, an hini en deus kerc'het d'ec'h ar brinsez a gerc'ho ivez he falez.

Digemennet eo adarre da Dregont a Bariz mont da gomz gant ar roue.

— Arsa! Tregont a Bariz, kastell aour ar brinsez a vo ret d'it da gerc'hat d'in ama, breman, dirak va-hini.

— Ha penaos, va roue, e fell d'ec'h e rafen-me ze?

— Ret 'vo d'it ober, pe n'eus nemet ar maro evidout.

Dont a ra Tregont a Bariz war e giz, hag hen trist mat.

— Ma teu adarre va c'hazeg kêz d'am sikour, a lavare outan e-unan, marteze en em dennin c'hoaz eus ar pleg-man.

An deiz war-lerc'h ar beure, kerkent ha ma teu er-mêz a borz ar palez, e wel adarre e gazeg hag e lavar holl d'ezan.

— Distro beteg ar roue, ha lavar d'ezan e vo ret d'it, a-raok mont en hent, kaout eur marc'h sammet a aour hag eun all sammet a gig.

Retorn a ra beteg ar roue; roet eo d'ezan ar pezh a c'houlenn, hag en em lakaont neuze en hent. Digouezout a reont en aod ar mor. Tregont a Bariz a garg ar c'hig en eur vatimant a 'n em gav eno, hag ec'h a kuit neuze, o lezel e gazeg beteg an distro. Digouezout a ra en eun enezenn, e-lec'h ma wel pevar leon, droug bras enne, oc'h en em ganna, dre ma oant prest da vervel gant an naoun. Mont a ra etrezeg enne, hag e lavar d'ezan :

— N'en em zebrit ket evel-se, loened paour. Deuit ganen ha me 'roio boued d'ec'h.

Mont a reont gantan beteg ar vag hag e taol d'ezan an holl gig a oa deut gantan. P'o devoe debret leiz o c'hof, e lavarjont d'ezan :

— Hon bennoz d'it. Ni 'oa o vont d'en em zibri ama, ma ne vijes deut d'hon sikour. M'az pefe biken ezomm ac'hanomp, goulenn, hag e vi sikouret .

— Ma fe! loenigou paour, ezomm a-walc'h am eus a-vrema.

— Petra 'c'hallomp ober evidout?

— Lavaret a zo d'in gant ar roue Frans e renkan digas d'ezan da Bariz kastell Prinsez he c'hastell aour, pe n'eus nemet ar maro evidoun.

— Oh! ma n'eo nemet se, e vezo grêt prestik.

Kerkent ar pevar leon a redas d'ar c'hastell aour hag a zi-c'hriennas anezan diwar ar roc'hell 'lec'h ma oa, hag hen dougjont war ar vag. Hag a-raok mont kuit, e lavarjont c'hoaz da Dregont a Bariz :

— C'hoaz az pezo ezomm ac'hanomp, Tregont a Bariz; met n'eus forz pelec'h e vi, goulenn hag ec'h arrufomp.

An deiz war-lerc'h ar beure, pa zigoras ar roue e zaoulagad, e voe souezet o welet evel ma oa sklêr e gambr.

— Petra eo kement-man? a lavaras .

Hag e lampas er-mêz e wele, hag e voutas e benn er prenestr.

— Hola! a grias kerkent, setu ar c'hastell aour!.....

Hag hen da redek da gambr ar brinsez ha da lavaret d'ezan :

— Setu arru ar c'hastell aour!..... Deuit da welet!

— Ya, avat ; hen eo, n'hallan ket hen nac'h. Eomp da welet anezan.

Mont a reont, ha d'o heul holl dud al lez.

— Met pelec'h eman an alc'houez?..... Allaz! dont a ra sonj d'in brema em eus lezet anezan da goueza e fonz ar mor, pa oan o tont ama.

— Eun alc'houez all a vo grêt, eme ar roue, hag e c'hallfomp dimezi dioc'htu.

— Oh! n'eus den war ar bed hag a c'hallfe ober eun alc'houez da zigeri va c'hastell ; an hini koz a vo ret da gavout, hag ac'han da neuze ne vezo ket grêt an eured, rak em c'hastell aour em eus c'hoant beza eureujet.

— Met penaos ober evit kaout an alc'houez-ze eus a fonz ar mor?

— Nemet Tregont a Bariz a deufe a-benn d'hen kaout, ne welomp den all ebet, a lavaras an holl.

Digemennet eo adarre da Dregont a Bariz mont da gavout ar roue, ha lavaret d'ezan e renko kavout an alc'houez, pe n'eus nemet ar maro evitan.

Mont a reont en hent, e gazeg hag hen. Pa 'z int digouezet en aod ar mor, ar gazeg a lavar d'ezan :

— Galv breman roue an holl besked, en devoa lavaret e teuje d'az sikour, p'az piye ezomm.

Gervel a ra roue an holl besked a deu dioc'htu hag a lavar :

— Petra 'zo evit ho servij, Tregont a Bariz?

— Digas d'in alc'houez kastell Brinsez he c'hastell aour, a daolas e fonz ar mor, pa oa o vont ganen da Bariz.

— Ma n'eus nemet-se, ne bado ket pell.

Gervel a ra ar roue e holl besked hag e c'houlenn digante ha n'o devoa ket gwelet an alc'houez. Hini ne ouie doare d'ezan. Tremenet e oant holl, nemet ar wrac'h, a ve atao war-lerc'h. Dont a ra ivez, hag an alc'houez ganti en he genou. Ar roue a ro anezan da Dregont a Bariz, hag heman a zistro kerkent d'ar gêr.

— Breman bepred, a lavaras ar roue koz da Brinsez he c'hastell aour, o rei d'ezan alc'houez he c'hastell, e vo grêt an eured, p'am eus rentet d'ec'h holl kement hoc'h eus goulennet diganen.

— Ya, breman e vo grêt an eured. Met eun draig a c'hoantaan c'hoaz a-raok ; se ne vo ket diês d'ec'h, goude ar pezh hoc'h eus grêt.

— Petra eo 'ta?

— Gouzout a rit n'oc'h ket yaouank-yaouank ken, hag a-raok dimezi d'ec'h, em befe c'hoant d'ho kwelet evel pa oac'h en oad a bemp bloaz war-nugent.

— Met penaos e c'hallfe kement-se c'hoarvezout?

— Gant an dour a vuhez hag an dour a varo.

— Ha penaos kaout an daou dour burzudus-ze?

— Eas a-walc'h, a gredan ; kalz diêsoc'h evit-se hoc'h eus grêt.

Digemennet eo adarre da Dregont a Bariz mont da gomz d'ar

roue, a lavar d'ezan e renko kerc'hat diou vuredad eus an dour a varo hag an dour a vuhez, pe n'eus nemet ar maro evitan.

An deiz war-lerc'h ar beure, en em gav adarre ar gazeg gant Tregont a Bariz, hag e lavar d'ezan petra a c'hoanta c'hoaz ar roue.

— Allaz! emezi, houman a vezo hon tro gwasa; met, ma teuomp a-benn anezi, e vo fin ivez d'az labouriou ha d'az poaniou. Eomp en hent, rak gwall-bell hon eus da vont.

Goude beza grêt kalz a hent, dre a bep seurt broiou, e tigouezjont ivez e-lec'h m'o devoa da vont, e-kreiz eur c'hoad bras, lec'h ne zeue den gwech ebet.

— Sell du-hont an diou feunteun, oc'h treid an diou roc'hell vras a welez, a lavaras ar gazeg da Dregont a Bariz. Eun dakenn pep eur a gouez eus pep roc'hell en pep feunteun.

— Ya, gwelet a ran an diou feunteun, met daou leon eus ar re vras a welan ivez en pep tu d'an daou dour, ha ma tostaan, e vin diframmet sur gante.

— Goulenn roue al leoned d'az sikour.

Gervel a ra roue al leoned, hag e teu kerkent.

— Petra 'zo evit ho servij, Tregont a Bariz?

— Ato, digaset oun gant ar roue Frans da gere'hat d'ezan diou vuredad eus an dour a vuhez hag an dour a varo, met ar pevar leon a welan du-hont va lakaio a-beziou, ma tostaan.

— N'eus nemet se? Gortozit eun tammig, ma komzin gant ar baotred-ze.

Mont a ra roue al leoned d'ar pevar leon a oa o tiwall an diou feunteun, hag e tiskar aneze d'an douar, hag, e keit-se, Tregont a Bariz a garg e diou vured, unan a bep seurt dour. Trugarekaat a ra roue al leoned, hag e retorn neuze d'ar gêr gant e gazeg vat.

Tri bloaz e oant bet oc'h ober o zro, ha, ma oa koz ar roue diagent, breman n'oa ket nebeutoc'h, ha koulskoude ne furae tamm hag e c'hoantaie muioc'h-mui dimezi da Brinsez he c'hastell aour. Pa welas Tregont a Bariz distroet gant an daou dour, e kane hag e lampe gant ar joa, evel eur bugel. Raktal e felle d'ezan beza yaouankaet.

Astennet e voe war e gein war an daol, hag ar Brinsez a skuilhas warnan diou pe deir dakadenn eus an dour a varo. Ha ne la-

varas goude-se na bu na ba : maro-mik e oa.

Ar brinsez a lavaras neuze :

— Kasit ar c'hagn koz-ze da vreina du-ze en douveziou! An hini en deus bet an holl boan a dle kaout ivez an digoll. Tregont a Bariz a vezo va fried!

Taolet e voe korf ar roue koz da vreina e douveziou ar c'hastell ha Tregont a Bariz a voe dimezet da Brinsez he c'hastell aour.

Festou ha goueliou a voe eno neuze eus ar re gaera. E dibenn (1) pred an eured, Tregont a Bariz a lavaras :

— N'em eus keun (2) nemet da eun dra.

— Petra eo? a lavaras d'ezan ar brinsez.

— Pa ne welan aman ivez va c'hazeg vat, a zo bet fidel d'in em holl boaniou hag em holl labouriou.

Kerkent en em gavas e sal ar banvez, den ne ouie penaos, eur plac'h eus ar c'haera, kalz kaeroc'h evit Prinsez he c'hastell aour, a oa kaer a-walc'h, hag a lavaras :

— Me eo an hini a zo bet ganit en da holl boaniou ha labouriou, e stumm eur gazeg ; me eo ar Werc'hez Vari, digaset d'az sikour gant an Aotrou Doue, en devoa da zastumet, pa oas bet dilezet en eur c'hleuz, war vord an hent.

Ha p'he devoe lavaret ar c'homzou-ze, e kolljont adarre ar gwel anezi.

*Kontet gant Franseza an EWEN,
gwreg TREGOAT, eus a Bedernek ;
1869*

(1) - *Dibenn*, ivez : *divez*, *fin*.

(2) - *Keun*, e Treger ; *keuz*, e Leon.

Ar pevarzek Kazeg ha Marc'h ar Bed

Ar pevarzek Kazeg ha Marc'h ar Bed

*Selaouit, mar hoc'h eus c'hoant,
Hag e klevfet eur gaozig koant,
Ha nan eus enni netra gaou,
Met, marteze, eur ger pe daou.*

Eur wech e oa eur penhêr yaouank pinvidik-mor. Pevarzek kazeg a oa en ti e dad, ha bemdez ec'h ee gant ar vevelien d'o c'has da beuri, hag e vrasa plijadur a oa redek warne er parkou hag el lanneierou.

Pa voe deut en oad a daouzek vloaz, e voe kaset d'ar skol en kêr, hag e vrasa keuz a voe renkout dilezel e gezegened. A-benn eur bloaz, e tistroas d'ar gêr, ha kenta ma c'houlennas ouz e dad a voe doare ar pevarzek kazeg.

— Ma fe! a lavaras e dad d'ezan, n'em eus ket o gwelet pell bras a zo, met kredi 'ran eman mat ar bed gante.

Met ar penhêr a yeas kerkent d'ar park hag a welas eno ar pevarzek kazeg o peuri, ha gante trizek ebeulez kaer hag eun ebeul fall ha dinerz. Mont a reas beteg an ebeul fall-man, hag en em lakaas da grafat e dal d'ezan. An ebeul a gomzas neuze hag a lavaras :

— Lazit an trizek ebeulez ha va list beo va-unan, evit ma c'halin dena ar pevarzek kazeg ha dont da veza ken krenv va-unan

ha pevarzek marc'h.

— Petra, c'houi 'gomz ivez, loen paour?

— Ya 'vat, me 'gomz ivez ; met ober a rafet ar pez am eus lavaret d'ec'h?

— Laza trizek ebeulez kaer evel ar re-ze evit eur falleganig na vo mat biken da netra, marteze? Ne rin ket se, avat.

— Grit, pa lavaran d'ec'h, ha diwezatoc'h n'ho pezo ket a geuz.

— Ne rin ket, ne rin ket. Ret e vefe 've kollet va skiant-vat ganen evit ober an dra-ze.

Hag e tistroas d'ar gêr. Met e-pad an noz ne reas nemet sonjal er pez en devoa lavaret an ebeul d'ezan. An deiz war-lerc'h, ec'h eas adarre d'ar park da welet ar c'hezeg, hag an ebeul bihan a gomzas outan evel an deiz diagent, hag an drivet deiz, memez tra. Ma lavaras neuze ennan e-unan :

— Kement-man 'zo eun dra bennak ; mat e ve d'in senti.

Hag e lazas an trizek ebeulez .

Met deut 'oa an amzer da return d'ar skol, hag ec'h eas adarre evit eur bloaz. Pa voe grêt e vloaz, e tistroas adarre d'ar gêr, hag a-boan 'oa d'ezan beza arruet, ma redas d'ar park da welet ar c'hezeg, ha dreist-holl e ebeul bihan. Pevarzek ebeulez all a oa adarre gant ar pevarzek kazeg, hag ouspenn, an ebeul fall ne oa kresket tamm. Heman a deuas etrezeg ar penhêr, kerkent ha m'hen gwelas, hag a lavaras adarre d'ezan :

— Lazit adarre ar pevarzek ebeulez nevez, evit ma chomin vanan da dena ar pevarzek kazeg.

— Ne rin ket, pa n'eo ket kollet va skiant-vat ganen! Eur wech oun bet tapet, met ne vin ken, ebeulig fall. N'out kresket tamm, ha te denet ganit pevarzek kazeg, epad eur bloaz!

— Grit, pa lavaran d'ec'h, ha n'ho pezo ket a geuz a ze diwezatoc'h.

Kement e talc'has warnan, ma lazas adarre ar pevarzek ebeulez.

Ha neuze e renk return adarre d'ar skol evit eur bloaz.

Dont a ra adarre d'ar gêr, pa voe achu ar bloaz, hag e red d'ar park da welet ar c'hezeg. Pevarzek ebeulez vihan a oa adarre gant ar pevarzek kazeg, hag an ebeul fall n'oa bepred gwellaet tamm. Mont a ra d'hen kavout, eun tammig droug ennan, hag e lavar

d'ezan :

— Arsa! biskoaz n'em eus gwelet kemend-all!... Dena epad daou vloaz pevarzek kazeg, ha c'hoaz n'out na kresket na gwellaet tamm! Petra eo kement-se ivez?

— N'eus forz, eur wech c'hoaz e vo ret d'ec'h laza ar pevarzek ebeulez.

— Bah! bah! ober goap ouzin a rez.

— Nann, ne ran ket goap ouzoc'h. Sentit ouzin, pa lavaran d'ec'h : ar wech diweza e vo.

— Ma! p'am eus grêt diou wech, eo kouls d'in ober ivez an deirvet, ma vezo gwelet.

Hag e lazas evit an deirvet gwech an ebeulezed, ha goude e returnas adarre d'ar skol, hag a-benn eur bloaz e tistroas adarre d'ar gêr, achu breman e studi. Kerkent ha m'arruas, e redas d'ar park da welet ar c'hezeg :

— Daoust petra 'vo c'hoarvezet? a lavare d'ezan e-unan.

An dro-man e oa bepred ar pevarzek kazeg o peuri er park, met n'oa ket a ebeulezed bihan gante : n'oa nemet an ebeul tri bloaz, hag hen ker bihan ha ker fall evel kent. Ma 'z eas droug er penhêr o welet kement-se, hag e trouc'has eur vaz er c'harz evit bazata al loen fall.

— Hola! va mestr, a lavaras an ebeul, na skoit ket, m'ho ped. Va selaouit mat, grit evel ma lavarin d'ec'h, hag e welfet neuze petra 'c'hoarvezo. It d'ar gêr, kemerit eur brid, eun dibr hag eur skrivell, ha deuit ama gante.

Mont a ra ar penhêr d'ar gêr, hag e return kerkent d'ar park, gant eur brid, eun dibr hag eur skrivell.

— Mat! eme an ebeul. Lakit breman ar brid em fenn hag an dibr war ma c'hein... Mat evel-se!... Kemerit breman ar skrivell hag en em lakit d'am skrivella, ha start!

Hag ar penhêr da skrivella. Kel lies taol skrivell a roe, e kreske an ebeul eun tamm. Ma teuas da veza ker bras ha ker uhel, ma renkas pignat war eur c'hleuz. Pa voe ker bras ha ker uhel ha tri marc'h mat, e lavaras d'ezan :

— A-walc'h!... Pign brema war ma c'hein, evit ma 'z efomp hon-daou da vale bro.

Setu int o-daou en hent, ha lore'h er penhêr, m'ho ped da gredi, o veza gwintet war eur marc'h evel hennez. Biskoaz n'oa bet gwelet e bar ; dre-holl e soueze an dud, hag e choment da zellet oute, digor o genou gante. Mont a reont, mont a reont ken e tigouezont en Pariz.

Ar roue en devoa nao a gezeg hag a oa klanv holl, ha den n'halle o yac'haat, hag e oa poaniet bras a ze. Ma lavaras e varc'h d'ar penhêr :

— Me 'oar penaos yac'haat kezeg ar roue. It hen bete, ha lavarit d'ezan mar kar rei d'ec'h eur c'hant kerc'h evit pep-hini eus e gezeg, o lakafet ker yac'h ha biskoaz. P'ho pezo bet ar c'herc'h, hen digasfet d'in, ha neuze e tornfet kezeg ar roue gant eur vaz, ken a savo an eonenn warne. Dastumit an eonenn-ze en eul lien evit va frota gantan, hag e kresko va nerz eus a holl nerz kezeg ar roue, hag ar re-man en em gavo yac'h ivez.

Mont a ra ar penhêr da gavout ar roue.

— Demat d'ec'h, aotrou roue.

— Ha d'ec'h ivez, va den mat.

— Me, aotrou roue, a yac'hao d'ec'h ho kezeg, mar karit.

— Ne glaskan nemet se. Mar deuit a-benn d'hen ober, e vefet paet mat.

— Ma! roit d'in eur c'hant kerc'h da rei da bep-hini aneze, ha va lezit da ober goude.

— Mar n'hoc'h eus ezomm nemet a ze, e vezo eas rei d'ec'h ho koulenn.

Gourc'hemenn a ra ar roue d'e genta paotr marchosi rei d'ezan nao c'hant kerc'h. O c'has a ra kerkent d'e varc'h, hag e tistro neuze da zorna kezeg ar roue gant eur vaz dero glas, trouc'het gantan en eur c'harz. Skei a ra, skei a ra, ken e voe ar c'hezeg paour ker gleb ha pa vijent bet en eur stank. Neuze, gant eur torchouer e tastumas an eonenn diwarne, hag e teuas prim da frota e varc'h. Heman a deuas kerkent da veza flouroc'h ha krenvoc'h, ha kezeg ar roue en em gavas ivez yac'h mat.

Merc'h ar roue a oa sorserez ha, pa welas kement-se, e lavaras d'he zad :

— C'houi, va zad, a zonj d'ec'h hoc'h eus kezeg kaer ; met ma

welfec'h Marc'h ar Bed; hennez, avat, a zo eur marc'h! Ho re n'int nemet koz gagnou en e genver ; ken ho pezo Marc'h ar Bed en ho marchosi, n'hallfet ket lavaret ho pezo eur marc'h kaer.

— Ya, met penaos kaout ar marc'h-ze?

— An hini en deus yac'haet ho kezeg a zo den d'hen digas d'ec'h ; lavarit d'ezan ober.

Digemennet eo d'ar penhêr dont da gavout ar roue.

— C'houi, a gavan, a zo eun den dreist ar re all. Marc'h ar Bed am eus c'hoant da gaout, hag e vo ret d'ec'h hen digas d'in d'am falez.

— Ha penaos, aotrou roue, e c'hallfen-me ober ze, pa n'oun majisian na sorser?

— Ah! ret e vo d'ec'h hen ober, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h.

Hag hen o tistrei beteg e varc'h, trist mat, ha stouet e benn gantan.

— Petra, a lavaras ar marc'h, a zo c'hoarvezet, ma 'z oc'h ker trist-se?

— Allaz! kollet oun, rak biken ne deuin a-benn da ober ar pezen deus gourc'hemennet ar roue d'in.

— Petra en deus gourc'hemennet ar roue?

— Digas d'ezan d'e balez Marc'h ar Bed, pe n'eus nemet ar maro evidoun.

— Se n'eo ket eas, met diêsoc'h kalz hon devo da ober, ha, mar karit ober holl evel ma lavarin d'ec'h e kredan en em dennfomp eus ar pleg-se. Retornit da gavout ar roue, ha lavarit d'ezan e renko va ober houarna gant pevar houarn a bemp kant livr pep-hini, dek tach en pep houarn, ha lakaat endro d'in naontek ha pevar-ugent ejen, evit terri nerz gwinkadennou Marc'h ar Bed ;

C'houi ma vrido hag a zibro,

A zalc'ho kont eus an tacho.

Mont a ra ar penhêr beteg ar roue, hag e lavar d'ezan kement-se holl.

— Grêt a vezo evel ma lavarit, eme ar roue, hag ouspenn ho pezo arc'hant kement ha m'ho pezo ezomm.

Pa voe prest holl, en em lakaont en hent. Mont a reont, mont

a reont, kement ha kement m'en em gavjont dirak mogeriou porz ar c'hastell 'lec'h ma oa Marc'h ar Bed. Digor 'oa an nor vras.

— Pignit brema war voger ar porz, dre ar wezenn-dero a zo e-kichen, hag ac'hane e welfet bremaik c'hoari-gaer.

Pignat a ra ar penhêr war ar voger, hag e varc'h a ya er porz.

Kerkent, Marc'h ar Bed a zired en eur c'hourignal, ha savet gantan e lost hag e voue en êr. Hennez, avat, a oa eur marc'h!... Me-me tra e voe souezet o welet eul loen ker kaer ha ma oa ivez egile. Distaga 'ra d'ezan eur winkadenn, hag e kouez daou pe dri groc'hen ejen d'an douar. Ha setu neuze eur gann tenn ha rust, ken a grene ar c'hastell hag an douar gante.

Marc'h ar Bed a wall-skoe, ha bep taol e teue gantan daou pe dri groc'hen; met egile a roe gwall flipadou ivez gant e hern a bemp kant livr, ha bep taol e tistage eur pezh kig. Teir eur e padas ar gann, hag ar penhêr, war e voger, en doa aoun bras na gollje e varc'h, o welet ne chome ken nemet pevar pe bemp kro-c'hen ejen endro d'ezan, pa welas Marc'h ar Bed o koueza d'an douar, e bevar droad en êr, hag o c'houlenn kartier. Neuze e tiskennas buan diwar ar voger, hag e lakaas eur brid d'ezan en e benn. Heman a lezas ober, hep stourm, hag a deuas neuze war-lerc'h ar marc'h all, trist ha stoupet e benn gantan.

Pa zigouezjont o-zri en Pariz, an holl a zirede d'o gwelet: bis-koaz n'o devoa gwelet daou varc'h ker kaer. Ar roue a zigemeraz mat ar penhêr hag hen pedas da leina gantan. Stad vras a oa ennan o kaout en e balez eur burzud evel Marc'h ar Bed.

Met ar brinsez sorserez, ha na glaske nemet koll ar penhêr, n'oa ket a stad enni, hag, eun toullad deiziou goude, e lavaras adarre d'ar roue:

— Ma ouifec'h, va zad, petra en deus lavaret paotr e varc'h bras?

— Ha petra en deus lavaret 'ta?

— Petra en deus lavaret?... Lavaret en deus ez eo den da gerc'hat d'ec'h ar brinsez kaer a zo gant eur serpant en eur c'hastell dalc'het gant peder chadenn aour etre an douar hag an nenv.

— Ha gwir 've en defe lavaret an dra-ze?

— Ya, gwir a-walc'h, pa lavaran d'ec'h.

— Ma! neuze 'vo ret d'ezan ober, pe n'eus nemet ar maro evitan. Setu ma 'z eo digemennet d'ar penhêr mont adarre da gavout ar roue.

— Petra! hag hoc'h eus lavaret penaos oc'h den da gerc'hat d'in ar Brinsez kaer a zo gant eur serpant en eur c'hastell dalc'het gant peder chadenn aour etre an douar hag an nenv?

— Biskoaz ger, va roue, n'am eus bet lavaret a gement-se. Ret 've lavaret e ve kollet krenn va skiant-vat ganen evit sonjal ober eun dra evel-se.

— Ah! eo, lavaret hoc'h eus, ha ret e vo d'ec'h ober ar pezh hoc'h eus lavaret, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h.

— Neuze, mar renkan mervel, pe vervel eno, pe vervel aman, n'eus ket a forz kaer d'in, ha gwella 'm eus d'ober eo esa bepred.

— Return a ra da gavout e varc'h, hag hen trist mat.

— Petra 'zo a nevez adarre? a c'houlennas ar marc'h, p'hen gwe-las.

— Netra a vat, siouaz! Lavaret a zo d'in gant ar roue e renkan kerc'hat d'ezan ar brinsez kaer a zo gant eur serpant en eur c'hastell dalc'het gant peder chadenn aour etre an douar hag an nenv. Biskoaz n'em oa klevet komz eus ar brinsez-ze, ha n'ouzoun pelec'h mont d'he c'hask.

— Me 'oar; met pell a zo ac'han di, ha kement-se n'eo ket eun dra eas. N'eus forz, mar karit senti ouzin hag ober holl evel ma lavar d'ec'h, e teufomp c'hoaz a-benn d'en em denn ac'hane. Dis-troit da gavout ar roue, ha lavarit d'ezan penaos e vo ret va houarna en arc'hant gwenn gant hern a bemp kant livr ouz pep troad, ha dek tach en pep houarn;

*C'houi ma vrido hag a zibro,
A zalc'ho kont eus an tacho.*

Neuze e vo ret d'ezan lakaat ober d'ec'h eur c'hleze dir, trem-pet en binim aspik, hag a drouc'ho an aour evel koad.

Return a ra ar penhêr da gavout ar roue, a lavar rei d'ezan holl kement en devo ezomm evit ober e dro.

Pa voe houarnet ar marc'h ha grêt ar c'hleze, ec'h ejont adarre en hent. Mont a reont, mont a reont kement ha kement m'en em

gavont e-kichen ar chadennoù a zalc'he ar c'hastell en èr, uhel, uhel, ken o devoa poan oc'h hen gwelet.

— Kemerit brema ho kleze evit trouc'ha ar chadennoù, ha skoit start!

Setu trouc'het eur chadenn, diou, teir ; met gwall skuiz 'oa a-benn neuze.

— Kalon! a lavare ar marc'h d'ezan ; skoit bepred, ha hastit pe ez omp kollet!

Dont a ra a-benn, gant kalz a boan, eus ar bedervet chadenn, hag ar c'hastell a gouez neuze d'an traon, gant eun drouz spontus. Kerkent eur brinsez, kaer evel an heol, a lamm er-mêz dre eur preneustr, hag a red da bokat d'ar penhêr, en eur lavaret d'ezan :

— Va bennoz d'it, pa teus va zennet digant al loen lous-se! Met hastomp mont kuit, gant aoun hon tapfe c'hoaz.

Hag e pignjont o-daou war ar marc'h, ha prim war-zu Pariz.

Pa welas ar roue koz ar brinsez kaer-man, e voe ken chalmet e galon, ma c'hoantaas dimezi raktal. Ne roe peoc'h ebet d'ezi, ma voent dimezet ; met an eured a voe lakaet diwezatoc'h, pa vije digaset an Aval aour, a lakaas ar brinsez sorserez e spered ar brinsez all da c'houlenn, evel kaera tra a oa war an douar.

Digemennet e voe adarre d'ar penhêr mont da gavout ar roue, a lavaras d'ezan e vije ret c'hoaz kerc'hat an Aval aour, pe n'oa nemet ar maro evitan.

— Penaos, va Doue, aotrou roue, e fell d'ec'h...

— Ah! n'eus ket da lavaret, ret e vo d'ec'h hen kerc'hat d'in, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h ; ha grit prim.

Dont a ra da lavaret d'e varc'h petra a c'hoanta adarre ar roue.

— Houman, eme ar marc'h, a vezo hon tro diweza, ha mar deuomp a-benn d'he ober mat, hon devo ar peoc'h goude. It beteg ar roue, ha lavarit d'ezan penaos 'vo ret va houarna an dro-ma gant aour, ha staga eun houarn aour a bemp kant livr ouz pep troad d'in gant dek tach aour en pep-hini aneze :

*C'houi ma vrido hag a zibro,
A zalc'ho kont eus an tacho.*

Ar roue koz a roas holl aour e denzor, — ken troet 'oa e benn

gant ar brinsez! — ha pa voe houarnet ar marc'h, en em laka-jont adarre en hent. Mont a reont, mont a reont, — ar marc'h a ouie an hent, — ha, goude beza baleet pell, en em gavjont en eur c'hoad bras, e-lec'h n'oa bet kristen ebet ouspenn kant vloaz a oa. Ma tigouezas gante eur wrac'hig koz hag a c'houlennas :

— Pelec'h it-c'houi evel-se, va mab?

— Ma fe! mamm-goz, n'ouzoun ket kaer ; lavaret a zo d'in mont da glask an Aval aour hag hen digas ganen, pe n'eus nemet ar maro evidoun.

— Ma! me ho sikouro. Prestik en em gavfet e-kichen eur c'hastell e-kreiz ar c'hoad, hag ez eo ker stank ar gwez, an drez hag ar spern en-dro d'ezan, ken n'hallfet ket ober eur gammed. Pemp kant vloaz 'zo n'eus bet den dre eno. Met setu aman eur wialenn, ha n'ho pezo nemet ober ganti eur groaz war ar c'hoad, an drez hag ar spern, ha kerkent e welfet eun hent kaer o tigeri dirazoc'h, hag ec'h efet neuze hep poan betek ar c'hastell. Pa vefet ét er porz, e welfet eno eur wezenn-avalou, hag enni an Aval aour, ker brao, ker koant. Setu aman c'hoaz eur serviedenn, a astennfet war ar c'hlazenn, dindan ar wezenn. Neuze e hejfet ar wezenn, hag e kouezo an Aval aour war ar serviedenn. Grit eur groaz warnan gant ho kwialenn, hag e ranno, hag e welfet eur gontell en e greiz. Lakit ar gontell-ze en ho kodell, rak diwezatoc'h ho pezo ezomm anezi. Grit neuze eur groaz all war an aval gant ho kwialenn, ha kerkent en em serro adarre, hag ec'h aio evel kent. Neuze e tistrofet d'ar gêr gantan. P'arrufet, merc'h ar roue, hag a zo sorserez, a c'houlenno an aval diganec'h, met na roit ket anezan. Neuze e vo grêt eur pred kaer, hag e vo lakaet an aval war an daol. Ar roue a c'hoantao hen ranna, met nag hen na hini all ebet ne c'hallo dont a-benn d'hen ranna ; rampa 'raio o c'hontellou warnan. Neuze hen goulennfet ivez, ha, gant ar gontell ho pezo kavet ennan, hen rannfet hep poan. Met kerkent ha ma vo ét ho kontell ennan, merc'h ar roue a gouezo war lein he c'hein, rannet he c'halon ivez, ha maro-mik.

— Trugarez, mamm-goz!

Hag ez ejont adarre a-raok. Met prestik n'halljont ken mont, gant ma oa stank ar gwez, an drez hag ar spern. Ar penhêr a

reas neuze eur groaz gant gwialenn ar wrac'hig koz, ha kerKent, setu eun hent eus ar c'haera, ha diraze ar c'hastell. Digouezet e oant tost, hep hen gwelet, gant ma oa stank ar gwez hag ar struj endro d'ezan. An nor 'oa digor, hag ec'h antrejont hep poan. Neuze e weljont e-kreiz ar porz eur wezenn-avalou eus ar re gaera, hag enni, e-touez an deliou, an Aval aour ker kaer ha ker koant. Lulgerni a ree evel an heol, hag an evned a gane hag a richane endro d'ezan. Ar penhêr a astennas e serviedenn war ar c'hlazenn hag a hejas ar wezenn, hag e kouezas an aval warni. Neuze, gant e wialenn, e reas eur groaz warnan, ha kerKent e rannas, hag e welas en e greiz eur gontell vihan. Kemer a ra ar gontell, he lakaat en e c'hodell, ha gant eur groaz all, e serr adarre an aval evel kent. Distrei a reont neuze, ha den ne lavaras ger d'eze, rak ne weljont den eno.

En distro, e kavjont adarre ar wrac'hig koz hag a lavaras d'eze :

— Ac'hanta! va mab, grêt mat hoc'h eus ho tro?

— Ya 'vat, mamm-goz, ha va bennoz d'ec'h ; eman an Aval gannen.

— Ma! it brema d'ar gêr en peoc'h, fin 'zo d'ho poaniou, hag an hini he deus grêt d'ec'h kement a zroug, a vezo paeet breman hervez he oberou.

Hag ez ejont adarre en hent.

Pa zigouezjont en Pariz gant an Aval aour, holl dud kêr a ziredas d'o diarbenn, pa glevjont ar vrud, hag ar c'hleier a vralle hag an drompilhou a sone evel pa vije eur gouel bras.

Ar roue koz a oa ken evurus, kement a stad ennan, ma oa prest da beurgoll e benn. An deiz war-lerc'h, hep gortoz pelloc'h, e fellas d'ezan beza eureujet d'ar brinsez yaouank pehini ne oa ket ker laouen, ha merc'h ar roue a oa nebeutoc'h c'hoaz. Eur pred eus ar c'haera a voe grêt, ha kalz-kalz a dud a voe pedet. Epad ar pred, e oa an Aval aour war greiz an daol, ha daoulagad an holl a oa warnan ; kalz a ankounac'hae dibri, gant ar blijadur o devoa o sellet outan.

— Ranna an Aval aour!... Ranna an Aval aour!... a lavaras an holl.

— Roit-hen d'in ha m'hen ranno, a lavaras merc'h ar roue.

— Nann! nann! d'ar wreg nevez eo dleet an enor!

Hag e voe tremenet an aval d'ezi. Met n'oa ket evit dont a-benn da lakaat he c'hontell ennan : bep tro e rampe diwarnan.

— Roit d'in anezan, a lavaras neuze ar roue.

Hag e voe roet d'ezan. Met kaer en devoa ober, n'hallas biken hen boulc'ha ivez.

— Tremenet-han d'in, pa lavaras d'ec'h, me 'deuio a-benn anezan, a lavaras c'hoaz merc'h ar roue.

— Goustadik! goustadik! eme ar penhêr ; roit-han d'in, m'ho ped. Me 'zo bet oc'h hen kerc'hat, ha n'eus nemedoun aman a c'hallfe hen ranna.

Hag e tennas e gontell vihan eus e c'hodell, hag e rannas an aval eas bras. Ha kerKent e voe gwelet ar brinsez, merc'h ar roue, o koueza war lein he c'hein, rannet he c'halon evel an aval ; ha ne savas ken goude.

— Da bep-hini hervez e oberou! a lavaras neuze ar brinsez all. Ar brinsez-se he deus gounezet he maro he-unan, o klask hini ar re all : evel m'oa dleet eo c'hoarvezet ganti... C'houi, aotrou roue, a gavan eun tammig re goz evidoun ; ahendall, d'ar penhêr eo bet an holl boan ; d'ezan eo dleet ivez ar gopr, hag hen a vezo va fried, ha nann eun all.

Ma oa joa ha friko a-raok, neuze avat e voe! Epad eur miz e padas ar festou, ar goueliou, ha dansou hag a bep seurt c'hoariou bemdez!

Me 'oa eno keginerez

Am oa bet eun tamm hag eur bannec'h,

Eun taol kloge war va geno,

Hag abaoe n'oun ket bet eno.

Gant pemp kant skoed hag eur marc'h glas,

'Vijen êt da welet warc'hoaz ;

Gant kant skoed hag eur marc'h brun,

'Vijen êt warc'hoaz ar penn-sun (1).

*Kontet gant Franseza AN EWEN,
a Bedernek ; 1869.*

(1) - Sun (Trég.), semaine. (Léon : sizun).

**Mab an hini goz
pe Roue ar pesked**

Mab an hini goz pe Roue ar pesked

*Eur wech e oa, 'vel ma lârer atao,
Pa vez c'hoant da gonta eur gaozig vihan vrao.*

Eur wech e oa eur pesketaer koz hag en devoa teir verc'h hag eur paotr. Paour 'oa, ha n'en devoa, evit beva, hen hag e re, nemet ar pezig a denne eus ar pesked a dape. Bemdez ec'h ee da besketa d'ar mor gant e vag vihan. Dont a eure da vervel, hag ar mab ac'h ee neuze bemdez da besketa e-lec'h e dad evit maga e vamm hag e deir c'hoar. Met allaz! yaouankik 'oa c'hoaz, didalvez ha diwezat ivez eun tammig, ha ne dape kazi netra. Ma oa dienez en tiegez, mui eget biskoaz, hag e teujont da veza gwall-baour.

Pa zistroe d'ar gêr hep netra, — ar pez a c'hoarveze alies, — e veze e c'hoarezed o c'hoari warnezan :

— Didalvez! genaoueg! hon lezel a ri da vervel gant an naoun!
Ha bep beure, a-raok ma vije savet an heol :

— Alo! lanchore, sav buan! Kerz da glask peadra da leina!

Mont a rê ar paotrig kêz, alies hep beza debret tamm. Poania a rê eus e wella, met, allaz! ne dape kazi netra bepred. Ma oa reuzeudik a-walc'h.

Eun deiz dreist ar re all, e tapas eur pesk kaer, alaouret holl hag evel n'en devoa gwelet biskoaz.

— Va zaolit 'barz ar mor! a lavaras ar pesk d'ezan.

— Petra! eme ar paotr, souezet mat, c'houi a gomz?

— Ya 'vat. Met va zaolit 'barz ar mor, pa lavaras d'ec'h.

— Hola! hola! re a vuhez fall am eus, pell 'zo, gant va c'hoarezed, ha hirio, p'am eus tapet eur pesk ken kaer, ne vin ket diot a-walc'h evit hen teurel 'barz ar mor.

— Va zaolit 'barz ar mor, a lavaras d'ec'h c'hoaz eur wech, ha n'en em gavfet ket gwaz a ze... Me eo roue ar pesked, ha, mar va laoskit da vont, me ho lakaio da dapout bemdez kement ha ma karfet a besked.

Teurel a reas ar pesk 'barz ar mor. Heman a savas e benn war-c'horre an dour, hag a lavaras :

— Va bennoz d'it!... Me 'dalvezo d'it kement-man. Lavar d'az c'hoarezed penaos, a-benn eun deiz hag eur bloaz, e teuio tri roue d'o eureuji, roue ar pesked, roue al loened pevar-zroadek, ha roue an holl lapoused-nij.

P'en devoe komzet er giz-ze, ar pesk a yeas kuit, hag ar paotr a chomas pell souezet mat, ha digor e c'henou gantan. Pa zistroas d'ar gêr, setu e c'hoarezed da c'hoari warnan :

— Netra adarre!... Da betra out-te mat ivez 'ta?...

— Tapet em oa eur pesk eus ar c'haera, ha 'vel ma 'z eo en em laket da gomz ouzin, em eus laosket anezan en dour.

— Ma! ma! ken diot ha te n'hon eus gwelet biskoaz!... Ha petra en deus lavaret d'it?

— Lavaret en deus d'in penaos, a-benn eun deiz hag eur bloaz, en em gavo aman tri roue evit hoc'h eureuji, roue ar pesked, roue al loened pevar-zroadek ha roue an holl lapoused-nij.

— Ro peoc'h!... Te eo diota paotr a zo war an douar!

An deiz war-lerc'h hag an holl deizioù goude, e tape ar paotr pesked kement ha ma kare : bep tro ma taole e rouejou, e teue gantan o leiz. E c'hoarezed ne ganent ken pouilh d'ezan ; ar c'hontrol da ze, stad a veze grêt d'ezan. Bemdez ec'h cent en kêr da werza pesked, hag e prenent dilhad nevez, ha c'hoaz e tigasent arc'hant d'ar gêr. Ma teujont, e berr amzer, da veza pinvidik.

A-benn eun deiz hag eur bloaz, setu ma tigouez an tri roue. Ar verc'h enan a voe eureujet da roue ar pesked ; an eil, da roue al loened pevar-zroadek ; hag an deirvet, da roue an holl lapoused-nij. Ma voe grêt teir eured war ar memez tro. Pa voe fin d'ar friko ha d'ar goueliou ha d'ar jabadao, an teir gwreg-nevez a gimiadas diouz o breur, hag ec'h ejont kuit gant o friejou.

P'o devoa grêt eun tammig hent, e lavaras unan eus ar rouane :

— Eun dra hon eus ankouaet.

— Petra 'ta? eme ar re all.

— Ober hon fresantjou eured d'hon breur-kaer.

— Ya 'vat! Distroomp war hon c'hiz.

Hag e tistrojont, hag e rojont pep-hini e bresant da vab an hini goz.

— Sell aze, eme roue ar pesked, eur vouest, ha pa lavari : « Dre vertuz va bouest, m'am bo an dra-ma-dra! » — kercent e c'hoarvezo ar pez a c'houlenni. Hag ouspenn, p'az pezo ezomm a sikour, n'az pezo nemet hon gervel, hag hon kavi en pep reustl.

— Trugarez, ha va bennoz d'ec'h!

Hag ec'h ejont kuit neuze.

Ar paotr, evel ma oa chomet e-unan, a c'hoantaas mont da vale bro, gant e vouest... Arruout a ra en Pariz. Evel na ouie pelec'h mont da c'houlenn lojeiz, ec'h antreas en eun ti, 'lec'h ma oa unan goz o chom he-unan.

— Ha c'houi 'zo yac'h, mamm-goz? a lavaras en eur antren.

— Jezuz! ma mabig, te 'zo aze?... Brasa da joa a ra d'in da wellet! (Sonjal a ree ganti e oa he mab).

An deiz war-lerc'h ar beure, an hini goz a ya da gavout ar roue (e-kichen ar palez e oa o chom) hag a lavar d'ezan :

— Arru eo va mab kêz, aotrou roue!

— Arru eo? eme ar roue.

— Ya 'vat, hag hen terrupl ha gailhard bepred!... Ma karfac'h hen kemer da vevel? Rak ne c'houlenn nemet labourat.

— Ya sur. Lavarit d'ezan dont ; kavet e vo eul labour bennak da rei d'ezan.

Hag an hini goz d'ar gêr, ha stad enni.

— Lavaret a zo d'it, va mab, mont da gavout ar roue d'e balez,

hag az kemero da vevel.

Mont a ra ar paotr an deiz war-lerc'h ar beure d'ar palez, ha lavaret 'zo d'ezan mont da gavout ar jardiner.

Bemdez e teue ar roue da vale gant e verc'h d'ar jardinou. Ma kavas ar jardiner nevez stummet mat, hag e plije kaer d'ezan, hag e chome alies da ziviz gantan. Ma plije ar jardiner nevez d'ar roue, d'e verc'h e plije kalz muioc'h c'hoaz, ha ne skuize ket o sellet outan. Mab an hini goz a welas se prestik, hag e-unan e teuas da garet kement ar brinsez, ma kollas kazi e benn, hag e kouezas klanv bras ; hag e teuas da di e vamm, pe bepred an hini hen kemere evit he mab. Kaer 'voe klask endro d'ezan medesined ha sirurjianed, ne wellae tamm : den n'anaveze e glenved.

Setu glac'haret an hini goz. Mont a ra da gavout ar roue.

— Siouaz! aotrou roue, va faotrig kêz a zo skoet klanv, ha n'oar den netra en e glenved. Aoun bras am eus d'hen koll.

— Lavarit d'ezan n'eus forz petra a c'hoantao eus va falez, hen roin d'ezan, rak plijout a ra ho mab d'in.

Hag an hini goz prim d'ar gêr, ha da lavaret kement-ma d'he mab.

— O! nann, eme heman, n'am bo ket ar pez a c'houlennin.

— P'en deus lavaret ar roue, va mab paour, goulenn hag e weli.

— Nann, biken ne roio d'in ar pez a zo ret d'in evit va yac'haat.

— Eo sur, mar d'eman en e balez ; lavaret en deus.

— Eo, en e balez eman.

— Petra eo 'ta?

— E verc'h da bried!

— Jezuz! va mab, petra 'lavarez-te aze?... Nann, evit-se n'az pezo biken.

— Ma! marteze, va mamm. It bepred d'he goulenn d'in digant he zad.

Mont a ra an hini goz da gavout ar roue.

— Ac'hanta! petra a c'hoanta ho mab?

— Ah! aotrou roue, ne gredin biken hen lavaret d'ec'h.

— Lavarit hardiz, ha, m'ema 'barz va falez, en devo sur.

— Eo, en ho palez eman, met ne gredin biken...

— Lavarit hep aoun.

— Ho merc'h, aotrou roue!

— Va merc'h!... Ha kollet eo e skiant-vat gantan?

— Mervel a renko neuze, aotrou roue.

— Foeltr forz ne ran, met evit va merc'h n'en devo ket!

Hag an hini goz d'ar gêr en eur ouela.

— Ac'hanta, va mamm?

— Allaz, va mab paour, me 'ouie mat. Lavaret en deus ar roue n'az pezo biken e verc'h.

— Marteze, va mamm!... Gwelet e vo....

Dastum a ra ar roue e guzulierien ha lavaret d'eze petra a c'hoarveze.

— Ta! ta! eme ar re-ma ; n'en em ankeniet ket gant kennebeud a dra. Lavarit d'ezan, m'en deus c'hoant da gaout ho merc'h, e renko, a-raok, chench plas d'ar menez a zo dirak ho kastell hag a harz an heol-sav da bara warnan. Birviken ne zeuio a-benn d'ober ze.

Digemennet eo an hini goz, ha lavaret d'ezi lavaret d'he faotr penaos, ma teu a-benn da chench plas d'ar menez a zo dirak kastell ar roue hag a harz an heol-sav da bara warnan, en devo merc'h ar roue.

— Jezuz! emezi, n'eus den er bed hag a c'halfe ober ze!

Dont a ra d'ar gêr en eur ouela, hag e lavar d'he mab ar pez a c'houlenner digantan a-raok kaout merc'h ar roue.

— Allaz! va mabig kêz, biken n'hall ober an dra-ze.

— Marteze, va mamm!... Gwelet e vo....

Da hanter-noz e sav ar paotr, hag ec'h a da droad ar menez, hag e vouest gantan. Digeri a ra e vouest, hag e lavar :

— Dre vertuz va bouest, ma vo kaset ar menez-ze ac'han, ha ma vo plên en e lec'h evel eul leur!

Ha kerkent setu êt ar menez kuit.

An deiz war-lerc'h ar beure, pa zihunas ar roue, e voe souezet o welet an heol en e gambr.

— Petra eo kement-man? emezan.

Hag hen o sevel hag o vont da sellet d'ar preneustr : n'oa ken ar menez dirag e balez.

— A! a lavaras d'ezan e-unan, mab an hini goz a zo unan ben-

nak!...

Redek a ra da gavout e guzulierien.

— Allaz! emezan, ét eo ar menez kuit, ha setu ma vezo ret d'in rei va merc'h da vab an hini goz!

— Nann c'hoaz, eme ar re-man. Lavarit d'ezan e renko breman sevel eur c'hastell aour el lec'h ma oa ar menez, hag henvel en pep tra ouz hoc'h hini, ha diabarz ha diavêz.

An hini goz a deuas beure mat da gavout ar roue, hag a lavaras d'ezan :

— Ac'hanta, aotrou roue, va faotr, avat, a zo eun den! Setu ét ar menez kuit!

— Ya, met breman e renko sevel el lec'h ma oa ar menez eur c'hastell aour henvel ouz va hini, ha diabarz ha diavêz.

— Jezuz! penaos 'raio se, ar paotrig kêz?

— Ret e vezo d'ezan hen ober, m'en deus c'hoant kaout va merc'h.

Dont a ra an hini goz da gavout he mab, hag e lavar d'ezan petra a c'houlenner outan c'hoaz.

— Evit an dro-man, va bugelig paour, ez out kollet.

— Marteze, va mamm!... Gwelet e vo...

Da hanter-noz ec'h a gant e vouest el lec'h ma oa kent ar menez; he digeri a ra, hag e lavar :

— Dre vertuz va bouest, ma vo aman eur c'hastell aour, henvel en pep tra ouz hini ar roue, ha diabarz ha diavêz!

Ha kerkent e voe grêt evel ma lavaras.

Pa savas ar roue, diouz ar beure, e voe souezet mat o welet ar c'hastell aour, hag e chomas da sellet outan, digor e c'henou gantan :

— Ah! emezan, ret eo rei va merc'h d'ezan!...

Ma voe grêt an eured, eun eured eus ar c'haera, hag ec'h ejont o-daou da chom d'ar c'hastell aour.

Plijout a ree e vab-kaer d'ar roue, hag ec'h eent o-daou da chaseal asamblez. Tapout a ree, tapout a ree a bep seurt loened, kement ha ma kare. Ma oa souezet an holl.

Merc'h ar roue ne blije ket d'ezi he fried, hag he devoa eur c'hamarad-kleiz a deue d'he darempredi bemdez, pa veze ar roue

koz hag e vab-kaer o chaseal. Ma 'n em glevjont o-daou evit tapout e sekred digant mab an hini goz.

Eun abardaez ma oa distroet diouz ar chase, karget a c'hedon, konifled, klujiri ha loened all, evel bemdez, e wreg a lavaras d'ezan :

— Jezuz! va fried, c'houi, 'vat, a zo eun den! N'eman ket ho par war an douar. Ret eo e ve eur sorsor bennak a-du ganec'h. Lavarit d'in ivez penaos e c'hallit dont a-benn da ober an holl draou kaer-ze?

— Bah! emezan, se n'eo nemet eur c'hoari evidoun. Me am eus aman eur vouest, ha pa lavaran : « Dre vertuz va bouest! » kerkent e c'hoarvez holl evel ma c'hoantaan.

— Hag a zo mat! a sonjas. Ret e vo d'in kaout ar vouest-se.

Ma lakaas ober eur vouest henvel ouz e hini, hag, e-keit ma oa kousket, e lakaas anezi e-lec'h eben.

An deiz war-lerc'h, mab an hini goz a gemer ar vouest hag a ya adarre da chaseal, hep sonjal en droug ebet. Met kaer en devoa lavaret : « Dre vertuz va bouest! » ar gedon hag ar c'honifled a rede, ar c'hlujiri a nije, ha netra ne goueze d'an douar.

— Allaz! emezan, bourdet oun! N'eo ket houman va bouest.

Ma teujont an deiz-ze d'ar gêr hep beza tapet netra. P'arrujont, ne gavjont ken ar brinsez.

Houman, kerkent ha ma voe ét he fried d'ar chase, a zigoras ar vouest hag a lavaras :

— Dre vertuz va bouest, ma vin kaset pemp kant leo ac'han gant ma fried-kleiz, ha ma teuio ganimp ar c'hastell aour!

Ha kerkent ar c'hastell aour, hag an daou-man ebarz, evel eur bluenn en avel, a voe kaset pemp kant leo ac'hane, ha dalc'het gant peder chadenn aour etre an nenv hag an douar.

Pa welas ar roue koz e oa ét kuit e verc'h hag e gastell aour, e voe droug kaer ennan hag e lavaras d'e vab-kaer e renkje digas d'ezan e verc'h hag e gastell aour, pe n'oa nemet ar maro evitan.

Setu ankeniet bras mab an hini goz.

— Penaos ober, va Doue? emezan... Lavaret en devoa d'in roue ar pesked, p'am bije ezomm a sikour, n'am bije nemet hen goulenn hag e teuje. Ezomm a-walc'h am eus breman, a gredan.

Hag hen o vont war aod ar mor, ha da lavaret :

*Roue an holl pesked an dour,
Deus prim, ezomm am eus sikour.*

Prestik goude, eur peskig aour a voutas e benn er-mêz an dour, hag a lavaras :

— Petra 'zo evit ho servij, mab an hini goz?

— Eur c'hastell aour am oa eus ar c'haera, hag ennan eur brinsez, va fried, a garen a-greiz va c'halon ; eur vouestig am oa ivez hag a roe d'in holl ar pezh a c'hoantaen. Allaz! holl am eus-ê kollet.

— Mar d'emaint eun tu bennak 'barz va rouantelez, e vefont kavet hep dale.

Hag ar roue da c'hervel dre o hano kement pesk a zo er mor ha da c'houlenn digante :

— N'hoc'h eus ket gwelet, eun tu bennak, eur c'hastell aour, hag ennan eur brinsez kaer?

— Nani avat, hon roue! a lavarent, dre ma tremenent.

Tremenet e oant holl, bihan ha bras : hini ne ouie doare d'ar c'hastell aour.

— Roue an holl loened pevar-zroadek en devoa lavaret d'in ivez hen gervel p'am bije ezomm :

*Roue 'l loened pevar-zroadek,
Ezomm am eus, deut d'am c'havet.*

Ma tigouezas kerkent en e gichen eul leon ken kaer, ken bras, ma voe spontet.

— Petra 'zo evit ho servij, mab an hini goz? a lavaras al leon. Ma lavaras d'ezan e zoare, evel da roue ar pesked.

— Mar d'emaint, eun tu bennak, 'barz va rouantelez, e vefont kavet.

Hag al leon da c'hervel, dre e hano, pep loen pevar-zroadek, ha da c'houlenn digante, dre ma tremenent, ha n'o devoa ket gwelet ar c'hastell aour. Hini ne ouie doare d'ezan.

— Allaz! eme mab an hini goz, aoun bras am eus e vo ret mervel.... Met roue an holl loened-nij a chom c'hoaz. Ret eo d'in

hen gervel breman, rak lavaret en devoa d'in ivez e teuje d'am sikour, p'am bije ezomm :

*Roue al loened diouaskell,
Nij aman, a-dost pe a-bell!*

Ha kerkent en em gavas an Evn-bras :

— Petra 'zo evit da servij, emezan, mab an hini goz?

Lavaret a ra d'ezan e zoare.

— Ma! mar d'emaint eun tu bennak etre an nenv hag an douar, e vefont kavet hep dale.

Hag hen da c'hervel an holl laboused-nij dre o hano, adalek an erer (1) betek al laouenanig. Tremenet e oant holl nemet an erer, hag hini ne ouie doare d'ar c'hastell aour.

An erer a arruas ivez abarz ar fin.

— Petra eo d'it beza ken diwezat-ze? eme ar roue. Pelec'h 'oas-te chomet?

— Me 'oa chomet da beolia war lein ar c'hastell aour, kaeran tra en deus gwelet biskoaz lagad evn.

— O klask hennez, end-eeun, ez omp... Met na teus ket gwelet ivez eur prins hag eur brinsez, ha gante eur vouest kaer?

— Eo sur. Ar vouest a ve bepred gant ar brinsez, ha n'he c'huita nepred, ha, pa 'c'h a da gousket, he laka dindan he fenn.

— Ar vouest-ze eo ret d'in da gaout.

— Met penaos he zapout?

Ma voe lavaret e vije kaset eur raz hag eul logodenn evit he zapout eus a-zindan penn ar brinsez. Pa vije kousket ar brinsez, al logodenn a dremenje teir gwech he lost dre he genou ; an deirvet gwech e savje he fenn, ha neuze ar raz a dapje ar vouest, ha kuit prim dre ar siminal.

— A zo mat! eme an holl. Evel-se 'vo ret ober. Met penaos mont d'ar c'hastell aour?

— War gein an erer, a oar an hent.

— Se a zo gwir.

War-dro hanter-noz, e tiskennas an erer war ar c'hastell aour.

(1) - Erer, aigle.

Ar raz hag al logodenn a ziskennas dre ar siminal e kambr ar brinsez. Kousket mat e oa.... Tremen a ra al logodenn he lost dre he genou. Ne ra van ebet evit ar wech kenta. Tremen a ra eun eil gwech. Ar brinsez a ra : *peu! peu!! peu!!!*.... Tremen a ra eun deirvet gwech. Ar brinsez a sav he fenn hag a lavar :

— Petra eo?

Ar raz a dap ar vouest, ha prim, prim er-mêz o-daou dre ar siminal.

Digaset eo e vouest da vab an hini goz, a oa o c'hortoz war an aod, hag hen ankeniet mat. Kerkent he digor hag e lavar :

— Dre vertuz va bouest, ra vo digaset ar c'hastell aour, ar brinsez hag ar prins he mignon, e-lec'h ma oant araok!

Ha kerkent e voe grêt evel ma lavaras.

— Pe boan rei breman d'ar brinsez ha d'he fried-kleiz?

Pep-hini a lavare e c'her. Unan a lavaras :

— Lakit nao zargaz epad eiz deiz en eur gambr, hep rei tamm d'eze da zibri, hag a-benn an amzer-ze, lakit gante ar brinsez hag he fried-kleiz.

Ma voe grêt evel-se.

An targizier, prest da vervel gant an naoun, a gouezas warne evel diaoulien kounnaret, hag o lakaas a beziou.

Mab an hini goz a yeas neuze da vale bro, hag abaoue n'em eus ket bet eus e gelou ; met, evel m'en devoa kavet e vouest, n'hon eus ket ezomm da gaout nec'hamant gantan.

**Louizik, mab ar glaouer,
filhor da Roue Frans**

Louizik, mab ar glaouer, filhor da Roue Frans

*Ret eo ma ouifec'h
Penaos eur wech,*

Mab eur roue en em gollas eun deiz o chaseal en eur c'hoad bras. E-unan e oa chomet, ha ne gave hent ebet er c'hoad. Setu hen nec'het bras, rak an noz a oa deuet. Dre forz bale, e welas eur sklerijenn pell dioutan. Mont a ra war-zu ar sklerijenn-ze, hag en em gav e-kichen lochenn eur glaouer. Antren a ra, hag e wel eun den koz e-unan etal an tan. Heman a spontas, o welet eun aotrou gwisket ken kaer oc'h antren en e lochennig paour.

— Na spontit ket, va den mat, eme d'ezan ar prins, rak n'em eus droug ebet d'ober d'ec'h. Me 'zo en em gollet 'barz ar c'hoad o chaseal, serret an noz warnoun, ha m'ho pefe ar vadelez d'am loja evit eun noz, e rafec'h plijadur d'in.

— Ya sur, aotrou ; met gwall fall en em gavfet aman ; va gwreg a zo kousket, en poan a vugale, ha n'hon eus na gwele na boued da rei d'ec'h, nemet kousket a rafec'h war ar solier, ha dibri eus hon bara heiz.

— N'ho pet ket a nec'h gant kement-se, me 'raio gant ar seurt a vo.

Epad an noz, e wilioudas gwreg ar glaouer eus eur paotr bihan : an navet bugel a oa d'eze. Diouz ar beure, pa ziskennas ar prins diwar ar solier, hag hen plouz holl, ec'h eas da welet gwreg ar glaouer a oa kousket war ar plouz, e traon al lochenn.

— Jezuz! gwreg paour, a lavaras pa welas e pe stad e oa eno, eun druez eo ho kwelet evel-se.

Hag e roas arc'hant evit mont da glask bara gwenn, kig, ha gwin, ha kement a oa ezomm.

— Me, emezan, a vo paeron d'ar bugel-man. Bez' hoc'h eus eur vaeronez?

— N'hon eus ket sur, aotrou kêz ; hon navet bugel eo heman, hag evel ma 'z omp paour, hon eus poan awalc'h o kavout kompaerien ha komaerezed.

— Ma! me 'gavo ivez eur gomaer, hag a-benn tri deiz aman e vo ar vadeziant.

Ar glaouer koz a yeas neuze da lakaat ar prins war an hent mat, hag a-raok mont kuit, heman a lezas 'barz al lochenn an holl arc'hant a oa gantan. Tri deiz goude, e voe eur vadeziant eus ar gaera e bourk o farroz; markizez Rozambo a oa komaer gant ar prins. O-daou e rojont aour hag arc'hant d'ar glaouer koz, leiz e holl godellou ; ar prins a lavaras skoliata mat ar bugel hag a roas eul lizer evit beza digaset d'ezan gant e filhor da balez ar roue, pa c'hallje lenn ar pezh a oa merket warnan.

Ar glaouer koz hag e wreg a oa pinvidik breman, hag e savjont eun ti kaer e-kreiz ar c'hoad. Ar paotr a voe kaset d'ar skol, pa voe deuet en oad da vont, hag e tiske ar pezh a gare. Prestik e c'hallas lenn al lizer, hag e welas neuze penaos e oa e baeron mab d'ar roue Frans, hag e oa lavaret d'ezan mont d'hen kavout en e balez.

Prena 'ra e dad d'ezan eur marc'h kaer, hag e lavar d'ezan di-

wall mat da ober hent pe gant tort, pe gant kamm, pe gant kakouz. Mont a ra en hent, hag hen joais-bras. Met n'oa ket ét pell, pa zigouezas gantan eun tort.

— Pelec'h 'c'h ez-te evel-se, Louizig, filhor ar roue Frans? a lavaras an tort d'ezan.

— Dz gavout va faeron.

— Me a yelo ganit ivez.

— Nann! nann!

— Eo! eo!

Hag e lamp an tort war dalier e varc'h. N'hell ket en em dizober dioutan, hag e tistro d'ar gêr.

Daou deiz goude, ec'h a adarre en hent. Ma tigouez gantan eur c'hamm.

— Pelec'h 'c'h ez-te evel-se, Louizig, filhor ar roue Frans? a lavar d'ezan ar c'hamm.

— Da welet va faeron.

— Me a yelo ganit ivez.

— Ne deui ket da!

Hag hen da lakaat e varc'h d'an daoulamm. Met kaer en devoa ober, ar c'hamm a oa bepred kerkent ha penn e varc'h ; ma renk adarre distrei d'ar gêr. E dad, p'hen gwel :

— Petra, hag out distroet adarre? P'eman kont 'vel-se, e chomi er gêr.

Louizig paour a ya da ouela ouz e vamm. Kement a reont o-daou o pedi ar glaouer koz, ma lez anezan da vont c'hoaz ; met an dro-man e ro d'ezan e goz varc'h glaouer en devoa ouspenn ugent vloaz.

— N'eus forz, emezan, mont a refomp eun tu bennak, rak 'vit an dro-man ne zistroin ket.... Alo! loen paour, eomp da balez ar roue Frans, da welet va faeron.

War-dro an abardaez, pa oa o vont e-biou eur c'hoad bras, e welas war eur wezenn eur bluenn a sklerijenne evel an heol. Ma chom da sellet, estonet.

— Daoust, emezan, petra eo ar bluenn vuzudus-se? Moarvat eo eur bluenn eus lost paün prinsez he bleo aour, a zo o chom en he c'hastell arc'hant, hag am eus klevet komz anezi ken lies a wech.

Ret eo d'in ésa he zapout.

— Lezit ar bluenn-ze, va mestr, hag heuilhit hoc'h hent, eme ar marc'h.

— Eun dra ken kaer, ken burzudus! Ne lezin ket avat.

Hag hen o tiskenn diwar e varc'h, o pignal war ar wezenn hag o tapout ar bluenn. He lakaat a ra en e dok, ha setu hen da vont adarre, kontant ha joais. Digouezout a ra e-tal eur feunteun :

— Sell aze, emezan, eur feunteun hag a zo enni dour sklér! Ret eo d'in diskenn evit eva eur banne, rak sec'hed am eus.

Epad ma oa daoulinet war mean ar feunteun, oc'h eva, eur c'hakouz a deu 'drek e gein, a ro d'ezan eun taol bout hag hen diskar en dour ; ha kerkent e lamm war ar marc'h, ha kuit d'an daoulamra. Jizer e baeron en doa tapet digant Louizig.

— Ma! n'em eus chans ebet! eme Louizig, pa voe en em denet eus ar feunteun. Setu ét va lizer ha va marc'h gant al loen fall-se! Penaos ober breman?... Evit d'ar gêr ne zistroin ket. Evurusamant eo chomet va fluenn ganen. Ma fe! derc'hel a rin da vont war va zreid, hag eun deiz bennak ec'h arruin ivez.

Arruout a ra ar c'hakouz e Pariz. Mont a ra raktal d'ar palez, hag e c'houlenn gwelet mab ar roue.

— Aman, va den mat, eme ar porzier, n'antrere ket evel-se. Piou oc'h da genta?

— Louizig, filhor mab ar roue.

Lavaret eo d'ar prins 'zo eun den o c'houlenn hen gwelet hag a lavar beza filhor d'ezan.

— Grit d'ezan dont dioc'htu, eme ar prins.

Kaset eo ar c'hakouz da gavout ar prins, hag e ro d'ezan e lizer.

— Ya, eme ar prins, anavezout a ran al lizer-man ; met, va filhor paour, 'vel ma 'z out, ha pe stumm a teus! Met n'eus forz, va filhor out bepred, ha ra vi deuet mat.

Setu ma voe grêt kribat ha gwalc'hi ar c'hakouz, roet d'ezan dilhad kaer, ha setu c'houez ha lorc'h ennan, m'ho ped da gredi, o vale dre ar palez hag ar jardinou.

War-dro eur pemzek deiz goude, ec'h arruas ivez Louizig e Pariz. Mont a ra da c'houlenn beza kemeret da vevel er palez. Eur paotr-marchosi a oa bet kaset kuit, an deiz a-raok, hag ez eo ke-

meret en e lec'h. Eur joa vras en doe o kavout e vare'h koz er marchosi.

— Setu te aze 'ta, va marc'h paour?

— Ya sur, va mestrig, met allaz! c'houi ho po da ober breman, ha se 'balamour n'hoc'h eus ket sentet ouzin, hag hoc'h eus dastumet war an hent, daoust d'am ali, ar bluenn eus lost pain prinsez he bleo aour, a zo o chom en he c'hastell arc'hant. Ar bluenn-ze a vo kiriek d'hoc'h holl boaniou hag ankeniou ; met me ho sikouro eus va gwella, ha mar sentit ouzin en pep tra, marteze e teufomp hon daou a-benn da 'n em denn eus a bep poan ha labour diês, ha da drec'hi war ar c'hakouz milliget.

Ar c'hakouz en devoa anavezet Louizig, hag a oa morc'hedus, hag a glaske an tu d'e goll.

Louizig a oa eur paotr marchosi eus ar gwella hag, abaoe ma oa arruet er palez, ar c'hezeg a oa kalz lartoc'h ha flouroc'h ha yac'h ha gailhard bepred. E bluenn vuzudus a oa gantan bepred, ha bep noz he lakae da sklerijenna ar marchosi evit gallout pleal gant e loened. Ar c'hakouz a welas eun noz ar sklerijenn gaer-ze, ha kerkent ez eas da gavout ar roue, hag e lâras d'ezan :

— Aotrou roue, ho paotr marchosi nevez ne vanko ket da lakât an tan en ho palez ; bep noz e ve goulou gantan er marchosi, ha koulskoude hoc'h eus difennet mat kement-se. Me 'gred e rafec'h mat hen kas kuit.

— Hen kas kuit! hen, gwella paotr marchosi am eus bet bis-koaz! Nann avat!... Ha neuze, ret e vo d'in gwelet va-unan.

— N'hoc'h eus nemet dont aman er prenestr, hag e welfet.

— Jezuz! kaera da sklerijenn! eme ar roue. Kement-man n'eo ket naturel ; ret eo d'in mont da welet.

Hag e tiskenn kerkent, hag ez a goustadik betek dor ar marchosi. Met Louizig a glevas eun drouz bennak, hag a glenkas prim ar bluenn ; ha kerkent setu eun denvalijenn vras.

— N'eus forz, eme ar roue, warc'hoaz da noz me a daolo pled mat, hag a zigouezo warnan pa sonjo an nebeuta, rak ret eo d'in gouzout petra eo ar sklerijenn vuzudus-ze.

An deiz war-lerc'h da noz e oa ar roue en e brenestr, ha kerkent ha ma welas ar sklerijenn, e tiskennas prim, e treuzas ar porz

goustadik, goustadik, ha gant eun taol troad e tigoras dor ar marchosi, na oa ket serret kloz. Louizig n'en devoe ket an amzer da guzat ar bluenn, hag a chomas souezet da sellet ouz ar roue.

— Petra eo ar bluenn gaer-ze? eme ar roue.

— Aotrou roue..... Aotrou.....

— Lâr d'in prim, petra eo ar bluenn-ze?

— Aotrou roue....., eur bluenn eo eus lost paün prinsez he bleo aour, a zo o chom en he c'hastell arc'hant.

— Mat! mat! pell zo a-walc'h ez oun o klask kaout ar bluenn-ze!

Hag he c'hemeras, hag he c'hasas gantan; ha bep noz e skle-rijenne ganti e balez hag e jardinou.

Louizig en devoe keuz bras d'e bluenn. E varc'h a lavaras d'ezan :

— Allaz! breman ec'h a da gomans hon labouriou hag hon foaniou!

Eur pennadig goude, ar c'hakouz a lavaras d'ar roue :

— Ma ouifec'h, va faeron, petra en deus lâret ar paotr marchosi!

— Ha petra 'n deus lâret?

— Petra? Lâret ez eo den da vont da gerc'hat d'ec'h prinsez he bleo aour, a zo o chom en he c'hastell arc'hant!

— Ha gwir?

— Ya, gwir awalc'h!

— Ma! grit digemenn d'ezan dont da gomz ganin.

Digemennet eo da Louizig dont da gomz ouz ar roue.

— Lâret hoc'h eus, am eus klevet, beza den da vont da gerc'hat d'in prinsez he bleo aour, a zo o chom en he c'hastell arc'hant!

— Biskoaz, ma roue, n'em eus lâret kement-se.

— Eo, lâret hoc'h eus, ha ret e vo d'ec'h ober.

— Penaos ma Doue, aotrou roue?

— Ret e vo d'ec'h ober, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h!

— Roit d'in bepred eun noz da sonjal.

— Ya, met warc'hoaz ar beure e vo ret d'ec'h mont en hent.

Dont a ra Louizig da gonta e zoare d'e varc'h, ha da ouela ou-

tan.

— Lâret em oa d'ec'h, eme ar marc'h, lezel ar bluenn-ze! Met ar pezh hon eus da ober breman, eo labourat hon daou evit en em denn a boan eus hon gwella. Selaouit mat 'ta, ha grit holl piz evel ma lârin d'ec'h. It da gavout ar roue, ha lavarit d'ezan rei d'eoc'h samm tri vul a vara, tri a gig ha tri a vrignon, ha me evit ho tougen. Diwezatoc'h, e lârin d'ec'h petra ho po da ober gant ar boued-ze.

Mont a ra da gavout ar roue, hag ez eo roet d'ezan ar pezh a c'houlenn.

An deiz war-lerc'h ar beure, Louizig en em laka en hent, gant e varc'h hag an tri vul sammet. Emberr en em gavjont en eur c'hoad bras, 'lec'h ma teuas a bep seurt loened gouez en-dro d'ê, leoned, bleizi, moc'h-gouez, lern, ha re-all. Hag e yudent hag e skrignent o dent.

— Dirog prim seier, a lâras ar marc'h, ha taol kig en-dro d'it!

Hag hen da deurel kig du-man, du-hont; hag al loened da lampat, ha da c'hoari gant o dent! P'o devoe debret o gwalc'h, eur pikol leon a deuas da gavout Louizig hag a lavaras d'ezan :

— Va bennoz d'it, Louizig, filhor ar roue Frans! Me 'zo roue war an holl loened pevar-zroadek, ha m'az pe biken ezomm ac'hanoun pe eus va re, n'az po nemet goulenn sikour, hag e kavi.

Pelloc'h, e tigouezjont e-tal eur stank vras a oa goloet a wazi. Ma teujont holl war o lerc'h, oc'h ober : *wai! wai! wai!*

— Taol bara en-dro d'it! eme ar marc'h.

Hag hen da stlepel bara du-man, du-hont, hag ar gwazi da zebri. P'o devoe debret o gwalc'h, ar vrasa a deuas da gavout Louizig, hag a lavaras d'ezan :

— Va bennoz d'it, Louizig, filhor ar roue Frans! Me eo rouanez ar gwazi, ha p'az po ezomm ac'hanoun pe eus va re, n'az po nemet goulenn, hag e kavi sikour.

— Hag a zo mat! eme Louizig. 'Vit ha pa ve an dud enep d'in, al loened bepred a zo a-du ganen.

Pelloc'h, o tremen dre eur c'hoad, e teuas en-dro d'ê eur bagad merien, bras evel gedon, ha darn evel denved; ha ma oa aneze kement, kement ma n'hallent ket bale.

— Taol brignon breman, ha prim! eme ar marc'h.
Hag hen da zizac'ha brignon, hag ar merien da zebri! P'o devoe debret o gwalc'h, ar vrasa aneze a deuas da gavout Louizig, hag a lâras d'ezan :

— Va bennoz d'it, Louizig, filhor ar roue Frans! Me eo rouanez an holl verien. M'az pe biken ezomm ac'hanoun hag eus va re, n'az po nemet goulenn sikour, hag e kavi.

Setu int adarre en hent, evit mont pelloc'h. Digouezout a reont neuze demdost da aod ar mor.

— Breman, eme ar marc'h, ez afomp eur pennad amzer an eil hep egile. Eur vag a gavi en aod ha da gaso d'an enezenn 'lec'h m'eman ar c'hastell arc'hant, hag ennan prinsez he bleo aour. Pa vi o vont war trêz an aod, e weli eur pesk bihan er-mêz an dour, digor e c'henou gantan ha prest da vervel. Laka ar pesk bihan 'barz an dour, rak ezomm az po anezan, eun deiz.... Va lez aman breman da beuri ha, pa returni, am c'havi.

Kimiadi 'ra Louizig diouz e varc'h.

Pa oa o vont war trêz an aod, e wel ar pesk bihan. Digor 'oa e c'henou gantan, ha poan d'ezan finval c'hoaz eun tammig e lost. Hen tapout a ra goustadik en e zorn hag hen laka 'barz an dour, al loenedig Doue. Ar peskig a sav neuze e benn war-c'horre an dour, hag a lavar :

— Va bennoz d'it, Louizig, filhor ar roue Frans! M'az pe biken ezomm eus va zikour, n'az po nemet goulenn roue ar pesked, hag en em gavo dioc'htu.

— Hag a zo mat! eme Louizig.

Mont a ra pelloc'h eun tammig, hag e wel eur vag vihan. Mont a ra ebarz, ha kerkent ec'h a kuit anezi he-unan, hag en em gav hep dale en eun enezenn. Gwelet a ra eno eur c'hastell, eun dra eus ar c'haera. En arc'hant holl e oa, ha, pa bare an heol warnan, n'halle den sellet outan. An nor a oa digor-frank, hag ec'h antre ; mont a ra 'barz ar gegin.

— Demat d'ec'h, prinsez, a lavar d'eur plac'h kaer a oa eno.

— N'eo ket me ar brinsez, eme houman, n'oun nemet he c'heginere.

— Eur plac'h, ker koant ha c'houi, keginerez!

Gwelet a ra neuze eur plac'h a gambr, koantoc'h c'hoaz, hag e lavar d'ezi ivez :

— Demat d'ec'h, prinsez.

— N'eo ket me ar brinsez, a lavar houman ivez, n'oun nemet he flac'h a gambr.

— Jezuz! pe vurzud eo 'ta ar brinsez-ze!

Renet eo da gambr ar brinsez. Ken kaer, ken lugernus e oa an holl draou eno, ma n'halle ket derc'hel e zaoulagad digor.

— Demat d'it, Louizig, filhor ar roue Frans! eme ar brinsez d'ezan, evel m'hen gwelas. Te 'zo deut aman d'am c'here'hat, me 'oar se. Met an dra-ze, va faotr kêz, n'eo ket êzet... Met koaniomp bepred.

Ma reas eno eur goan evel n'en devoa grêt biskoaz.

— C'hoariomp breman eur barti gartou, a lâras ar brinsez, pa voe achu koan.

Setu int 'ta o c'hoari kartou ; Louizig a golle bep taol, bep taol.. Ma teu c'hoant kousket d'ezan, hag e c'houlenn mont d'e wele.

— Penaos e kreded komz a gousket? emezi. N'eo ket o kousket e teui a-benn d'am zenna ac'han!.... Deus ganen, ma tiskouezin d'it labour a teus d'ober evit an noz-man.

Hag hen kasas neuze en eur prad 'lec'h ma oa teir stank, unan leun a zour, eun all leun a fank du, hag an deirvet goulo. Hag e lavaras d'ezan :

— Sell aman teir stank, unan leun a zour, eun all a fank du, hag an deirvet goulo. Ret e vo d'it, a-benn warc'hoaz ar beure, dizec'han an hini genta, ha kas an dour hag ar pesked 'barz an deirvet, ha lemel ar fank holl eus an eil, ha kement-se gant ar grogenn vrinig-man.

Hag e roas d'ezan eur grogenn vrinig, hag ec'h eas kuit neuze.

Setu nec'het-bras ar paotr Louizig.

— Penaos ober? emezan. Daoust piou a c'hallfe va sikour el labour-man? Rouanez ar gwazi marteze. Ret eo d'in he gervel, da welet :

Dre an êr pe dre an dour,

Rouanez ar gwazi, deut d'am sikour!

Eur pennadig goude, e klevas eun drouz vras a ziouskell a-us

d'e benn, hag e tiskennas gwazi leiz ar prad.

— Petra 'zo 'vit ho servij, Louizig, filhor ar roue Frans? a c'houlennas ar rouanez digantan.

Hag e lavaras d'ez al labour a oa d'ober a-benn an deiz war-lerc'h ar beure.

— Mar n'eo nemet se, emezi, n'hoc'h eus ket ezomm da nec'hi. Neuze e lavaras d'ar gwazi a oa deut ganti petra 'oa d'ober. Ha setu int da labourat holl, pep-hini eus he gwella, ma voe grêt al labour pell a-raok an deiz.

Pa deuas ar brinsez, da sav-heol, e voe souezet, m'ho ped da gredi.

— Mat eo kement-man, emezi; eomp breman da zijuni, rak naoun e tleit da gaout.

Goude dijuni, e tremenjont an deiz o vale dre ar c'hastell hag ar jardinou. Deuet ar c'houlz, e koagnjont adarre asamblez, ha goude en em lakajont adarre da c'hoari ar c'hartou. Ma krogas, evel an deiz a-raok, ar c'hoant kousket en Louizig, hag e c'houlennas mont d'e wele.

— N'eo ket grêt al labour holl c'hoaz, eme neuze ar brinsez. Deut ganen, ma tiskouezin d'ec'h petra ho po d'ober fenez.

Hag hen kasas da solier ar c'hastell, 'lec'h ma oa eur pikol bern ed a deir greunenn, gwiniz, kerc'h hag heiz, hag e lavaras d'ezan :

— Setu aze eur bern ed a deir greunenn, gwiniz, kerc'h hag heiz, hag e vo ret d'ec'h, a-benn an deiz, lakaat pep seurt greun en e vern, hep ma vo unan a eur seurt all en hini an tri bern.

Hag ez eas kuit neuze.

— Sell aman 'vat 'eul labour! eme Louizig d'ezan e-unan. Ha piou a c'hallfe a-walc'h va sikour er pleg-man? Rouanez ar merien, sur!

*Sikour, rouanez ar merien!
Sikour! Selaouit va fedenn.*

Ha kerkent e tigouezas merien, ken a oa goloet gante leur ar solier.

— Petra 'zo 'vit ho servij, Louizig? a lavaras rouanez ar merien.

Konta 'ra d'ez e zoare.

— Na nec'hit ket, emezi, kement-se 'vo grêt hep dale.

Hag ar merien da labourat, ha d'ober tri bern.

P'arruas ar brinsez, da sav-heol, e oa fin d'eze pell a oa.

— Grêt eo al labour? emezi.

— Ya sur, prinsez.

— Ha grêt mat?

— Sellit hoc'h-unan.

Hag hi o kemer eun dornad, daou dornad, tri dornad eus pep bern, ha da sellet piz. N'oa netra da lavaret.

— Mat! emezi. Eomp breman da zijuni.

Ma tremenjont adarre an deiz-se o vale asamblez, bete koan. Debret koan, pa oant o c'hoari ar c'hartou, e c'houlennas adarre Louizig mont da gousket.

— C'hoaz 'zo labour d'ober, eme ar brinsez. Deut ganen, ma tiskouezin d'ec'h.

Ma tremenjont dre ar gegin, ha Louizig, o tremen, a dapas hag a zigasas gantan eur c'harter loue a welas eno war an daol. Hen dastum a ra ar brinsez e kaoued eul leon n'en devoa bet tamm da zebri tri deiz a oa; alc'houeza 'ra an nor warnan, hag ec'h a kuit, en eur lavaret :

— Warc'hoaz ar beure, e teuin da welet penaos 'vo ar bed ganec'h!

Louizig ne goll ket e benn; teurel a ra ar c'harter loue d'al leon, hag e lavar prim :

D'am sikour, roue 'l leoned!

D'am sikour, pe e vin debret!

Ha kerkent e tigouez roue al leoned, hag e tifenn d'al leon a oa 'barz ar gaoued ober droug ebet da Louizig. A-raok mont kuit, e lavar c'hoaz da heman :

— Breman e lârfet d'ar brinsez 'vo ret d'ez mont ganec'h, ha kaer he devo lâret d'ec'h chom c'hoaz, n'ho po netra d'ober ken nemet pourmen ganti ha kemer ho plijadur; na selaouit ket he c'homzou kaer.

An deiz war-lerc'h, da sav-heol, pa deuas ar brinsez, souezet

bras e oa o welet Louizig o c'hoari gant al leon 'barz ar gaoued, evel gant eur c'hi.

— Peseurt den eo heman 'ta? a lavare d'ezi he-unan... Eomp da zijuni! a lavaras evel an deiziou all.

— Nann! eme Louizig. Breman e teufet ganen, p'eo grêt an holl labour.

— Bah! chomet ganen aman; dimezet e vefomp an eil d'egile, hag hon bo an holl blijadurezou en hon c'hastell kaer.

— Nann! nann! grêt am eus al labour, ha c'houi, dalc'hit d'ho ker, hag eomp, hep dalc'hit.

— Ma! roit d'in amzer bepred da serri dorjoug va c'hastell, ha da zigas ganen va alc'houeziou.

Serri a ra an holl dorjoug, lakaat an holl alc'houeziou en he godell, ha neuze ec'h eont d'an aod, 'lec'h ma oa bepred bag vihan Louizig. Antren a reont 'barz ar vag, hag e berr amzer e voent rentet en tu all d'ar mor. Met ar brinsez, hep goût da Louizig, he devoa taolet alc'houeziou ar c'hastell arc'hant 'barz ar mor. P' arrujont en aod, e oa eno ar marc'h koz ouz o gortoz.

— Laka ar brinsez, emezan, a-raok d'it, war an dibr, ha te 'vo war an talier, 'vit n'halla ket mont kuit.

Pa welas ar roue koz ar brinsez, kaer evel ma oa, e kollas e benn, hag e felle d'ezan he eureuji raktal.

— Goustadik! emezi; pa ho po digaset d'in aman va c'hastell arc'hant, evit ober mez d'ho c'hi.

Setu nec'het ar roue koz. Penaos digas eno kastell ar brinsez?

— Bah! eme ar c'hakouz, ar paotr marchosi, p'en deus digaset ar brinsez, a zigaso ivez he c'hastell, michans!

Setu goulennet Louizig da vont da gavout ar roue, ha lavaret d'ezan e renkje digas kastell arc'hant ar brinsez, pe n'oa nemet ar maro evitan.

— Penaos va Doue, aotrou roue, 'oufen-me ober eun dra evel-se?

— Ah! n'eus ket da lâret, ret e vo d'ec'h ober, pe vervel.

— Ma! êsa 'rin bepred.

Dont a ra Louizig paour da gavout e varc'h koz, hag hen trist: konta 'ra d'ezan petra 'c'houlenn a-nevez ar roue.

— N'omp ket c'hoaz e penn hon foaniou, eme ar marc'h. Kerz

da gavout ar roue ha lâret d'ezan e vo ret d'it kaout diou vatimant, unan karget a gig hag a vara, hag eun all goullou evit lakât ar c'hastell.

Roet eo d'ezan an diou vatimant. 'vel m'o goulenn, hag ec'h a kuit. Pa 'c'h arru en enezenn 'lec'h ma oa ar c'hastell arc'hant, e oa daou leon oc'h en em ganna, c'hoant d'eze d'en em zebri gant an naoun o devoa. Teurel a ra d'eze eun ejen, ha setu int da zebri, ha fin d'ar gann. P'o devoa debret o gwalc'h:

— Hon bennoz d'it, emeze, Louizig, filhor ar roue Frans! E oamp o vont da 'n em zebri aman, ma na vijes deuet d'hon sikour. M'az pefe ezomm biken a sikour, goulenn, hag ec'h arrufomp.

— Ma! loened paour, ezomm a-walc'h am eus a-vreman. Me 'zo digaset aman gant ar roue Frans, da gerc'hat d'ezan kastell arc'hant ar brinsez he bleo aour, ha penaos e teuin a-benn d'ober se, mar n'am be sikour diganec'h?

— Ya, ya, ni ho heuilho hag a raio se evidoc'h, n'ho pet mor-c'hed.

Hag an daou leon da redek d'ar c'hastell, d'e zic'hrouienna diwar ar roc'hell 'lec'h ma oa, ha d'e zigas d'ar vatimant.

Eur pennadig goude, e voe souezet ar roue koz eur beure, o welet 'vel ma oa kaer ha lugernus an amzer. Ma 'z eas d'e brenestr.

— Hola! emezan, setu digouezet kastell ar brinsez he bleo aour!

Hag hen raktal da gavout ar brinsez:

— Setu deut ho kastell, prinsez! Jezuz! 'vel m'eo kaer, pa bar an heol warnan!.... Breman e vefomp eureujet.

Hag e lampe hag e tanse ar roue koz, gant ar joa.

— Goustadik! eme ar brinsez. Ar c'hastell a zo deut, hen ana-

vezout a ran; met an alc'houeziou? N'em eus ket an alc'houeziou, ha na me na den ebet n'antreo ennan biken ken a vo kavet d'in an alc'houeziou.

— Met pelec'h emaint?

— Siouaz! o treuzi ar mor, ez int kouezet diganen ebarz, hag em eus aoun bras na veint kavet morse!

Setu glac'haret ar roue koz, e-kreiz e joa vrasa.

— Ha penaos, emezan, dont biken a-benn da gavout an alc'houeziou-ze?

— Evidoun-me, eme ar c'hakouz, ne welan nemet an hini en deus digaset d'ec'h ar brinsez hag he c'hastell a vefe den da zigas ivez an alc'houezioù.

— Gwir eo, eme ar roue ; digemennet d'ezan dont d'am c'havout prim.

Digemennet eo da Louizig. Setu hen adarre dirak ar roue.

— Digaset e teus d'in, va faotr, ar brinsez hag he c'hastell ; met an alc'houezioù ? Ret eo kaout an alc'houezioù evit mont ebarz.

— Hag emaint pelec'h ?

— Ar brinsez o lezas da goueza 'barz ar mor, pa oa o tont aman, hag e vo ret d'it o c'havout hag o digas d'ia.

— Ha penaos e fell d'ec'h e rafen eun dra evel-se ?

— Ah ! n'eus ket da lâret, ret e vo d'it o digas d'in, pe n'eus nemet ar maro evidout.

Dont a ra Louizig adarre da gavout e varc'h, hag e lavar d'ezan ar pez a c'houlenn ar roue.

— Ma ! me a yelo ganit. Goulenn va samm a aour hag a arc'hant, ha, war an hent, ro aneze, a dornadou, da gement paour a weli. Pa vi digouezet war an aod, galv ar pesk bihan a teus sovetat e vuhe d'ezan : hennez da lemo a boan, ar wech-man.

Mont a reont o-daou war-zu ar mor. Digouezet war an aod, Louizig a lavar :

— *Roue an holl besked ar mor,
Dired, dired prim d'am sikour!*

Kerkent ar pesk bihan a sav e benn war c'horre an dour, hag a lavar :

— Petra 'zo evit da servij, Louizig, filhor ar roue Frans ?

— Ato, rouanez he bleo aour he deus lezet alc'houezioù he c'hastell arc'hant da goueza e fonz ar mor, hag a zo lâret d'in e renkin o digas d'ez, pe n'eus nemet ar maro evidoun.

— Ma ! bez dinec'h, ha mar demaint eun tu bennak 'barz va rouantelez, e voint digaset d'it aman hep dale.

Ar pesk bihan — hag a oa roue holl besked ar mor, — a blunjas neuze dindan an dour, hag a c'halvas e re, pep-hini dre e hano, hag a c'houlennas digante ha n'o devoa ket gwelet eun tu bennak

alc'houezioù kastell prinsez he bleo aour.

Tremenet e oant holl dirazan, ha hini aneze n'en devoa gwelet an alc'houezioù. N'oa nemet ar wrac'h n'he devoa ket respontet pa voe galvet.

— Pelec'h eo chomet adarre ar wrac'h ? eme ar roue. Hounnez a ve bepred war-lerc'h.

Emberr ec'h arruas ivez ar wrac'h tremenet ganti he fenn en eun organell (1), hag o tenna eun druilhac'h alc'houezioù war he lerc'h.

— Arru 'ta, gwrac'h ! Pelec'h 'oas-te chomet adarre ?

— E oan o tont buan, pa welis e fonz ar mor an traou kaerman, hag e sonjis ober plijadur d'ec'h o tigas anê ganen, va roue. Sellet petra int.

— Alc'houezioù kastell ar brinsez he bleo aour ! a lavaras ar roue, kerkent ha m'o gwelas.

Hag o c'hasas timad da Louizig, a oa o c'hortoz war an aod.

Roet eo an alc'houezioù d'ar brinsez, hag e tigor he c'hastell. Jezuz ! an traou kaer a oa eno !

— Breman avat, prinsez, eme ar roue. 'vo ret eureuji !

— Gant plijadur, emezi ; grêt hoc'h eus holl kement am eus c'hoantaet. Ha koulskoude, eun draig am eus c'hoaz da c'houlenn diganech a-raok ; met se ne vo nemet eur c'hoari d'an hini en deus gallet va digas aman gant va c'hastell, ha kavout d'in va alc'houezioù e fonz ar mor.

— Petra eo ? Lavarit, eme ar roue.

— Me, roue, n'am eus nemet triouec'h vloaz, ha c'houi a zo eun tammig oajet evidoun. Klevet hoc'h eus komz, moarvat, eus an dour a varo hag eus an dour a vuhez, e c'heller en em yaouankaat gante ? Mar hon bije diou vuredad eus an dour burzudus-ze, e vefac'h lakêt en oad a ugent vloaz, ha neuze hor be plijadur o veva asamblez.

— Ze a zo gwir mat, eme ar roue. Ret e vo d'imp kaout an dour a varo hag an dour a vuhez. Met penaos en em gemer evit se ?

Ar c'hakouz a oa ivez eun tu bennak dre eno, hag a lavaras

(1). — *Organell*, anneau.

kerkent :

— Met, va faeron, an hini en deus digaset d'ec'h ar brinsez kaerman, gant he c'hastell hag he alc'houeziou, a raio kement-man c'hoaz, hep poan.

Ma vo lavaret adarre da Louizig paour e renkje kerc'hat diou vuredad eus an dour a varo hag an dour a vuhez, pe n'oa nemet ar maro evitan.

— Ne vo fin ebet eta, a lavare d'ezan e-unan, d'am labouriou ha d'am foanion? 'Vit an dro-man, e kredan eo grêt ac'hanoun : penaos dont biken a-benn d'ober kement-se? Ret eo lâret eo kollet e skiant-vat gant ar roue koz-se.

Mont a ra da gavout e varc'h, trist ha morc'hedus, hag e lavar d'ezan ar pez a c'houlenn adarre ar roue.

— Bete vremen ez omp en em dennet mat, eme ar marc'h ; met an dro-man n'ouzon petra a c'hoarvezo. Hon labour diweza a vo ; met aoun bras am eus na retornfemp ken. Goulenn adarre digant ar roue va samm a aour hag a arc'hant, — rak me a yelo ganit, — ha, war an hent, ro an aluzen da gement paour a weli. Digas ganit c'hoaz diou vured, evit lakaat an daou dour. Pell, pell hon eus da vont.

Setu int o-daou adarre en hent. P'o devoe dornet hent epad tri bloaz, e tigouezjont en eur c'hoad bras, war-vete teir leo eus an diou feunteun.

— Breman, eme ar marc'h, e vo ret d'it va laza.....

— Jezuz! ho laza! n'am bo biken ar galon d'ober se!

— Gra, pa lâran d'it. Pa vin maro, e tigi d'in va c'hof, hag en em guzi e-kreiz va bouzellou tomm. Eur vran a ziskenno neuze war va c'horf, hag eur vran all, a vo a-us 'barz ar wezenn, a c'houlennno : « Fresk eo? ». — « Fresk beo! » a responto an hini genta. Hag eben a ziskenno ivez neuze. Tap unan aneze, hag o-diou, mar gallez, anez ez omp kollet. Ma teu da daol da vat, e stagi an diou vured ouz daou droad unan eus ar brini, hag he c'hasi da glask an dour a varo hag an dour a vuhez, hag e talc'hi mat da eben e keit-se. Pa vo digaset d'it an daou dour, e skuilhi peder zakenn eus an dour a vuhez war va c'horf, ha kerkent e savin beo, yac'h, yaouank ha krenvoc'h evit biskoaz. Gra holl

evel ma lâran d'it, hag e retornfomp c'hoaz d'ar gêr.

Laza 'ra Louizig e varc'h ha 'n'em guza e-kreiz e vouzellou tomm. Emberr, e tiskenn eur vran war gorf ar marc'h.

— Fresk eo? a lavar unan all war ar brank.

— Fresk beo!

Kerkent Louizig a denn e zorn prim, hag a dap ar vran genta.

— Lez va far ganin! lez va far ganin! a gri eben.

— Ya, mar digasez d'in diou vuredad eus an dour a varo hag an dour a vuhez.

— Ya, ya, ober a rin.

— Deus aman 'ta, ma stagin diou vured ouz da zaou droad.

Setu staget an diou vured, hag e kri adarre :

— Lez va far ganin! lez va far ganin!

— N'he lezin ket ken a zalc'hin an diou vuredad dour.

Partia 'ra ar vran.... Distrei a ra tri deiz goude, met, siouaz! n'oa ket a zour ganti! Hag e pe stad e oa-hi, al lapous kêz! Ros-tet he flun, hag hi hanter-varo!

— N'eus ket a zour ganit! eme Louizig.

— Siouaz! n'em eus ket gallet. Daou serpant a seiz penn pep-hini a zo e-kichen pep feunteun, hag ar re-ze a zislonk tan gant o seiz penn hag a dêv holl kement a dosta war-vete eul leo. Sellit en pe stad oun rentet!

Eun druez 'oa he gwelet.

Kaset eo neuze an eil vran, gant an diou vured stag ouz he daou droad. Houman a zo evurusoc'h, hag a zistro hep droug, ha ganti an diou vured leun. Louizig, evit gwelet dioc'htu nerz an daou dour, a skuilhas diou dakenn dour a varo war ar vran a oa bet devet gant tan ar serpanted, ha kerkent e varvas ; neuze e skuilhas warni diou dakenn all eus an dour a vuhez, ha kerkent setu hi beo ha yac'h evel biskoaz. Memez tra a reas d'e varc'h, hag e savas kerkent, beo, yac'h, hag en em lakaas da c'hourignal ; met ne gomze ken.

Ma tistroont neuze d'ar gêr, kontant ha joäus. Seiz vloaz e oant bet oc'h ober o zro. Pa welas ar roue koz an diou vuredad dour burzudus, en em lakaas da lampat ha da zansal gant ar joa, hag e c'houlennas beza yaouankaet raktal, evit beza eureujet an deiz

war-lerc'h.

Ar brinsez a skuilhas peder zakenn dour a varo warnan, ha setu hen kerkent maro-mik.

— Kasit ar c'hagn koz-man da vreina du-ze e douveziou ar c'hastell! emezi neuze.

Ha kerkent e voe grêt 'vel ma lavaras.

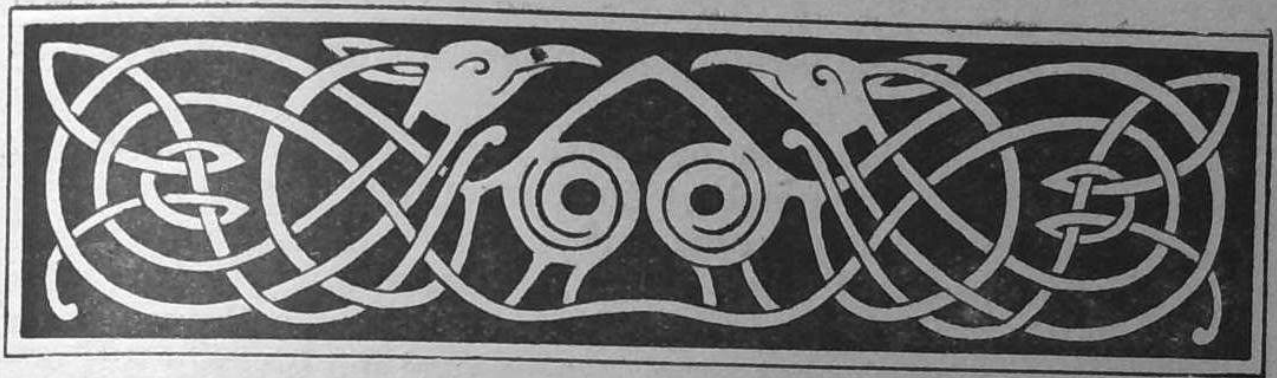
Ar c'hakouz, pa welas, a yeas kuit, 'vel pa vije an diaoul war e lerc'h. Ha poent 'oa d'ezan!

Louizig a voe neuze eureujet da brinsez he bleo aour, hag e voe eno festou, dansou, kaniri hag a bep seurt c'hoariou, epad eur miz. Ar glaouer koz, e wreg, e vugale hag o holl gerent a voe pedet ivez. Mamm va mammio-goz a oa eun tammig kar, hag a voe pedet ive, hag evel-se va zud koz o deus gouvezet doare an eured.

*Kontet gant Barba TASSEL, Plouaret ;
miz kerdu 1869.*

Ar brinsez Troïol

Ar Brinsez Troïol

*Bez' a zo brema pell amzer
Pa o devoa dent ar yer.*

Eun aotrou yaouank, marvet digantan e vamm hag e dad, a oa chomet gant eul lesvamm. Houtan, evel ma c'hoarvez alies, ne gare ket mab he fried eus e wreg kenta, hag a ree buhez fall d'ezan. Ar paotr, digouezet gant e bemzek pe c'houezek vloaz, a guitaas eun deiz e lesvamm hag a yeas da vale bro. Fanch a oa e hano.

— N'eus forz petra a c'hoarvezo, a lavare ennan e-unan, gwaz eget aman ne vin biken.

Ha setu êt a-raog e benn, hervez a lavarar.

Bale a ra, bale a ra ; loja a ra en tiegeziou war ar mêz ; a-wechou e kousk ivez er-mêz, met n'en deus keuz ebet da di e lesvamm.

Eun deiz, war-dro kuz-heol, e tigouez e-kichen eur c'hastell kaer. Digor e oa dor ar porz, hag ec'h antre. Ne wel den ebet. Mont a ra er gegin : den ebet eno ivez. Met eur pennadig goude, e teu eur c'havr. Ar c'havr a ziskouez d'ezan mont war he lerc'h. Mont a ra

hag en em gav en eur jardin gaer. Neuze e komz ar c'havr outan evel-hen :

— Ama, mar karez chom, ne vanko netra d'it, met e renki kousket teir nozvez en eur gambr a ziskouezin d'it.

— Petra, aman 'komz al loened!

— Me n'oun ket bet a beb amzer er stumm ma 'z oun breman ; me 'zo dalc'het aman dindan gazel-gê, (1) ha va holl gerent evel-doun. Met, mar karez ober penn-da-benn evel ma lavaran d'it, e te-livri va holl gerent ha me, ha n'az pezo ket a geuz diwezatoc'h.

— Lavarit d'in petra am bo da ober evit se, ha mar gallan e rin.

— N'az pezo netra da ober nemet kousket teir nozvez en eur gambr a zo er c'hastell, ha n'eus forz petra a glevi hag a weli, pe a vo grêt d'it, chom hep lavaret ger ebet, na zoken klemm.

— Ma! êsa 'rin bepred.

Pa voe digouezet koulz koan, e voe servijet d'ezan da zebri ha da eva en eur sal gaer. Met ar pez a soueze anezan, 'oa ne wele nemet daou dorn o lakaat plajou war an daol, pe o lemel aneze, ha korf ebet. P'en devoe debret hag evet, e krogas eun dorn en eur c'hantelour, hag e reas sin d'ezan da heuilh. Mont a reas war-lerc'h an dorn, hag e voe kaset en eur gambr 'lec'h ma oa eur gwele. An dorn a lakaas ar c'hantelour war eun daol a oa eno hag a yeas kuit neuze.

Fanch, evitan da veza souezet bras, en em ziwiskas hag en em lakaas er gwele. War-dro hanter-noz, e klevas eun dourni vras en e gambr, hag e tihunas, rak kousket 'oa.

— C'hoariomp boulou, a lavare darn.

Darn all a lavare c'hoari eur jeu all, met kaer en devoa sellet, ne wele den ebet.

— Bah! bah! a lavaras eur vouez, pleomp a-raok gant (2) unan a zo aman er gwele.

— Petra, unan bennak 'zo er gwele?

— Ya da! deut da welet.

Hag e tennjont ar paour kêz Fanch er-mêz ar gwele hag en em

(1) - *Gazel-gê* : charme, enchantement.

(2) - *Pleal gant* : s'appliquer à, s'occuper de.

lakajont d'hen teurel ha d'hen disteurel an eil d'egile evel eur bolotenn. Kaer o devoa ober, Fanch ne lavare ger ebet, hag a ree van da gousket bepred.

— Petra, ne zihuno ket? a lavaras unan.

— Gortoz, gortoz, a lavaras eun all, pa fell d'ezan kousket.

Hag hen stlapas ker rust gant ar voger, ma pegas outi evel eun aval poaz, ar paour kêz. Hag ez ejont kuit neuze, en eur c'hoarzin.

Neuze e tigouezas er gambr ar c'havr en devoa gwelet p'arruas er c'hastell ; met he fenn a oa breman evel hini eur plac'h kaer.

— Paour kêz, a lavaras, nag a boan a teus gouzanvet .

Hag en em lakas da frota anezan gant eul louzou a oa ganti ; ha, dre ma frote, e teue ar vuhez hag an nerz en e gorf. Ma 'n em gavas adarre ker beo ha ker yac'h ha biskoaz.

— Tremenet mat eo pep tra evit an dro-man, a lavaras ar c'havr d'ezan ; met an noz da zont, ez pezo muioc'h a boan c'hoaz. Na lavar ger ebet atao, n'eus forz petra a c'hoarvezo, ha diwezatoc'h e vezi digollet.

— Ober a rin gwella ma c'hellin, a lavaras Fanch.

Hag ar c'havr a yeas kuit.

Dijuni ha leina a reas mat ; tremen a reas an deiz o vale dre ar c'hastell hag ar jardinou, hep gwelet den, ha, goude koan, ar memez dorn a grog er c'hantelour hag a gas anezan adarre d'ar memez kambr. An dro-man en em vout dindan ar c'holc'hed, er gwele.

— Marteze aman n'am c'havfont ket, a lavare ennan e-unan.

War-dro hanter-noz, setu trouz ha c'hoari er gambr.

— C'houez ar c'hristen a glevan! a lavar eur vouez a-greiz holl.

— A belec'h ar foeltr? a lavar ar re all. Gwelet a rez n'eus den ebet er gwele ; c'hoari, ha na gomz ken a gristenien.

Hag en em lakaont adarre da c'hoari ; ha trouz, ha tourni. Met a-greiz holl ar memez mouez a lavar adarre :

— C'houez ar gristenien a glevan, pa lavaran d'ec'h, paotred!

Hag hen da zidanfoeltri ar gwele, ha setu dizoloet ar paour kêz Fanch.

— Pa lavaran d'ec'h, paotred!... Petra! beo out c'hoaz, prenydouar? Gortoz, bremaik 'vo grêt ouzit!

Hag e tiffammjont anezan etre pevar c'hartier, hag ez ejent kuit neuze, en eur c'hoarzin gant eun drouz spontus.

Kerkent e teuas adarre ar c'havr er gambr : breman e oa plac'h betek hanter he c'horf.

— Ah! paour kêz, emezi, e pe stad out aze!

Tostaat a reas an tammou an eil ouz egile, hag en em lakaas adarre d'o frota gant he louzou. Setu rentet ar vuhez da Fanch evit an eil gwech.

— An deirvet nozvez, a lavaras d'ezan ar plac'h-gavr, e vo ar gwasa ; met kemer kalon, ha, mar gallez tremen mat an nozvezze, e vo neuze fin d'az poaniou, ha d'am re ivez, ha da re ar re all holl a zo aman.

— Ne gredan ket e c'hallfe c'hoarvezout kalz waz ganen eget brza lazet, evel ma 'z oun bet diou wech bete vremen, a lavaras Fanch.

An deirvet nozvez, evit diverra, ec'h eas adarre d'ar memez kambr, goude e goan, hag en em voutas en dro-man dindan ar gwele.

— War-dro hanter-noz, ec'h arruas adarre ar memez re ; ha trouz ha tourni adarre.

— C'houez ar c'hristen a glevan adarre! a lavaras eur vouez. Daoust ha na ve ket maro c'hoaz ar prenv-douar-hont?

Hag int da zidanfoeltri ar gwele. Netra. Hag int da sellet dindan.

— Aman 'man! aman 'man!

Ha setu chachet Fanch kêz a-heli (1) e droad.

— Arsa! ret eo d'comp achu gantan an dro-man. Petra 'vo grêt anezan?

— Poaza anezan oc'h ar ber, hag hen debri goude.

— Hag a zo mat, greomp evel-se!

Ha setu grêt eun tan bras, laket Fanch en noaz ha poazet a-us d'ezan ha debret goude, betek an tamm diweza, zoken an eskern.

Pa voe fin d'ar pred hag ét kuit ar jeanted, e teuas er gambr eur plac'h penn-da-benn en dro-man, eur brinsez eus ar gaera:

(1) - *A-heli* (Treger) : par.

— Allaz! emezi, aoun bras am eus na ve manet tamm ebet anezan!

Ha hi da glask war an daol, dindan an daol. Ne gave netra. Dre forz klask, e kavas en eur c'horn bennak eun tammig askorn eus ar penn.

— Bennoz Doue! emezi, mat eo an dro!

Ha hi da frota an askorn gant he louzou. Dre ma frote, e kreske, e kreske, e teue kig warnan, en em gave pep ezel en e blas, kement ha kement ma savas ar c'horf en e bez, beo ha yac'h mat.

— Hola! a lavaras neuze, deut eo an dro da vat. Breman ar jeanted n'o deus ken galloud ebet warnoun na war va re, hag holl kement a zo aman a zo d'it, betek me va-unan.

Kerkent en em gavas eno kalz, kalz a dud eus a bep seurt oad ha pep seurt stad, prinset, prinsezet, duked, baroned, tud eus ar gomun, a oa eno holl dindan gazel-gé. A bep tu e savent hag e trugarekaent an hini en devoa o delivret, hag ec'h eent kuit neuze, pep-hini en e du.

— Eomp kuit ivez, a lavaras Fanch d'ar brinsez ; eomp da balez ho tad.

— Nann c'hoaz, emezi ; tri deiz hon eus c'hoaz da veza aman, hag an tri deiz-ze e vo ret d'ec'h chom hep debri tamm nag eva banne, ken a vo an taol a nav eur bep beure. Ma tebrit pe ma evit an distera tra a-raok an eur-ze, e vanfet kousket kerkent, ha n'am gwelfet ken. Bemdez, da nav eur, e teuin d'ho kwelet, ha neuze e c'hallfet debri hag eva. War eur mean a zo e-kichen ar feunteun, er c'hoad, e c'hortozfet ac'hanoun, ha, kerkent ha ma sono nav eur, en em gavin eno ganec'h. Kement-se ne vezo ket diés d'ec'h, goude holl ar pezh hoc'h eus grêt.

P'he devoe lavaret ar c'homzou-ze, e kollas ar gwel anezi.

An deiz war-lerc'h ar beure, e oa Fanch en e goaze gant eur mevel, war vean ar feunteun, pell a-raok nav eur, o c'hortoz ar brinsez. N'en devoa na debret nag evet, hag en devoa naoun. Pa oa eno evel-se, e welas o tont war e du eur wrac'hig koz, hag eur banerad prun ganti war goupl he brec'h.

— Demat d'ec'h, aotrou koant!

— Ha d'ec'h ivez, mammig koz!

— Kemerit eur brunenn diganen.

— Trugarez, ne garan ket ar prun.

— Sellit evel ma 'z int kaer!... Kemerit unan da danva; ne goust netra.

Kemer a reas unan. Met p'he c'hasas d'e c'henou, e vanas kousket kerkent. Nav eur a sonas neuze, hag ar brinsez en em gavas eno kerkent.

— Allaz! kousket eo! a lavaras, pa welas anezan.

— Ya, a lavaras ar mevel, eur wrac'hig koz a zo tremenet dre aze hag he deus roet eur brunenn d'ezan, ha, p'en deus he c'haset d'e c'henou, ez eo manet kousket dioc'htu.

— Ma! pa zihuno, roit d'ezan ar mouchouer-man, evit m'en devo sonj ac'hanoun.

Hag e savas neuze en êr. Fanch a zihunas kerkent, hag a welas anezi o sevel en êr: gwenn e oa evel eun êl.

— Manet e oan kousket! emezan; warc'hoaz e vo ret d'in teurel pled gwelloc'h.

An deiz war-lerc'h ar beure, pa oa war vean ar feunteun gant e vevel, evel an deiz diaraok, e teuas adarre ar wrac'hig koz da dremen. Eur banerad figez a oa ganti an dro-man.

— Kemerit eur figezenn, aotrou. Sellit evel ma 'z int kaer ha daro!

Naoun en devoa, hag e kemeras eur figezenn digant ar wrac'hig koz, hag he debras; ha kerkent e vanas adarre kousket. D'an taol a nav eur, ar brinsez en em gavas adarre e-tal ar feunteun.

— Allaz! kousket eo adarre! emezi.

— Ya sur, eme ar mevel; ar wrac'hig koz a zo tremenet dre aman adarre, hag he deus roet d'ezan eur figezenn, ha p'en deus debret anezi, ez eo manet kousket raktal.

— Setu aze eur mouchouer all da rei d'ezan, pa zihuno, evit m'en devo sonj ac'hanoun.

Hag e savas adarre en êr. Fanch a zihunas kerkent, hag a welas anezi adarre o sevel en êr: en griz e oa an dro-man.

— Va Doue! emezan, manet e oan kousket adarre! Daoust pe-tra 'zo kiriek da ze?

— Marteze, va mestr, eme ar mevel, ar frouez a gemerit digant

ar wrac'hig koz ho laka da venel kousket evel-se?

— Bah! n'eo ket ze; an naoun eo, moarvat. Met warc'hoaz e taolin pled mat, ha ne gouskin ket.

Ar mevel a roas d'ezan an eil vouchouer a oa griz; ar c'henta a oa gwenn.

An deiz war-lerc'h ar beure, pa oant o-daou en o c'hoaze war vean ar feunteun, evit an deirvet gwech, e teuas adarre ar wrac'hig koz, hag eur banerad avalou-oranjez ganti an dro-man.

— Kemerit eun aval-oranjez, aotrou; sellit evel ma 'z eo melen ha kaer!

Ar mevel en devoa c'hoant da lavaret d'e vestr ne gemerje ket, met ne gredas ket, hag e kemeras adarre. Ha kerkent ha ma krogas ennan gant e zent, e vanas adarre kousket.

Da nav eur, e tigouezas adarre ar brinsez, ha pa welas anezan kousket:

— Ah! maleurus, emezi, kousket out adarre!

— Ar wrac'hig koz a zo tremenet adarre, a lavaras ar mevel, hag he deus roet d'ezan eun aval-oranjez, ha, kerkent ha m'eo kroget ennan gant e zent, ez eo manet kousket.

— Setu aman eun drivet mouchouer da rei d'ezan, pa zihuno, ha neuze e refet ar c'himiad diweza d'ezan evidoun, rak n'am gwelo ken, allaz!

Hag e savas adarre etrezeg an nenv, en eur leuskel eur garm truezus. Fanch a zihunas kerkent, hag a welas traon he sae: du e oa; hag ar mouchouer he devoa roet d'ar mevel a oa du ivez.

— Allaz! manet e oan kousket adarre!

— Ya, siouaz! a lavaras d'ezan e vevel... Ar brinsez, a-raok mont kuit, he deus roet d'in an drivet mouchouer-man, ha lavaret d'in kimiadi diouzoc'h evit ar wech diweza eus he ferz, rak ne dleit ken he gwelet.

— Eo, eo! he gwelet a rin c'hoaz, rak ne baouezin da vale, na noz na deiz, ken am bezo kavet anezi, n'eus forz pelec'h ema.

Hag en em laka en hent, e-unan, gantan eun tammig bara hep-ken en e c'hodell... Pa voe skuiz o vale ha deuet naoun d'ezan, ec'h azezas war ar c'hlaenn evit diskuiza ha debri eun tammig. Eur wrac'hig koz a dremenas neuze e-biou d'ezan hag a lavaras:

— C'houi, va den mat, a zo o leina aze?

— Ya sur, mamm-goz ; mar karit ober evel doun, ho pezo lod eus ar pezh a zo.

Kemer a ra eun tamm bara digantan, hen debri a ra, hag e lavar neuze :

— Mil bennoz d'ec'h, va mab!... Me 'zo aman, triouec'h kant vloaz 'zo, ha biskoaz den n'en devoa, bete vremen, roet d'in eun tamm bara. Evit ho trugarekaat, setu aze eur serviedenn a roan d'ec'h, ha p'ho pezo c'hoant debri pe eva, goulennit ar seurt a garfet, hag en em gavo kerkent warni. Setu c'hoaz eur wialenn wenn evit mont en hent, ha pa skofet an douar ganti, e raio d'ec'h ober kant leo bep taol.

— Va bennoz d'ec'h, mammig koz!

Ha kerkent e kollas ar wel anezi.

— Daoust, a lavaras ennan e-unan, pa voe ét-kuit, ha gwir he defe lavaret an hini goz-ze? Ezomm a-walc'h am befe eus eur serviedenn hag eus eur vaz, evel ma lavar.

Hag hen o skei eun taol gant e wialenn war an douar, ha kerkent en em gavas kant leo eus al lec'h ma oa. Ma welas demdost eno eul lochenn vihan, toet gant hesk ha raden. Eul labourer-douar a oa en eur park, hag e c'houlennas digantan troka a zilhad outan. Al labourer-douar ne c'houlenne ket gwel, rak e zilhad a oa pilhou holl, ha re Fanch a oa mat ha kaer. Mont a reas neuze da skei war dor al lochenn. Eur wrac'h koz, hir he dent evel va brec'h, a deuas da zigeri d'ezan.

— Petra 'c'houlennit, va mab?

— Beza lojet evit an noz.

— Allaz! digouezet fall oc'h aman ; me 'm eus tri mab ha na garont ket ar gristenien, ha, p'arrufont emberr, ho pezo chans ma na vec'h ket debret gante.

— Va c'huzit en eun tu bennak, mamm-goz ; me ho sikouro en ho labour, hag a ouezo tremen eus ho mibien(1).

Lakaat a reas anezan en eur c'hoz koufr, e traon an ti. Oc'h aoza koan d'he bugale e oa ar wrac'h koz ; grêt he defoa soup en

(1) - *Tremen eus* : se faire bien venir de, s'arranger avec,

teir varrikenn didal.

— N'ouzoun petra rei d'eze goude o soup ; n'em eus aze nemet tri danvad, ha n'eo ket a-walc'h.

— Gortozit, gortozit, mamm-goz ; na gemerit ket a nec'hamant gant se.

Ha Fanch da zispaka e serviedenn, ha da lavaret :

— Dre vertuz va serviedenn, ra zigouezo ama tri ejen rostet ha teir varrikenn win!...

Ha kerkent e tigouezas war an daol tri ejen rostet ha teir varrikenn win. Neuze e oa deut mat d'an hini goz.

Emberr e klevjont eun drouz vras, hag en beg ar siminal : Hou! hou! hou!

— Setu va mab bihana! a lavaras an hini goz ; it buan 'barz ar c'houfr.

Ha kerkent mab bihana an hini goz a ziskennas dre ar siminal, hag a lavaras :

— Naoun am eus, mammig, gwall naoun am eus!

— Ma! azezit aze da c'hortoz ho taou vreur, ha roit peoc'h.

Hag ec'h azezas war eur skabell e-tal an tan ; met prestik e lavaras :

— C'houez ar c'hristen a glevan, mamm, hag hen debri a renkan!

— Ya, moarvat, e tebri eur c'henderv d'it a zo deuet d'am gwelet, hag en deus digaset peb a ejen d'ec'h. Na welez ket aze?

— Oh! neuze, mar deo eur c'henderv, ha mar en deus digaset peb a ejen d'eomp, ne rin droug ebet d'ezan... Met pelec'h eman?

An hini goz a dennas Fanch eus ar c'houfr, hag en em gavjont prest mignoned, e genderv hag hen.

Emberr e klevjont adarre eun dourni vras, ha : hou! hou! hou! war veg ar siminal.

— Setu an eil Avel! a lavaras an hini goz, rak mamm an aveliou a oa.

Hag e tiskennas ivez an eil Avel dre ar siminal. Pa welas Fanch :

— Eur c'hristen! Hen debri a renkan dioc'htu!

— Me 'garfe gwelet! eme an hini goz. Petra, eur c'henderv

d'ec'h, hag en deus digaset d'ec'h d'ho koan peb a ejen ha peb a varriken win ! Azezit aze e-tal an tan, ha roit peoc'h, pe ho pezo fest ar vaz.

Hag ec'h azezas war eur skabell e-tal an tan, evel egile.

Emberr, setu eun drouz hag eun dourni kalz gwasoc'h. Krena a ree an ti, krec'h-traon, hag ar gwez a oa en-dro a strake hag a yude : spontus 'oa da glevet !

— Arru eo va mab hena ! eme ar wrac'h koz.

Ha kerkent e tiskennas dre ar siminal, ken a skubas an tan da greiz al leur-zi. Hag e lavare :

— Naoun am eus, mammig paour ! naoun am eus ! naoun am eus !

— Ma ! roit peoc'h, prest eo koan.

Met pa welas Fanch :

— Eur c'hristen ! a lavaras kerkent.

Hag e oa o vont d'hen lonka ; met an hini goz a grogas en eur wezenn-dilh he devoa tennet el liorz hag en em lakaas da gotta he mab hena :

— Ah ! c'hoant lonka da genderv a teus ; mab ma c'hoar, eur bugelig eus ar gwella, en deus digaset d'ec'h d'ho koan peb a ejen ha peb a varriken win ! Hag e sonj d'it da lezin da ober !

Hag an hini goz a skoe hep truez, hag an Avel bras a grie :

— Goustadik, mammig kêz, goustadik !... Ne rin droug ebet d'am c'henderv, p'en deus digaset d'eomp peb a ejen ha peb a varriken win.

Hag e paouezas neuze an hini goz da skei, hag en em lakajont holl ouz taol neuze. Met kement a lonkent, kement a lonkent, an Avel bras dreist-holl, ma renkas Fanch lavaret d'e serviedenn ober he dever betek teir gwech. Pa voe leun o c'hofou ivez eun dro bennak, e teujont d'azeza en-dro d'eun tan bras hag en em lakajont da gaozeal evel pevar mignon.

— Pelec'h ec'h ez ivez, kenderv ? a lavaras an Avel bihan da Fanch.

— Da glask ar Brinsez Troïol. Gouzout a rez pelec'h ema ?

— N'ouzon ket, avat ; biskoaz n'em eus klevet komz anezi.

— Ha te, kenderv ? a lavaras d'an eil Avel.

— Me 'm eus klevet komz anezi, met n'ouzon ket pelec'h eman.

— Ha te, kenderv bras ? a lavaras d'an Avel bras.

— Me 'oar pelec'h eman ; o tont ac'hane ez oun, ha warc'hoaz e retornin di adarre.

— Va c'has a ri ganit neuze ?

— Ya a-walc'h, mar gallez heuilh ; met eomp da gousket breman, rak warc'hoaz hon devo kalz a hent d'ober.

An deiz war-lerc'h ar beure, goude dijuni, ec'h eas pep-hini en e du.

— Deus war va lerc'h, mar gallez, a lavaras an Avel bras da Fanch.

Ha setu hen en hent. Frrr ! ou, ou, ou, ou ! viiii ! Ha Fanch war-lerc'h, ha da skei stank-ha-stank gant e wialenn wenn, a ree kant leo bep taol. Pa zizroas an Avel bras da sellet pelec'h 'oa manet, e voe souezet bras o welet anezan war e seuliou. Setu ma tigouezont gant ar mor.

— Me n'hallan ket mont pelloc'h, mar n'am c'hemerez ket war da gein, a lavaras Fanch d'an Avel bras.

— Me da gemero war va c'hein, mar roez d'in boued pa c'houlennin.

— Ya, kement ha ma kari.

Ha setu Fanch war gein an Avel bras, ha da vont adarre. Dalc'h-mat e c'houlenne da eva pe da zibri. Met e serviedenn a oa gantan, ha, dre ma c'houlenne, e roe d'ezan. Mont a reont, mont a reont ! frrrrr ! viiii ! ou, ou ! Gwelet a reont ar c'hastell 'lec'h m'eman ar brinsez Troïol. Diskennet eo Fanch e-kreiz ar porz. Staga 'ra tri mouchouer ar brinsez, — an hini gwenn, an hini griz hag an hini du, — ouz eur vaz, hag e plant anezi en douar. Prestik goude ar brinsez a dremen gant mestr ar c'hastell evit mont da eureuji d'an iliz. Gwelet a ra Fanch hag an tri mouchouer, hag e lavar d'he flac'h a gambr :

— It da c'houlenn digant an den-ze pegement e kousto d'in unan eus e vouchouerou.

Mont a ra ar plac'h a gambr da gavout Fanch.

— Pegement e kousto d'in unan eus ho mouchouerou evit va mestrez ?

— Lavarit d'ho mestrez penaos n'he deus ket a vadou a-walc'h evit prena unan eus ar mouchouerou-man.

Distrei a ra ar plac'h a gambr da gavout ar brinsez.

— Ac'hanta! petra en deus lavaret d'ec'h?

— Lavaret en deus d'in penaos n'hoc'h eus ket a vadou a-walc'h evit prena unan eus e vouchouerou.

Ober a ra van neuze d'en em gavout diës, hag e lavar penaos n'hall ket mont d'an iliz hag e vo ret lakaat an eured an deiz war-lerc'h.

Lakaet eo an eured an deiz war-lerc'h, hag e tistrojont holl d'ar c'hastell. An deiz war-lerc'h ar beure, e kas adarre he flac'h a gambr da c'houlenn digant Fanch pegement e kousto d'ezi daou eus e vouchouerou.

Mont a ra ar plac'h a gambr, hag e lavar d'ezi adarre :

— Lavarit d'ho mestrez n'he deus ket a vadou a-walc'h evit prena nag unan na daou eus va mouchouerou.

Distrei a ra da lavaret d'he mestrez ar pez a zo respontet d'ezi.

— Ma! it da lavaret d'ezan neuze dont da gomz ouzin.

Mont a ra, hag e lavar :

— Lavaret a zo d'ec'h dont da gomz ouz ar brinsez.

— Lavarit d'ar brinsez dont d'am c'havout, m'he deus c'hoant da gomz ganen.

Mont a ra ar brinsez da gavout Fanch.

— Deuit ganen eun tammig d'am c'hamb, emezi.

— Ya, raktal.

Hag ec'h a ganti d'he c'hamb, hag en em daolont an eil en diouvrec'h egile, en eur ouela gant ar joa.

Ar brinsez a gas he flac'h a gambr da lavaret da vestr ar c'hastell penaos en em gav diës bepred, hag e ped anezan da c'hortoz beteg an deiz war-lerc'h evit mont d'an iliz, met pred an eured e c'haller ober anezan an deiz-ze, p'oa arru an holl dud a oa bet pedet.

Grêt eo evel-se. Eur pred e oa eus ar c'haera. E dibenn ar pred, e oa gê-kaer an holl, ha pep-hini a gonte eun taol-kaer bennak. Ma voe pedet ar brinsez da lavaret ivez eun dra bennak ; hag e komzas evel-hen :

— Me 'm oa eur c'houfrig-bahut, ha warnan eun alc'houez koant, evitan da veza koz. Ma kollis va alc'houez, hag e lakaïis ober unan all. Pa voe grêt an alc'houez nevez, e teuis da gavout an hini koz. Setu me nec'het. Hag e c'houlennan diganec'h, danvez va fried-nevez, pe an hini koz pe an hini nevez e tlean da gemer breman?

— Me 'gred eo mat kemer an hini koz, a lavaras an aotrou.

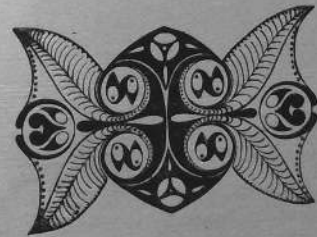
— Ma! me 'zonj eveldoc'h. Ret eo d'in diskouez d'ec'h an alc'houez koz a gomzan anezan.

Hag e savas, hag ec'h eas en eur gambr vihan a oa eno tost, hag e tistroas kercent, krog en dorn Fanch, a oa gwisket breman evel eur prins kaer, hag e lavaras :

— Setu hen aman! Heman 'vo va fried, ha nann hini all ebet!

Hag e voe grêt an eured an deiz war-lerc'h, hag e voe eno festou evel n'em eus gwelet biskoaz, na c'houi ivez, hag e chomjont er c'hastell kaer-ze, rak ar mestr a oa êt kuit, n'ouie den pelec'h.

*Kontet gant Jakez SESSON, a Blougonver,
boutaouer-koad en forest Beffou ;
miz kerdu 1869.*

**An Tignouz,
pe Mevel an Diaoul**

An Tignouz pe Mevel an Diaoul

Eur wech e oa eur wreg paour manet intanvez gant eur mab. N'he devoa netra da veva nemet aluzen an dud karantezus, ha bemdez e renkent mont en hent da glask bara. Ar paotr, hanvet Pipi, a oa digouezet gant e zaouzek vloaz, hag evel ma kreske ha m'en devoa yec'hed, an holl a lavare d'e vamm :

— Ret e vo d'ec'h, Janed koz, ober d'ho mab mont da c'hounit e voued ; lakit-hen da baotr-saoud pe da vesaër eun tu bennak. Eur vez eo hen gwelet war ho lerc'h dre an henchou, evel eul leue.

Janed koz a lavare a-walc'h d'he mab he dilezel ; met ar paotr a oa didalvez hag a blije d'ezan ar vuhez-ze, ha ne selaoue ket e vamm. Ma oa deut an dud da zigemer fall ar baourez koz, abalamour d'he mab, hag alies, zoken, e veze kaset kuit hep tamm.

Eun deiz ma n'o devoa ket kavet o lein, e oa an hini goz o krouzal d'he mab dre an henchou :

— Gwelet a rez e vemp digemeret fall dre-holl ; c'hoant a teus da welet da vamm o vervel gant an naoun ? Na deu ken war va lerc'h ; kerz da c'hounit da voued eun tu bennak.

— Ha pelec'h 'c'h in-me, mamm ?

— Kê gant an diaoul! a lavaras ar vamm, skuiz ha droug enni o klevet anezan o lavaret bemdez ar memez tra.

— Ma! mamm, ec'h an d'hen klask.

Hag hen kuit... Pa oa o vont gant an hent, e tigouezas gantan eun aotrou kaer, war varc'h, hag a lavaras d'ezan :

— Pelec'h ec'h ez-te, va faotr?

— Ma fe! n'ouzon ket kaer. Va mamm he deus lavaret d'in mont gant an diaoul, hag oun o klask anezan.

— Mar karez dont ganen da vevel?

— Ya a-walc'h.

— Deus aman ganen war va marc'h.

Setu int o-daou war ar marc'h, ha kuit d'an daoulamm-ruz. An Diaoul a oa hennez. Pa voent digouezet en e gastell, e lavaras da Bipi :

— Deus ganen, ma tiskouezin d'it petra az pezo d'ober bemdez. Kas a ra anezan da genta d'eul lec'h hag e oa eno peder fillig war drebeziou, ha tan bras dindane.

— Sell aman peder fillig hag az pezo tan da zerc'hel dindane, hag eun tan ifern.

Mont a ra gantan neuze d'ar marchosi :

— Sell ama va marc'h, hag e skrivelli anezan, hag e roi foenn ha melchon ha kerc'h d'ezan ar pez a garo, ha neuze e valei anezan er c'hoad hag en aleou, en-dro d'ar c'hastell... Sell du-hont c'hoaz, er c'horn tenval-ze, eur gazeg treut, hag evit holl voued e roi d'ezhi bazadou, diou wech bemdez ; ha sko start, ha hep truez, ken a c'houezi... Deus breman ma tiskouezin d'it ar feunteun, e traon ar porz. Sell aze ar feunteun. Gwelet a rez evel m'eo sklêr ha kaer an dour enni. Diou wech bemdez e tigasi va marc'h da eva aman. Met taol pled mat da lakaat da zaou dorn pe da benn en dour-ze, pe gwaz a ze d'it... An ti e vo ret d'it da skuba bemdez ivez, met na daol ket ar skubadur er-mêz : laka aneze en eur bern 'dreg an nor.... Me 'ya brema da ober eun dro, ha pa retournin d'ar gêr, e welin ha te az pezo grêt pep tra evel am eus gourc'h-mennet d'it.

Mont a ra neuze ar mestr kuit, ha Pipi a chom e-unan er c'has-tell. Mont a ra da genta da ober tan dindan ar peder fillig. Pa oa

o c'houeza an tan gant eur souflez vras a oa eno, e klev eur vouez kiemmus o lavaret :

— Na c'houez ket an tan dindanoun, maleürus, rak me eo da dad!

— Jezuz Doue! va zad kêz, c'houi 'zo aze?

Hag hen o vouga an tan dindan ar billig-ze, ha da c'houeza dindan an eil :

— Na c'houez ket evel-se, den fall, rak me eo da vamm! a lavaras eur vouez all.

— Petra! va mammig kêz, c'houi 'zo aze ivez!.... Va c'haset ho poa gant an Diaoul hag ez oc'h arru en e di em raok! Met n'eus forz, ec'h an da vouga an tan dindanoc'h, va mammig paour.

Mouga 'ra an tan, hag ec'h a d'an deirvet billig :

— Na c'houez ket an tan dindanoun, den fall, me eo da vaeronez!

— C'houi ivez, va maeronez kêz!.... Met va holl gerent a zo ama 'ta!....

Mouga 'ra an tan, hag ec'h a d'ar bedervet billig :

— Na c'houez ket an tan dindanoun, den fall, me eo person da barrez!

— Petra! petra! c'houi ivez! Ma fe! gwaz a ze d'ec'h. Teir gwech hoc'h eus tremenet ac'hanoun hep va fask, ha breman e tommfet aze, va fersonig!

Hag hen oc'h ober eun tan ifern dindan e berson, hag o vont neuze d'ar marchosi en-dro d'ar c'hezeg. Rei a ra melchon ha kerc'h, leiz e gof, d'ar marc'h, ha goude ec'h a da vale anezan dre ar c'hoad hag an aleou. N'en devoa ket bet ar galon da vazata ar gazeg treut : truez e kemeras outi, o welet evel ma oa, hag e roas zoken eun tammig melchon d'ezhi. P'en devoe baleet gant ar marc'h war-dro div eur, e teuas d'ar gêr, hag e kasas anezan da eva dour eus ar feunteun a oa e traon ar porz.

Pa oa daoubleget o sellet ouz e skeud en dour sklêr, e kouezas e gontell ebarz eus e c'hodell :

— Penaos ober evit tapout va c'hontell alese brema, p'eo difennet lakaat va daou dorn e dour ar feunteun-ze? Met, bah! penaos e ouezo am bo lakêt va dorn ebarz?

Hag hen o vouta e zorn er feunteun hag, evel n'oa ket doun, e tapas eas e gontell. Met pa dennas e zorn er-mêz an dour, e voe souezet bras o welet penaos 'oa deut da veza : eun dorn aour en devoa brema!

— Ah! sell me eur paotr breman, avat, gant an dorn-ze! Eun dorn aour!.... Biskoaz kemend-all!.... Ha penaos lavaret d'ar mestr n'am bo ket lakêt va dorn e dour ar feunteun, pa welo kement-man?.... Ret 'vo d'in hen paka gant eul lien, ha lavaret am bo kignet anezan oc'h ober eul labour bennak. Marteze e kredo, ha ne c'houlenno ket gwelet.

Dont a ra d'ar gêr ; lakaat a ra ar marc'h er marchosi, ha goude e pak e zorn gant eul lien. Emberr ec'h arru ivez ar mestr er gêr. Mont a ra dioc'htu d'ar marchosi, sellet a ra ouz ar marc'h.

— Mat! mat! grêt e teus d'ezan evel m'am oa lavaret d'it.

Mont a ra neuze da welet ar gazeg treut, hag e laosk eul le-doue eus ar gwasa :

— Mil malloz warnout! ne teus ket grêt d'ar gazeg-man evel m'am oa lavaret d'it!

— Allaz! ankouaet em oa. N'oun ket kustum c'hoaz eus va labour, evit eun deiz a zo abaoe ma 'z oun en ho ti....

Er pred-ze e welas e zorn paket :

— Petra 'zo c'hoarvezet gant da zorn?

— Netra!... kignet em eus anezan eun tammig, oc'h ober eus ho marc'h.

— Gaou a lavarez : boutet 'teus da zorn e dour ar feunteun.

Ha kerkent e tispakas d'ezan e zorn, hag e reas eul le-doue euzus.

— Va fardonit, mestrig kêz, evit ar wech kenta!

— Da bardoni a ran evit eur wech, met gwaz a ze d'it d'an eil!

An deiz war-lerc'h ar beure, e lavaras mestr ar c'hastell da Bipi :

— Ec'h an breman d'ober eun dro pell-pell, ha ne zistroin ket a-raok c'houec'h miz. (Da duta ec'h ee). Ne vanko netra d'it aman e keit-se ; met taol pled mat d'ober pep tra evel am eus gourc'hemennet d'it ; mar na rez ket, ec'h arruin kerkent er gêr, n'eus forz pelec'h e vin, ha gwaz a ze d'it neuze. Gra mat d'ar marc'h ; ro bazadou d'ar gazeg treut diou wech bemdez, ha taol pled mat

eus ar feunteun.

— Bezit hep morc'hed, mestr ; holl e vezo grêt evel m'hoc'h eus gourc'hemennet.

Mont a ra mestr ar c'hastell en e hent, ha Pipi a ya ivez d'e labour. Goude beza roet boued d'ar marc'h, e kemer eur vaz hag en em laka da vazata ar gazeg paour. Ma voe souezet bras o klevet anezi o lavaret :

— Na skoït ket evel-se, en hano Doue, rak c'houi hoc'h-unan a c'hallfe dont da veza evel doun, siouaz!

— Petra! c'houi 'gomz ivez 'ta, loen paour?

— Ya, rak me n'oun ket eur gazeg, evel ma sonj d'ec'h : me 'zo eur brinsez yaouank, merc'h eur roue bras, dalc'het aman, dindan ar stumm ma welit, gant mestr ar c'hastell-ma. Met, mar karit senti ouzin hag ober penn-da-benn evel ma lavar in d'ec'h, va zennfet c'hoaz ac'han ha kalz a re all ganen.

— Komzit buan, me 'raïo holl evel ma lavarfet d'in.

— It da genta da c'hignol ar c'hastell ha stoufit gant stoup genou eur c'hloc'h bras a zo eno, rak hennez en em lakafe da son anezan e-unan, pa c'hoantafomp mont kuit, ha kerkent e tigouezfe ar mestr er gêr.

Mont a ra d'ar c'hignol, stoufa a ra genou ar c'hloc'h, hag e teu adarre da gavout ar gazeg hag e lavar d'ez :
— Stoufet eo genou ar c'hloc'h. Ha brema?

— Kê brema d'an ti, ha taol er-mêz ar skubadur a zo eno 'dreg an nor.

Mont a ra d'an ti ha teurel er-mêz eur bern bras a skubadur a oa 'dreg an nor. Hag ez eo souezet bras o welet o sevel ac'hane kalz-kalz a dud a bep seurt stad, hag holl e lavarent d'ezan :

— Hon bennoz d'it!.... Ni 'oa dalc'het ama pell a oa gant an Diaoul, ha te 'teus hon delivret. Hon bennoz d'it, c'hoaz eur wech!

Hag ec'h eent kuit a-leiz an nor, ha buan, buan.
— Taolet em eus ar skubadur er-mêz an ti, a lavaras Pipi d'ar gazeg treut, hag hervez em eus klevet, em eus delivret gwall-galz a eneo en poan.

— It breman d'ar feunteun, boutet ho penn ebarz, ha deuit aman adarre.

Mont a ra d'ar feunteun, bouta 'ra e benn ebarz, ha, pa denn anezan er-mêz, e oa e vleo hag e benn evel pa vijent aour. Hag en devoa breman eur penn aour hag eun dorn aour.

— Kemerit breman an torch-plouz, ar skribell hag ar skubellenn, ha deuit gante war va c'hein, ha buan!

Ober a ra Pipi evel ma 'z eo lavaret d'ezan, ha setu int kuit, d'an daoulamm-ruz.

— Sell war da lerc'h, a lavar d'ezan ar gazeg, eur pennad goude. Ne welez netra?

— Nann sur ; nemet eur goumoulenn du-du, a deu warnomp.

— Ar goumoulenn du-ze eo an Diaoul. Taol d'an traon an torch-plouz.

Teurel a ra d'an traon an torch-plouz, ha kerkent e sav war o lerc'h eur c'hoad uhel-uhel ha stank, a zirog ar goumoulenn.

— Sell adarre war da lerc'h ; ne welez netra ? a lavar ar gazeg eur pennadig goude.

— Eo, tan ha kurunou.

— Taol buan ar skrivell d'an traon.

Teurel a ra ar skrivell d'an traon, ha kerkent Pipi hag e gazeg a deu da veza evel daou sant, unan a bep tu d'an hent. Ha kerkent e tigouez eur levran hag a red ken a foeltr. Tremenn a ra hep ober van ebet ha, pa na wel netra, e retorn d'ar gêr. An Diaoul a oa adarre. An daou sant a deu kerkent da veza kazeg ha den evel kent, ha da vont adarre d'an daoulamm-ruz.

— Sell war da lerc'h c'hoaz, a lavar ar gazeg ; ne welez netra ?

— Eo, eur c'hi barbed du hag a deu evel eun dremedar. Arru eo tost.

— Taol buan ar skubellenn.

Teurel a ra ar skubellenn, ha kerkent e sav war o lerc'h eur stank vras. Ar c'hi du digouezet e-tal ar stank ne gred ket en em deurel e-barz, hag en em laka da lapat, da lapat evit he dizec'ha : kement a ra o lonka dour, ma teu da greuvi.

Pipi hag e gazeg a oa et breman diwar douar an Diaoul, ha n'o devoa ken da gaout aoun dioutan. Ar gazeg a gomzas neuze evel-hen :

— Me 'zo merc'h da roue Bro-Zaoz, met, siouaz ! daou vloaz em eus da chom c'hoaz er stumm-man. Epad an daou vloaz-ze e chomin er c'hoad-man. Deuit d'am gwelet eur wech an amzer ha, pa vezo tremennet an daou vloaz, mar na vec'h ket skuizet o c'hortoz ha kemeret unan all ganec'h, e vefomp eureujet an eil d'egile... Setu aman, da c'hortoz, eur vouest a roan d'ec'h ha, pa c'hoantafet eun dra bennak, lavarit : — « Dre nerz va bouest m'am bo an dra-ma-dra ! » — Ha kerkent e tigouez an dra-ze.

Kimiadi a reont neuze an eil diouz egile gant an daelou en o daoulagad.... Met lezomp ar gazeg en he c'hoad, hag heuilhomp Pipi.

Pipi a deu neuze da Bariz.

— Petra 'rin-me breman, epad daou vloaz ? a lavare d'ezan e-unan. Re gaer eo va fenn ha va dorn, a zo aour, evit labourat. Mez am eus gante zoken ; ret 'vo d'in o c'huza.

Digouezout a ra gantan neuze eur c'hrennard hag a oa an tign en e benn : euzus 'oa da welet. Lemel a ra d'ezan e grostenn, ar bleo a deu ivez da heul, hag o laka evelse war e benn. Ma oa a-raok eur paotr koant, evit breman n'oa ken. Adalek neuze e voe leshanvet an « Tignouz ». Mont a ra er giz-ze da c'houlenn labour da balez ar roue. Dre druez outan, eo kemeret, ha lakaet da zivel-c'houedi kaol. Eur jardiner koz a oa eno en devoa truez ouz an tignouz hag a ree kaoz gantan a-wechou : ma plijas d'ezan komzou ar paotr, hag e teujont emberr da veza mignonned bras o-daou.

Digouezout a ra ivez gouel ar brinsez yaouank.

— Ret 'vo d'ec'h, eme ar jardiner koz d'an Tignouz, mont ivez evel ar re all da souheti he gouel d'ar brinsez.

— Ha petra 'roin-me d'ez ?

— Eur boked ; me 'guntuilho eur boked d'ec'h.

Pa voe e-unan en eur c'horn eus ar jardin, Pipi a dennas e vouest eus e c'hodell, — rak bepred e veze gantan, — hag a lavaras :

— Dre nerz va bouest, m'am bo eun diamant eus ar c'haera, hag hano ar brinsez skrivet warnan !

Ha kerkent e kouezas e-kichen e droad eun diamant eus ar c'haera. Lakaat a reas an diamant e-kreiz e voked hag ec'h eas

gant ar re all da souheti gouel mat d'ar brinsez, hag e lezjont holl o bokedou en he c'hamb. Pa voent ét kuit, ar brinsez a sellas ouz an holl vokedou, da welet pehini 'oa ar c'haera. Gwelet a ra eun dra o sklerijenni e hini an Tignouz (pep-hini 'oa e hano war eur baper en-dro d'e voked). Kemer a ra buan an dra-ze, ha souezet eo o kavout eun diamant eus ar c'haera gant he hano warnan.

— Hola! a lavaras d'ezi he-unan, c'houi 'zo unan bennak, ha nann ar pez a seblantit beza; ez oc'h oc'h ober ho tiod, met me am bo va daoulagad warnoc'h.

An Tignouz a oa ken lous ken na zebre ket gant ar jardinerien: kaset e veze e voued d'ezan en eur lochenn vihan a oa er jardin.

Eun deiz, goude beza debret e lein, evel ma oa e-unan, e tennas e vouest eus e c'hodell, hag e lavaras:

— Dre nerz va bouest, m'am bo eur marc'h du, eur c'hleze dir ha dilhad prins eus ar re gaera!

Ha kerkent en em gavas eno an traou-ze holl hag en em wiskas en prins. Ar brinsez yaouank a welas anezan eus a brenestr he c'hamb hag a ziskennas buan er jardin gant he dimezelled. Met an Tignouz he gwelas o tont, ha p'arruas ar brinsez en e gichen, e oa gant e zilhad jardiner hag e dignasenn, euzus da welet.

— Petra! n'hoc'h eus ket gwelet eur prins yaouank ama? a lavaras d'ezan.

— Eur prins yaouank? Nann, avat.

Kaer he devoe klask ha furchal, ne gavas prins ebet. Ma retor-nas d'ar palez.

An deiz war-lerc'h, goude e lein, an Tignouz a dennas adarre e vouest, hag a lavaras:

— Dre nerz va bouest, m'am bo eur marc'h glas, eur gwiskamant alaouret hag eur c'hleze aour!

Ha kerkent e voe digaset d'ezan eur marc'h glas, eur gwiskamant alaouret hag eur c'hleze aour, hag e benn hag e zorn a oa aour ivez. Biskoaz ne voe gwelet kaeroc'h prins.

Ar brinsez a oa e prenestr he c'hamb hag a ziskennas adarre buan d'ar jardin, pa welas eur prins ken kaer. An dro-man n'en devoe ket an Tignouz an amzer da ziwiska penn-da-benn e zilhad kaer, hag ar brinsez hen kavas hanter-wisket c'hoaz en prins, hag

a lavaras d'ezan:

— Ah! c'houi eo eta! Me 'ouie ervat e oac'h unan bennak, ha nann eun diot kêz, evel m'ho poa c'hoant da rei da gredi.... C'houi 'vo ret d'in da gaout evit pried.

Kaer e voe ober evit harz ar brinsez yaouank da gemer da bried eun tignouz, eun innosant kêz, ne dalveze ket: hennez 'oa ret d'ezi da gaout. Ar roue koz hag ar rouanez a oa glac'haret. Diou c'hoar all he devoa ar brinsez yaouank, hag e voent eureujet o-zeir er memez deiz, unan da vab roue an Turki, hag eben da vab roue ar Perz. Eno e voe friko ha plijadur neuze, m'ho ped da gredi!

An Tignouz a ree bepred an innosant, hag holl gerent ar brinsez o devoa mez outan. Evel-se ivez e voe kaset gant e bried d'eur c'hoz kastell dilezet e-kreiz eur c'hoad.

Mab roue Bro-Zaoz en devoa goulennet ivez da bried unan eus a deir verc'h roue Bro-C'hall, ar yaouanka, hag evel n'en devoa ket bet anezi, e oa droug ennan, hag e tisklerias ar brezel da roue Bro-C'hall. Setu savet eun arme gaer eus a bep tu.

An Tignouz a c'houlenn mont ivez d'ar brezel gant e daou vreur-kaer:

— Te, mont d'ar brezel, eun innosant kêz eveldout? Chom er gêr gant da wreg.

Partia'reont hepdan.

N'oa chomet loen-kezeg ebet er palez. An Tignouz a ya war-lerc'h ar re all war droad. Pa oa o vont gant an hent bras, e kav eur marc'h glaouer, treut betek an eskern. Pignat a ra war e gein, ha da zorna anezan. N'en devoa na fuzuilh, na kleze, na sabrenn, nag arm all ebet. P'oa o tremen e-biou eur forn a oa war ribl an hent, e tap eur skubellenn-forn, ha kuit ganti.

— Pelec'h ar foeltr, eme ar fornier, ec'h ez-te gant va skubellenn?

— D'an arme, sur, da sikour ma zad-kaer.

Ha kuit gant ar skubellenn!

Mont a ra, mont a ra dre an henchou-treuz, kement ha kement m'en em gav ivez war an hent bras a-raok an arme. Met mont a ra e varc'h en eur c'horneugell war ribl an hent, ha n'hall ket en em denn ac'hane.

Pa dremenas an arme, e oa o chacha war lost e varc'h, en eur lavaret :

— Deus alese, loen paour, deus, ma 'z efomp da sikour va zad-kaer d'an arme!

Met kaer en devoa ober, ar marc'h a chome bepred er vouilhenn. Ar soudarded, o tremen, a c'hoarze hag a lavare an eil d'egile :

— Sell, sell mab-kaer ar roue!

Mab roue an Turki, pa welas, en devoa c'hoant treuzi anezan gant e gleze.

— Bah! lest-han, a lavaras d'ezan mab roue ar Tercz ; n'ao ket pelloc'h. azæ e chomo!

Pa voent tremenet holl, an Tignouz a dennas e vouest eus e c'hodell hag a lavaras :

— Dre nerz va bouest, m'am bo raktal eur marc'h glas, eur gwiskamant galonset en arc'hant hag eur c'hleze dir a zrailho holl kement a vo lavaret d'ezan!

Ha kerkent en em gavas gantan an holl draou-ze. Eur paotr 'oa neuze, m'ho ped da gredi, gwisket en prins, ha gant e vleaoour hag e zorn aour!

Mont a ra war-raok d'an daoulamm, hag e tap hep poan an arme.

— Kaera da brins! a lavare an holl. Daoust piou eo? Den n'hen anaveze.

P'en em grogas an daou enebour, e trec'he ar Zaozon ; roue Bro-C'hall 'oa o vont da goll, p'en em daolas an Tignouz evel eur foll e-kreiz ar Zaozon, ha gant e gleze e trailhe holl, hag eur rivier gwad a rede war e lerc'h ; evel eun diaoul e oa. Arruout a ra dirak roue Bro-Zaoz, goloet a wad hag e gleze ruz en e zorn, hag e lavar d'ezan :

— Roue Bro-Zaoz, ret eo d'ec'h sina ar peoc'h, pe me ho lakaio a beziou, evel am eus grêt d'hoc'h arme!

Setu nec'het bras roue Bro-Zaoz ; met ken spontet 'oa, ma sinas ar peoc'h evit c'houec'h miz. Dont a ra neuze an Tignouz da gavout roue Bro-C'hall, ha gantan en e zorn ar paper a oa sinet ar peoc'h warnan. Gwelet a ra e daou vreur-kaer war e hent, hag e lavar d'eze en eur ziskouez ar paper :

— Setu aman ar peoc'h, paotred, sinet gant roue Bro-Zaoz!

— Ro anezan d'in! a lavaras mab roue an Turki.

— Ya, mar roez d'in en trok biz-meud da droad kleiz.

Kement a c'hoant en devoa e vije lavaret penaos 'oa hen en devoa gounezet an trec'h, ma lezas trouc'ha biz-meud e droad kleiz. An Tignouz hen kemer hag a laka anezan en e c'hodell. Den n'hen anaveze bepred. Distrei a ra an arme da Bariz. Pa zigouezjont 'lec'h m'o devoa gwelet an Tignouz er c'horneugell gant e varc'h pa oant o vont, e oa eno bepred er memez stad, o chacha war lost e loen. hag o lavaret :

— Deus 'ta, loen paour, ma 'z efomp da sikour va zad-kaer d'an arme!

Mab roue an Turki, p'hen gwelas, a yeas kement a zroug ennan, ma tennas e gleze evit hen treuzi, hag en divije grêt, ma ne vije ket bet dalc'het.

— Lest an innosant paour-se, prins!

Digouezet en Pariz, e voe grêt a bep seurt enoriou da vab roue an Turki, evit beza lakaet sina ar peoc'h.

Pa voe tremenet ar c'houec'h miz, ec'h adkomansas adarre ar brezel. Hag an Tignouz, o welet ar re all o partia, en devoa c'hoant mont gante ivez, hag a lavare adarre :

— Me 'c'h aio ivez... me 'c'h aio ivez d'ar brezel, da sikour va zad-kaer.

Met ne ree den van ebet evit hen klevet, hag e partijont holl, o lezel anezan er gêr. Met pignat a ra war e goz varc'h, ha da vont war-lerc'h an arme! P'oa o tremen e-biou an ti-forn, e kemeras adarre ar rozell-forn, ha kuit ganti. Hag ar fornier war e lerc'h :

— Pelec'h ec'h ez-te gant va rozell, mab ar foeltr?

— Da sikour va zad-kaer ar roue d'an arme!

Kaer en devoe ar fornier redek war e lerc'h, n'hallas ket hen tapout. Ma tigouezas adarre, dre an henchou-treuz, a-raok an arme ; ha, pa dremenas, e oa adarre e-kreiz ar memez korneugell, gant e varc'h, ar rozell-forn gantan war e skoaz, hag e lavare :

— Deus 'ta, loen paour, deus 'ta, ma 'z efomp da sikour va zad-kaer d'an arme!

An holl a c'hoarze o welet anezan, nemet e daou vreur-kaer :

ar re-ze ne c'hoarzent ket. Mab roue ar Pers a dennas e gleze hag a redas warnan evit hen laza ; ha grêt en dije sur, ma ne vije bet harzet. Mont a reont a-raok, o lezel anezan e-kreiz an dour hag ar fank. Neuze an Tignouz a dennas e vouest eus e c'hodell hag a lavaras :

— Dre nerz va bouest, m'am bo eur marc'h du, eur gwiskamant prins galonset en aour hag eur c'hleze a zrailho kement a vo lavaret d'ezan.

Ha kerkent en em gav eno an traou-ze holl. Hag hen d'ar stourm neuze, d'an daoulamm, war gein e varc'h du, hag hen eur paotr! P' arruas, e oa arme roue Bro-C'hall o vont da goll. En em deuler a ra war ar Zaozon evel ar c'hurun ruz, e gleze gantan en e zorn, ha, dre ma 'c'h a, e tiskar hag e trailh holl : eur rivier gwad a rede war e lerc'h. Digouezout a ra adarre dirak roue Bro-Zaoz, evel eun diaoul kounnaret, hag e lavar d'ezan penôs e vo ret d'ezan sina ar peoc'h, da viken, ha paea da roue Bro-C'hall tri milion ar bloaz, pe e trailho anezan war al lec'h. Ma renk roue Bro-Zaoz sina. Dont a ra neuze en-dro, gant e baper en e zorn. Mab roue ar Pers a bed anezan da rei d'ezan ar paper a oa warnan sin roue Bro-Zaoz.

— To! to! n'hen roin da zen ebet.

— Me az ped war bennou va daoulin, ro d'in anezan.

— Evit da skouarn dehout, pa teus kement a c'hoant d'hen kaout.

Lezel a ra mab roue ar Pers trouc'ha e skouarn dehout, hag ar prins dizanav (n'anaveze den anezan bepred) a lakaas anezi en e c'hodell.

P'oa an arme o tistrei d'ar gêr, e weljont adarre an Tignouz e-kreiz ar c'horneugell. Mab roue ar Pers, hag en devoa poan e plas e skouarn trouc'het, a zilampas diwar e varc'h, e gleze gantan en e zorn, evit laza anezan : mab roue an Turki a harzas anezan d'ober.

Pa zigouezjont en Pariz, e voe sonet ar c'hleier holl, ha grêt tantajou e pevar c'horn kêr. Ar roue koz a lakaas neuze ober eur pred kaer, 'lec'h ma tlee rei e gurunenn d'an hini en devoa gounezet an trec'h. E daou vab-kaer a lavare o-daou 'oa dleet d'eze

ha n'en em glevant ket. Holl gerent ar roue hag ar rouanez, hag an holl bennou-bras eus ar rouantelez a voe pedet d'ar pred-ze. Gwreg an Tignouz a voe pedet ivez, met an Tignouz e voe lavaret d'ezan chom er gêr. Ha koulskoude, pa oa an holl ouz taol, ec'h arruas ivez e sal ar pred gant e votou-koad, e zilhad lous hag e dignasenn.

— Lakit al loen-se er-mêz! eme ar roue hag ar brinsed, kerkent ha m'hen gweljont.

Ha tri pe bevar lakez a lampas warnan raktal. Met heman a dennas neuze e vouest eus e c'hodell hag a lavaras :

— Dre nerz va bouest, ma vin gwisket en prins, gant dilhad galonset-aour eus ar c'haera!

Ha kerkent e c'hoarvezas evel m'en devoa c'hoantaet, hag an holl a chomas da sellet outan, digor o genoioù gante. E wreg 'oa he daoulagad warnan ivez, hag e sonje enni he-unan :

— Hola! eun dra bennak a nevez a zo!

Ar roue koz a bedas anezan d'azeza ouz taol, en e gichen, hag eur pennadig goude e lavaras :

— Brema e fell d'in rei va c'hurunenn d'an hini en deus gounezet an trec'h kaera war roue Bro-Zaoz. Piou en deus gounezet da genta?

— Me! a lavaras mab roue an Turki.

— Ha gwir? eme an Tignouz.

Hag e tennas eun dra bennak eus e c'hodell :

— Daoust ha na ve ket ama biz-meud ho troad dehout?... Sellet e vo ha savet 'zo unan all d'ec'h?...

Met ar prins a blegas e benn, ha ne lavaras ger.

— Piou en deus gounezet an eil trec'h? a lavaras ar roue koz.

— Me! a lavaras mab roue ar Pers, met eun tammig goustadikoc'h eget egile.

— C'houi?... Gwelomp ha savet e ve eur skouarn nevez d'ec'h. N'hoc'h eus skouarn dehout ebet, a gredan?... Gwelomp ha na ve ket houman hoc'h-hini?

Hag e plegas ivez e benn evel egile, ha ne lavaras ger ken.

Ar roue koz ec'h eas droug ennan, hag e lavaras d'e zaou vab-kaer :

— En em dennit pell diouzin, daou den displeal ha trubard!.... It pep-hini d'e vro gant e wreg, rak n'houllan ken ho kwelet em falez!

Gwreg an Tignouz, a oa neuze eur brinsez eur ar c'haera, en em daolas neuze etre diouvrec'h he fried, o ouela gant ar joa. Ar roue koz a anavezaz neuze penaos 'oa e vab-kaer en devoa gounezet diou wech an trec'h war roue Bro-Zaoz, hag a lakaas e gurunenn war e benn.

Hag e voe grêt eur pred a-nevez, kalz kaeroc'h eget egile, ha kaeroc'h ivez eget an hini am eus-me grêt d'am c'hoan hirio, gant patatez ha lêz!

*Kontet gant Barba TASSEL,
eus bourk Plouaret,
miz genver 1869.*

Roue ar Portugal

Roue ar Portugal

*Setu aman eur gaozig koant,
Ha, va c'hredit, mar hoc'h eus c'hoant,
Ne vo lâret enni tra gaou
Met, marteze, eur ger pe daou.*

Eur wech e oa eur roue er Portugal hag a oa ker koant ma sonje d'ezan n'oa den ebet ker koant hag hen war an douar. Ma c'hoantaas mont da vale bro da welet hag e kavje, en eun tu benak, eun all ker koant hag hen. N'oa ket êt a-bell, pa welas eun tort war an hent. Hag e lavaras an tort, o sellet outan :

— Sell, sell, divaloo da den!

— Petra, tort, a lavaras ar roue, c'houi 'gav ez oun eun den divaloo?

— Ya da, evidoc'h da veza roue. Met mar gallfac'h kaout ar

brinsez Ronkar, eus a gastell Montoban, en tu all d'an douar, neuze, avat, e vefec'h eun den!

— Petra, tort, c'houi 'zo den da ober d'in kaout ar brinsez Ronkar?

— Marteze a-walc'h.

— Deuit ganen neuze, ma 'z efomp hon-daou d'he c'hask.

— Ya, mar karan.

— Me 'raio holl evel ma lavarfet d'in.

Mont a ra an tort gant ar roue d'he balez.

An deiz war-lerc'h e lavar ar roue d'ezan :

— Eomp brema da glask ar brinsez Ronkar.

— Ma! Grit da genta samma eiz mul a aour hag a arc'hant.

Sammet a zo eiz mul a aour hag a arc'hant.

— Grit breman digas d'eomp peb a varc'h mat, hag eomp en

hent.

Digasat eo an daou varc'h gwella a oa e marchosiou ar roue, ha setu int en hent o-daou.

Pa oant ét eur pennad, an tort a lakaas eun dra bennak e skouarn e varc'h, ha kerkent e kouezas d'an douar, maro. Hag hen da lavaret d'ar roue neuze :

— Evidoun-me ne valein ket, ha mar na ven douget, n'ez in ket pelloc'h.

— Deuit ganen war va marc'h, eme ar roue.

Setu int o-daou war ar memez marc'h, ha da vont adarre. Met an tort a reas adarre eun dra bennak da varc'h ar roue, hag e kouezas ivez d'an douar, maro-mik.

— Penaos ober brema? eme an tort.

— Taolomp war an hent, eme ar roue, an aour hag an arc'hant a zoug unan eus ar muled, ha pignomp hon-daou war e gein.

Taolet eo an aour hag an arc'hant war an hent, ha setu int o-daou war gein ar mul. Dont a ra an noz, e-keit ma oant o tremen e-biou eur c'hoad bras.

— Eomp 'barz ar c'hoad da dremen an noz, a lavaras an tort.

Mont a reont er c'hoad gant ar seiz mul sammet.

— It er bern deliou sec'h-ze da gousket, a lavaras an tort d'ar roue, ha me 'c'h aio war eur wezenn-dero, evit gwelet petra a

c'hoarvezo e-pad an noz.

Mont a ra ar roue er bern deliou, hag an tort a bign war eur wezenn-dero.

Goude beza grêt eun hun, e tihunas an tort, o klevet trouz, hag e welas dindan ar wezenn eur gador alaouret hag eun den en e goaze e-barz; hag en-dro d'ezan e oa pemp war-nugent den all en o sav, ha neuz fall kaer warnê.

— Arru oc'h holl? eme an hini a oa azezet er gador.

— Ya, nemet ar C'hamm.

— Ma! arruout a raio ivez : bep tro e ve war-lerc'h.... Kontit d'in an taoliou-kaer hoc'h eus grêt pep-hini ac'hanoc'h.

Ha setu int da gonta o zaoliou-kaer. Holl o devoa grêt kaer pe gaeroc'h. Ar C'hamm a arruas ivez e keit-se.

— Arru out ivez, Kamm? a lavaras d'ezan ar mestr.

— Ya, mestr, arru oun ivez.

— Ha te, petra a gaer 'teus-te grêt?

— Oh! eun taol eus ar c'haera.

— Gwelomp, lavar d'eomp buan.

— Roue ar Portugal a zo er c'hoad, ha gantan seiz mul sammet a aour hag a arc'hant. Eman o vont da glask ar brinsez Ronkar da eureuji. Met selaou mat, tort....

— Tort? a lavaras ar re all holl. Pelec'h e welez-te eun tort?

— Ah! na rit ket a van : me 'lavar alies geriou evel-se ha n'int netra, gouzout mat a rit ze.... A-raok kaout ar brinsez-ze, az po da ober. Hounnez 'zo o chom en eur c'hastell kaer, etre an nenv hag an douar. Selaou mat, an Tort.

— Met pelec'h ema da dort eta?

— Bah! na rit ket a van, em eus lavaret d'ec'h c'hoaz... Da genta e kavi eur stêr ledan ha doun ha n'eus pont ebet warni. Pa vi digouezet eno, trouc'h gant da gontell eur wialenn haleg en eur c'harz. Goude m'az pezo trouc'het ha peilhet da wialenn, n'an-kounac'ha ket bouta anezi teir gwech er c'harz. Neuze ec'h i betek ar stêr hag e skoï tri daol gant da wialenn war an dour, hag unan gant da droad war an douar, ha kerkent e savo eur pont war ar stêr. Tremen buan en tu all d'an dour.... Met ne vezi ket c'hoaz e penn da labour, tort kêz.

— Arsa, eme ar mestr, petra a gontez aze d'eomp?

— Met ne welit ket 'ta ez eo an tu da vont da balez ar brinsez Ronkar?... Pa vi ét en tu all d'ar stêr, — selaou mat, tort, — en em gavi e troad eur menez uhel ha sounn-sounn, goloet a spern hag a drez, ha ne weli hent ebet da vont warnan. Met gwelet a ri eno eur vilienn rond, ha mar gallez he sevel hag he skei gant ar menez, kerkent en em gavo eun hent kaer da vont betek al lein. Pa vi arru eno, — selaou mat aman, tort....

An Tort, m'ho ped da gredi, 'oa digor e ziouskouarn hag a selaoue.

— Bah! ro peoc'h d'eomp gant da dort, a lavaras ar mestr, ha hast buan!....

— Pa vi arru e krec'h ar menez, az pezo da ober eus a bemp kant soudard war-nugent ha tri-ugent jeant. Allaz! tort paour, aman em eus truez vras ouzit.... Mar gallez arruout er c'hastell d'an taol a greisteiz, neuze 'vo kousket ar soudarded hag ar jeanted hag e vo mat da daol. Antre prim er c'hastell. An holl dorjou a gavi digor, rak eno n'arru ket a dud bemdez eus ar vro-ma. En eur gambr kaer, e weli eur brinsez, kaer evel an heol, kousket war eur gwele. Na chom ket eno da sellet outi, digor da c'henou ganit. Bout buan da vouchouer en he genou, kemer anezi war da ziouvrec'h, ha deus kuit ganti, hep sellet war da lerc'h. Met allaz! paour kêz, mar n' arruez ket d'an taol a greisteiz, ez eo grêt ac'hantout. Ha setu eno an tu da vont da balez ar brinsez Ronkar. Dalc'h sonj mat, tort.

An deiz a gomanse da darza, hag ec'h eas al laeron kuit.

Ar roue n'en devoa klevet netra dindan e vern deliou; met an tort n'en devoa ket kollet eur ger a gement en devoa lavaret ar C'hamm. Diskenn a ra neuze diwar e wezenn, dihuni a ra ar roue, hag en em lakaont adarre en hent. Emberr e tigouezont e-tal eur stêr vras. An tort a denn neuze e gontell, a drouc'h eur wialenn haleg en eur c'harz a oa eno, a beilh anezi hag he bout teir gwech er c'harz, taol-war-daol. Ar roue, eus hen gwelet, a drouc'h ivez eur wialenn hag en em laka d'he feilhat, en eur vont, met n'hen devoa ket he boutet teir gwech er c'harz. Digouezout a reont etal ar stêr; n'oa pont ebet.

— Aman e renkfomp chom, a lavaras ar roue.

Met an tort a skoas tri daolig gant e wialenn war an dour, eun taol gant e droad war an douar, ha setu kerkent eur pont kaer war ar stêr, ha souezet mat ar roue. Tremen a reont en tu all. An tort a sko daou daolig all war an dour gant e wialenn, hag ar pont a gouez en dour.

Neuze en em gavont e troad eur menez uhel ha sounn-sounn, ha goloet holl a spern hag a drez.

— Petra, war ar menez-ze 'vo ret pignat? a lavaras ar roue.

— Ya 'vat.

— Evit neuze n'efomp ket pelloc'h!

An tort a selle en-dro d'ezan, o klask eur vilienn: he gwelet a ra e-touez ar yeot.

— Gwall vras eo! a lavaras ennan e-unan; n'ouzon m'hallin sevel anezi.

He sevel a ra gant kalz a boan, hag he skei gant ar menez. Ha kerkent setu eun hent eus ar c'haera. Sevel a reont gantan, ha, pa oant oc'h arruout war lein ar menez, e oa just kreisteiz o son.

— Mat eo an taol! a lavaras an tort d'ezan e-unan.

Mont a reont dioustu d'ar c'hastell. Digor 'oa an holl dorjou. Tremen a reont kalz a gambrchou, kaer pe gaeroc'h holl, 'hag ec'h arruont en unan kalz kaeroc'h c'hoaz, 'lec'h ma welont eun dimezell kousket war eur gwele, ha hi koant ha sklêr 'vel an heol. Ar roue a chom da zellet outi, digor e c'henou gantan. Met an tort ac'h a raktal d'ar gwele, hag a vout e vouchouer e genou an dimezell evit na grije ket. Neuze e kemer anezi etre e ziouvrec'h, ha kuit ganti buan, en eur lavaret d'ar roue:

— Deut war ma lerc'h!

O tremen dre ar c'hambrechou hag ar porz, e welont ar jeanted hag ar soudarded, hag i holl kousket mat. Ne zihun hini anê; n'oa ket arru ar c'houlz c'hoaz. Diskenn a reont ar menez. Met an tort ne sonjas ket 'oa bet lavaret digas ar vilienn d'he lec'h kenta, evit ma serrje an hent war e lerc'h: he lezel a ra war ribl ar menez, hag an hent a chom digor.

Ar jeanted hag ar soudarded a zihun ivez er c'hastell, pa voe deut ar c'houlz. Gwelet a reont eo kollet ar brinsez; ha setu

trouz ha klask er c'hastell ha war-dro. Pemp pe c'houec'h jeant a wel an hent-bras chomet digor.

— Dre aman eo ét kuit! a lavarjont.

Ha war he lerc'h, gant kammejou bras. An tort a glev ané o tont, hag a lavar d'ar roue :

— Kemerit breman ar brinsez ivez, rak me 'zo skuiz.

Arruout a reont e-tal ar stêr. Skei a ra an tort tri daol gant e wialenn hag unan gant e droad, ha kerkent e sav adarre eur pont war ar stêr. Arru en tu all, e sko tri daol all, hag ar pont a gouez er stêr. Poent 'oa! rak e oa ar jeanted o vont da lakaat o zreid war benn ar pont, ha neuze e oant kollet ; met breman n'o devoa ken galloud ebet warnê. Yudal a reent ha toui en tu all d'an dour, met an tort hag ar roue a c'hoarze hag a ree goap oute, ar pez o lakae da gounnari. Spountus 'oa o c'hlevet.

An tort, ar roue hag ar brinsez — houman 'oa dihunet, p' oa deut he c'houlz, hag a gerze ivez breman, — en em lakaas en hent evit return d'ar Portugal. Ma tigouezas d'eze tremen an noz er memez koad ha pa oant o vont. Ar roue hag ar brinsez Ronkar a gousk adarre en eur bern deliou, hag an tort a bign adarre war e wezenn-dero. Emberr, war-dro hanter-noz, ec'h arruas adarre al laeron dindan ar wezenn. Ha pep-hini da gonta d'ar mestr ar pez en devoa grêt. Ar C'hamm a arruas adarre war-lerc'h.

— Hola! paotred, — a lavaras oc'h arruout, — eun taol eus ar c'haera!

— Petra 'zo? petra 'zo, Kamm? a lavare an holl.

— Roue ar Portugal a zo er c'hoad, ha gantan ar brinsez Ronkar! Kavout a reomp anezan, pa deui an deiz. An tort, mar kar diwall, ac'h aio c'hoaz d'ar gêr. Kerkent ha ma vo ét er-mêz ar c'hoad, e tigouezo gantan eur c'harrons kaer, hag ar postilhon a lavaro d'ar roue ha d'ar brinsez Ronkar mont ebarz ; met ma 'c'h eont 'barz ar c'harrons-se, ar roue hag an tort a vo kaset gantan d'an ifern, hag ar brinsez a retorno d'ar c'hastell, 'lec'h ma oa dindan gazel-gê. Pelloc'h, e tigouezfont gant eur stank hag e welfont ebarz eun den prest da veuzi hag a c'houlenno sikour digante; met mar fell d'eze hen tenna diouz an dour, ar roue hag an tort ac'h aio kerkent d'an ifern, hag ar brinsez a retorno d'ar c'has-

tell, gant ar jeanted... Pelloc'h c'hoaz, e kavfont eur wrac'h koz, ha ganti a bep seurt bonbonnigou ha traou mat : ar brinsez he devo c'hoant bras da gemer eun dra bennak diganti, met mar kemer an distera tra, ar roue hag an tort ac'h aio kerkent d'an ifern, ha hi da gastell ar jeanted.

An tort a selaoue mat war e wezenn.

Pa strinkas an deiz, al laeron en em skignas dre ar c'hoad, lod du-ma, lod du-hont, da glask roue ar Portugal hag ar brinsez Ronkar : n' ouient ket 'oant ken tost d'eze. An tort a ziskennas neuze diwar e wezenn, hag a zihunas ar roue hag ar brinsez, hag en em lakajont adarre en hent.

Kerkent ha ma voent ét er-mêz eus ar c'hoad, e weljont eur c'harrons kaer, hag ar postilhon a bedas ar roue hag ar brinsez da bignat ebarz. Ar re-ma ne c'houlennent ket well, met an tort, gant e wialenn haleg, en devoa miret, a roas eur wialennad d'ar postilhon a-dreuz e fas, — hag ec'h ejont a-raok. N'oant ket ét gwallbell pa glevjont unan o krial :

— Sikour! sikour! forz va buhez!

Hag e tigouezjont emberr gant eur stank 'lec'h ma weljont eun den prest da veuzi, hag hennez eo a grie er giz-ze.

— An den paour! ret eo sikour anezan! a lavaras ar roue hag ar brinsez.

— Nann! nann! na selaouit ket ; a-raok! a-raok! a lavaras an tort.

Neuze e kavjont eur wrac'h koz, ha ganti eur banerad pasteziou ha traou mat a bep seurt.

— Kemerit eur wastell, itron! a lavaras d'ar brinsez ; biskoaz n'hoc'h eus ñebret netra ker mat!

E oa ar brinsez oc'h astenn he dorn, evit kemer eun dra bennak, pa ziredas an tort, a roas eun taol troad er baner hag a stlabezas holl war an hent, er poultr. Hag ar wrac'h koz da vallozi ; ha droug er roue hag ar brinsez.

— Da betra, tort an diaoul, a lavare ar roue, 'teus-te grêt se? Na welez ket penaos ar brinsez he devoa c'hoant debri eun dra bennak, ha me ivez?

— Diwezatoc'h e lavararin d'ec'h. Dalc'homp da vont bepred.

Ankouaet 'm oa lavaret penaos ar C'hamm, er c'hoad, en devoa difennet eus an tort lavaret netra ebet d'ar roue eus a gement en devoa klevet, pe e vije troet an hanter eus an traon anezan en marbr, hag an hanter eus krec'h a chomje evel ma oa, met e tölje tan dre e c'henou, dre e fri ha dre e zaoulagad.

Digouezout a reont o-zri gant eun ostaleri war vord an hent, ha naoun bras d'eze. Debri ha kousket a reont eno, hag an deiz warlerc'h ar beure e kemeront eur c'harrons evit o c'has betek palez ar roue.

Neuze e voe eureujet roue ar Portugal d'ar brinsez Ronkar, kaera prinsez a oa dindan lagad an heol, hag e voe neuze festou na goueliou eus ar c'haera.

A-benn nao miz goude, ar rouanez a c'hanas eur mab bihan eus ar c'haera.

An tort a oa chomet gant ar roue en e balez, hag a oa e vignon brasa. Alies e komzent eus o beaj da gastell ar jeanted, hag ar roue a c'houlenne digantan pep tro penaos 'oa deut a-benn da lakaat pep tra da zont da vat. An tort a gave pep gwech eun dro bennak, ha ne lavare ket d'ezan. Met c'hoant ar roue da c'houzout ne ree nemet kreski bemdez. Eun deiz ec'h eas da gambr an tort, eur bistolenn gantan en pep dourn, hag e lavaras d'ezan :

— Ret eo d'it lavaret d'in dioustu, pe n'eus nemet ar maro evidout!

— Evel-se 'ta e fell d'ec'h ma faea eus a gement am eus grêt evidoc'h?

— Ah! ne dalv ket ; lavar d'in dioustu, pe out maro.

— Ma! ec'h an da lavaret d'ec'h ; met keuz ho pezo goude. Hag e lavaras d'ezan. Kerkent ha ma komansas da gomz, e komansas ivez da drei en marbr ; e dreid da genta, goude e ziouhar, e ziou vorzed. A-benn oa fin d'ezan da gomz, e oa marbr beteg c zargreiz, hag e taole tan dre e c'henou, dre e fri ha dre e zaoulagad. Euzus 'oa da welet!

Setu glac'haret ar roue, o welet petra 'oa c'hoarvezet gant e vignon brasa. Bemdez ec'h ee da welet anezan, ha ne ree nemet gouela o welet ar poaniou en devoa. Ne ouie petra d'ober. Ma lavaras eun deiz :

— Ma! ret eo d'in mont c'hoaz d'ar c'hoad ; marteze e welin ar C'hamm, hag e lavaro d'in penaos ober.

Mont a ra d'ar c'hoad, anaout a ra ar wezenn-dero war behini e pigne an tort, hag e pign ivez warni. War-dro hanter-noz, ec'h arruas adarre al laeron. Ha pep-hini da lavaret d'ar mestr ar pèz en devoa grêt. Ar C'hamm a lavaras d'e dro :

— Roue ar Portugal a zo adarre er c'hoad, paotred!

— Bah! ro peoc'h d'imp gant da roue ar Portugal : ne rez nemet ober goap ac'hanomp! a lavaras an holl.

— Pa lavaran d'ec'h, eman er c'hoad ; hag evit sovetaat e vignon an tort, a zo troet eun hanter anezan en marbr, e vo ret d'ezan laza e vabig, diwada anezan evel eur porc'hell bihan, strinka ar gwad war an tort, — ha kerkent e teuio en e stumm kenta.

Ne selaoue den ar C'hamm, nemet ar roue : hennez hen selaoue mat.

Pa darzas an deiz, al laeron a yeas kuit, hag ar roue a ziskennas diwar e wezenn, hag a zistroas d'ar gêr. Setu ma oa nec'het, hag e lavare d'ezan e-unan, penn-da-benn an hent :

— Laza va bugel, eur mabig ker kaer! Biken ne rin ze!.... Ha koulskoude ar paour kêz den-ze!.... Ranna 'ra va c'halon, pa sonjan ennan!

Arruout a ra er gêr ; mont a ra da welet an Tort. Er memez stad 'oa bepred. Nec'hamant en devoa, ha gouela 'ree ; netra ne deue a-benn d'hen frealzi. Ma lavaras eun deiz :

— N'hallan pelloc'h beva evel-se! Ret eo d'in delivra va mignon kêz an tort.

Kemer a ra eur gontell, hag ec'h a evit laza e vab. Met mankout a ra ar galon d'ezan, hag e teu war e giz. Distrei a ra eur wech all, mouchet e zaoulagad, hag e trouc'h e c'houg d'e vugel paour. Dastum a ra e wad en eur bezel hag e red da deurel anezan war an tort. Kerkent heman a baouez da deurel tan, ar marbr a zo troet en kig, ha setu hen deut adarre d'e stumm kenta. En em strinka a reont an eil en diouvec'h egile, hag ar roue a lavar :

— Sell, va mignon, evel m'az karan! Laza va mabig evit da zellivra!

— Ya, va c'harout a rit sur ; met ho mab n'eo ket maro ; eomp d'hen gwelet.

P' arrojont er c'hamb, e oa ar bugel en e gavell, hag hen sart mat, hag o c'hoarzin eus e dad.

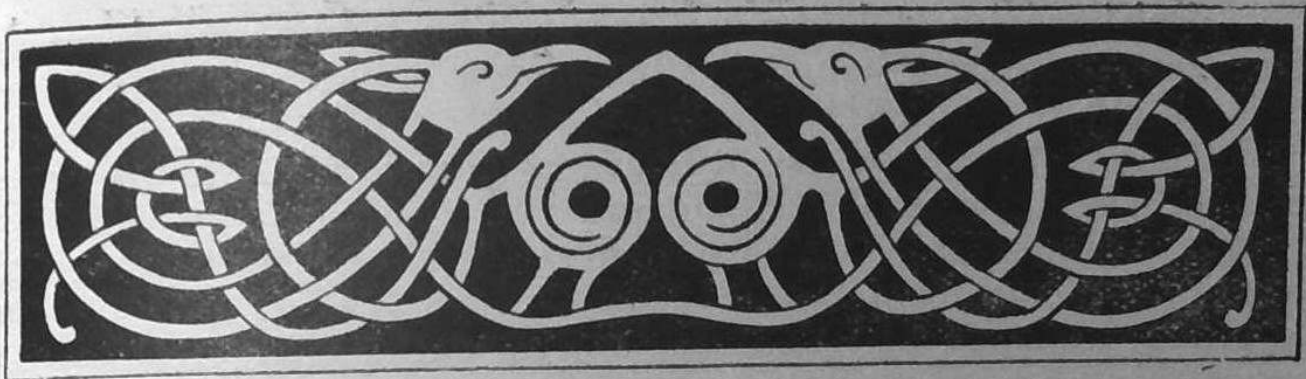
Bras 'voe joa ar roue, e c'hellit kredi!

Neuze e voe grêt festou ha c'hoariou eus ar re gaera, hag abaoue n'em eus ket klevet eus o doare.

*Kontet gant Franseza AR C'HROSEUR,
gwreg Bizi, eus a Venac'h ;
miz Genver 1869.*

Ar Perroked Sorser

Ar Perroked Sorser

*Eur wech e oa, eur wech a vo,
Komansamant an holl gaozo,
N'eus na mar na marteze
En deus tri zroad an trebe.*

Eur wech e oa eun intanvez koz ha paour, hag he devoa tri mab. An tri baotr-man ac'h ee bemdez da glask boued, hag o mamm a chome er gêr, da neza tammou neud da werza. M'o devoa kalz a boan o veva o-fevar.

Ma lavaras eun deiz an tri vab d'o mamm :

— Ni, mamm, ma vec'h kontant, a yelo breman da vale bro, pell, pell, ha, pa zistrofomp, ni 'vo pinvidik hag a zigaso d'ec'h kalz a arc'hant.

— Jezuz! va bugaligou baour, youankik oc'h c'hoaz, Bihanik dreist-holl, hag em eus aon e tigouezfe droug ganec'h.

Bihanik 'oa hanô ar yaouankan.

— Bah! mamm, a lavaras Bihanik, n'ho pet morc'hed ganen-me, me 'n em denno koulz ha hini eus va breudeur, hag evidoun da veza bihan, n'oun ket aounik.

— Ma! va bugaligou gêz, it neuze en gras Doue. Setu aze peb a c'houec'h real : va holl arc'hant int.

Hag e kimiadjont diouz o mamm, hag ec'h ejont en hent o-zri asamblez. Goude beza baleet epad tri deiz, en em gavjont eun abardaez e-kichen eur c'hastell, e-kreiz eur c'hoad bras. Skei a reont war an nor ; digoret eo d'eze :

— Petra 'c'houlennit? eme ar porzier.

— Beza repuet evit an noz.

— Allaz! kouezet fall oc'h, bugaligou baour : aman 'zo o chom tri jeant ha teir jeantez koz ha teir yaouank, hag ar re-ze a zebr kement kristen a zigouez en o c'hastell.

— Jezuz! eme an daou baotr henan, eomp kuit buan.

— Ma fe! eme Bihanik, mar deo ret d'imp beza debret, n'eus ket a forz kaer pe gant ar jeanted pe gant ar bleizi.

Ar c'hoad 'oa leun a bep seurt loened gouez hag a bep tu e klevent bleizi o yudal.

Antren a reont. Pa zigouezjont er gegin, e oa eur c'hristen o rosta ouz ar ber. Eur jeantez koz a oa eno hag a lavaras d'eze :

— Ra viot deuet mat, va bugaligou! Tostañt da domma....

An daou henan a souze a-drenv hag a grene gant an aoun ; Bihanik a azezas war ar skabell e korn ar fornigell. Pa voe aozet hag ar jeantezed, hag ar jeant bras ivez ouz taol gant ar jeanted hag a roas e damm da bep-hini. Ar jeanted hag ar jeantezed a lonke, hag a lipe o bizied hag o beg ; Bihanik a ree van da ze-bri ivez, met teurel a ree dindan an daol kement a veze lakaet d'ezan war e blad ; e daou vreur a oa trist meurbed, ha gwenn evel lien an doubier, ha ne zebrent tamm.

— Te, eme ar jeant bras da Vihanik, a gavan a zo eur paotr kalonek, hag a blij d'in. Chom a ri da vevel ganen?

— Ya a-walc'h.

— Ma! deus ganen, ma tiskouezin d'it an traou kaer a zo er c'hastell-man.... Sell aze, da gentan, eur perroked ha n'eus ket e

bar war an douar : hennez a lavar d'in kement a dremen hag a ve grêt 'barz va zi. Sell aman breman eun dremedar (1) hag a ra kant leo bep eur. Eun esterloup (2) am eus c'hoaz, ha pa ve lakaet war lein an ti, e sklerijenn e-kreiz an noz evel an heol da greisteiz.

C'hoaz e tiskouezas d'ezan kalz a draou kaer pe gaeroc'h holl.

— Chom ganen da vevel, ha ne vanko netra d'it aman. 'Vit da daou vreur, ar re-ze a vo debret warc'hoaz da zijuni!

Bihanik hag e vreudeur a voe lakaet er memez kambr da gousket. Er gambr dindan e kouske an teir jeantez yaouank, ha m'o c'hlevent gant o c'hoaz :

— Eun druez eo laza an tri baotrig-ze, a lavare unan.

— Ya, met gwella da zijuni a refomp gante warc'hoaz! a lavare eun all.

— Na glevit ket, paotred? eme Vihanik d'e zaou vreur.

Ar re-man 'oa prest da vervel gant an aoun.

Emberr e klevjont ar jeantezed o tiroc'hal. Bihanik a savas neuze eur plankenn eus ar solier, a ziskennas e kambr ar jeantezed, hag a drouc'has o gouzoug d'ê o-zeir. Neuze e savas adarre eur gambr eus krec'h, hag e lavaras d'e vreudeur :

— En hent breman, paotred! ha prim, ha goustadik!

Ma stagjont linseliou o gweleou ouz ar prenestr, evit diskenn ; met al linseliou a oa re verr, hag ar paotr henan, o koueza, a dorras e vorzed. Bihanik hen kargas war e chouk, hag hen kasjont d'an ti kenta a gavjont. Bihanik a lavaras d'an ozac'h :

— Grit mat d'hon breurig paour, en deus torret e vorzed ; ni 'ya hon-daou en eun dro hon eus d'ober, ha pa retornfomp, e rofomp d'ec'h aour hag arc'hant ar pez a c'houlennfet.

— Grêt 'vo d'ezan eus hon gwella, eme an ozac'h.

Ha setu Bihanik hag e vreur en hent war-zu Pariz.

An deiz war-lerc'h ar beure, ar jeant bras, souezet o welet ne ziskenne ket ar jeantezed yaouank da zijuni, a bignas d'o c'hambri, o sonjal 'oant manet kousket. Met pa zigoras an nor ha pa welas, en em lakaas da vlejtal evel eur c'hole-taro. Ar re all, pa glevjont,

(1) - *Dremedar*, dromadaire.

(2) - *Esterloup*, escarboucle.

a redas ivez d'ar gambr, ha ma voe eno neuze trouz ha garm spon-
tus. Mont a ra ar jeant bras da gavout e berroked :

— Perroked sorser, lavar d'in,
Petra 'zo 'nevez 'barz va zi?

— Ar yaouanka eus an tri bugel hoc'h eus lojet an noz tremen-
net, hanvet Bihanik, hennez en deus grêt an taol.

— Pelec'h 'man?

— Et eo kuit, gant e daou vreur.

— Mar hen tapan!!....

Hag ar jeanted o-zri war e lerc'h. Met war-lerc'h e oant!
Bihanik hag e vreur a arruas en Pariz, eun dro bennak ivez, ha
raktal ec'h ejont da balez ar roue. Skei a reont war an nor :

— Petra a c'houlennit? eme ar porzier.

— Labour.

— Labour? Antreit neuze, daou vevel 'zo a-nevez êt kuit.

Ma voe lakaet Bihanik da c'houlennat ar jardinou, hag e vreur
da faouta koat.

Ar roue, o vale dre ar jardinou, a welas eun deiz Bihanik, ha
dre m'hen kavas dihun ha stummet-mat, e chomas eur pennadig
da gaozeal gantan. An deiz war-lerc'h, memez tra. Kement e plijas
d'ezan, m'hen kemeras da baotr a gambr. Hag e veze neuze bem-
dez o vale gant ar roue hag e verc'h. Ar roue a gemere plijadur
o tivizout gantan, ha ma kontas Bihanik eun deiz ar pez 'oa
c'hoarvezet gantan e ti ar jeanted.

— Er c'hastell-ze, avat, aotrou roue, a zo traou kaer! Eno 'zo
eun dremedar hag a ra kant leo bep eur, eun esterloup hag a skle-
rijenn an noz evel an heol da greisteiz, hag eur perroked hag a
lavar d'e vestr holl kement a dremen 'barz ar c'hastell!

Ar brinsez yaouank a selaoue, hag a lavaras d'he zad :

— Me, avat, va zad, a garfe kaout ar perroked-ze!

— Bah! va merc'hig kêz, penaos 'fell d'it 've gallet kaout ar per-
roked-ze, gant an tri jeant a zo er c'hastell?

— Marteze, va zad! Goulennit digant ar pach Bihanik.

— Kredi a ra d'ec'h, pach Bihanik, e ve gallet kaout ac'hane ar
perroked-ze?

— Gwall ziës e ve, aotrou roue, ha koulskoude, evit ober plija-
dur d'ec'h ha d'ar brinsez, eun kontant da esa, mar roit d'in ar
pez a c'houlennin.

— Ya sur, goulennit ar seurt a garfet, ho pezo, mar be gallet.

— Ma! n'hoc'h eus nemet rei d'in samm eur mul a aour hag a
arc'hant, hag ec'h esaïn an taol.

— Roet 'vo d'ec'h.

An deiz war-lerc'h ar beure e parti Bihanik gant e vul. Mont a
ra da genta d'an ti 'lec'h m'en devoa lezet e vreur klanv.

— Penaos a ra va breur? emezan.

— Mat awalc'h, dre c'hras Doue ; prestik e kerzo hep flac'hieu.
Briata 'ra e vreur, lezel a ra e aour hag e arc'hant gant an
ozac'h evit hen trugarekaat eus ar boan en deus bet gantan, ke-
mer a ra bec'h e vul a win-ardant hag a gassis, hag ec'h a adarre
en hent. Arruout a ra etal ar c'hastell, hag e sko war an nor :

— Petra 'c'houlennit? eme ar porzier, dre doull an draf.

— Beza lojet, mar plich.

— Tremenit hoc'h hent. Aman ne ve lojet den ebet, abaoue an
taol en deus grêt ar Bihanik.

— Petra 'ta en deus grêt ar Bihanik, an den fall-se?

— Tremenit hoc'h hent, pa lavaran d'ec'h.

Hag e oa ar porzier o vont da serri an draf :

— Selaouit 'ta, paeron, me 'm'eus aman a bep seurt evajou
mat ; stokomp asamblez ha kaozeomp eun tammig.

Hag e roas d'ezan eur werennad vat a win-ardant, hag eun all,
hag eun all : kement ha kement ma evas teir voutailhad gwin-ar-
dant ha teir voutailhad kassis, ha setu hen mezo-mik-dall. Bihanik
a antre neuze eas ; mont a ra d'ar marchosi hag e vezv ivez ar baot-
red-marchosi, hag e tigas gantan an dremedar, rak n'hellas ket
kaout ar perroked an dro-ze. Dont a ra kuit buan, ha ne voe ket
pell o tigouezout en Pariz, 'lec'h ma voe digemeret mat gant ar
roue hag ar brinsez, petra bennak n'oa ket deut gantan ar perro-
ked ; kouls 'oa gante breman an dremedar.

Diouaz ar beure, pa savas ar jeant bras, ec'h eas evel bemdez
da welet e berroked :

— *Perroked sorser, lavar d'in
Petra 'zo 'nevez 'barz va zi?*

— Bihanik a zo bet aman an noz tremenet, hag en deus laeret an dremedar.

Hag ar jeant d'ar marchosi, en eur vallozi ken a grene ar c'has-tell gantan. Pa welas ar baotred-marchosi kousket, e tennas e gontell vras, hag e trouc'has o gouzoug d'eze holl. Ha da redek neuze war-lerc'h Bihanik. Met diwezat 'oa!

Eiz deiz goude, e lavaras ar brinsez d'he zad :

— Ma c'hallfemp kaout esterloup kastell ar jeanted, avat, va zad! An noz, pa vefe tenval, e vefe lakaet war an dourell uhela hag e c'hallfemp bale dre ar jardinou, evel e-kreiz an deiz!

— Penaos 'fell d'it, va merc'hig kêz, e teufemp a-benn da gaout an dra burzudus-se?

— Lavarit da Vihanik mont d'hen kerc'hat d'imp, va zad ; p'en deus digaset an dremedar, marteze e c'hallo digas ivez an esterloup?

Kement e talc'has, ma lavaras ar roue d'e bach, pa oant o vale 'barz ar jardinou, goude koan :

— Va fach Bihanik, mar gallfec'h digas d'imp esterloup kastell ar jeanted, avat, e rafec'h kalz a blijadur d'am merc'h, ha d'in-me ivez.

— Allaz! aotrou roue, ma ouifac'h diêsat da dra a c'houlennit aze! Met n'eus forz, evit ober plijadur d'ec'h ha d'ho merc'h, aotrou roue, n'eus netra na rafen ; roet d'in samm daou vul a aour hag a arc'hant, hag e partiin warc'hoaz ar beure.

Roet eo d'ezan ar pezh a c'houlenn, hag an deiz war-lerc'h ar beure, setu hen adarre en hent. Tremena ra, evel an dro all, dre an ti 'lec'h ma oa e vreur, hag e lez eno adarre an aour hag an arc'hant. Prena 'ra neuze eur sac'had hollen, hen samma 'ra war e vul, hag e kemeront hent ar c'hastell. Arruout a reont eun tamm goude kuz-heol, hag en em guzont 'barz ar c'hoad, da c'hortoz ma vije deuet an noz tenval, rak n'oa ket a loar. Pa gavas 'oa deuet an amzer vat, e pignas Bihanik war eur wezenn-dero vras a oa ouz pignon ar c'hastell ; ac'hane ec'h eas war an dôenn, e savas

bete lein an ti, ha setu hen war ar siminal. Neuze, gant eur gordenn stag eur penn anezi ouz ar sac'h hollen a oa chomet d'an traon, hag ar penn all endro d'e gorf, e chachas d'ezan an hollen. Ar pod-houarn bras a oa war an tan 'barz ar gegin, hag e tiskargas Bihanik ar sac'had hollen ebarz.

Emberr, pa voe digouezet an amzer da drempa ar soup, e teuas unan eus ar sorserezed koz da danva ar soubenn.

— Re sall eo! emezi.

Ma tanvaas an eil :

— Kalz re sall!

Hag an deirvet :

— Kalz, kalz re sall! Ne vo ket kontant hon friejou ; ret eo ober soubenn all, ha prim, prim!

— Met n'eus ket a zour en ti.

— Eomp hon-zeir da gerc'hat.

Ma voe lakaet an esterloup war an dourell uhela, hag a-greiz ma oa ar muia tenval, setu ma teuas da veza sklêr evel da greisteiz. An teir jeantez a lakaas peb a varrikenn didal war o fenn, hag a redas 'trezeg ar feunteun a oa 'barz ar c'hoad. Bihanik a bignas neuze eas war an dourell — rak ar skeul 'oa chomet outi, — hag a bakas an esterloup en e c'hodell, ha kuit! Kerkent e teuas eun denvalijenn eus ar vrasa. An teir jeantez, a oa o tistrei gant o barrikennou leun a zour, ne welent ken banne, hag e stokent ouz ar gwez, hag e ruilhent, o toui hag o vallozi.

Pa zigouezjont er gêr, eun dro bennak, ha droug enne :

— Piou en deus klenket an esterloup? a lavarjont d'ar jeanted.

— Den ebet, a lavaras ar re-man.

— Me 'c'h a da c'houlenn digant va ferroked, eme ar jeant bras :

— *Perroked sorser, lavar d'in,
Petra 'zo 'nevez 'barz va zi?*

— Bihanik adarre en deus laeret an esterloup! a lavaras ar ferroked.

Hag ar jeanted, pa glevjont, da vallozi ha da yudal, ha da c'hoantaat mont war-lerc'h al laer ; met 'vel ne welent takenn,

n'halljont biken mont er-mêz ar c'hoad, ha ne reent nemet steki ouz ar gwez ha ruilhal.

Pa zigouezas Bihanik gant an esterloup, e voe eur joa vras outan, ha ma voe grêt eur fest kaer, ha goude e voe dansou 'barz ar jardinou epad an noz, rak an esterloup a voe lakaet war an dourell uhela ar palez, hag a sklerijenno eul leo tro-dro, evel an heol da greisteiz. Bep noz e vije lakaet an esterloup war an dourell uhela, hag a bep bro eus ar bed e teue rouane ha prinsed d'hen gwelet, ha da c'houlenn ar brinsez da zimezi.

— Ma! va zad, a lavaras ar brinsez eur pennad goude, mar gallefec'h kaout breman perroked ar jeanted, ho pefe kaera tri burzud a zo war an douar! Bihanik, p'en deus digaset d'ec'h an dremedar hag an esterloup, a zeuio a-benn da gaout ivez ar perroked sorser.

— Ze 'zo gwir a-walc'h, va merc'hig kêz. Met petra 'rofomp ivez da Vihanik evit an holl boan en deus bet ganimp? Hen kemer a rafes awalc'h da bried?

— Ya, va zad, ma tigas d'imp ar perroked sorser.

Ha, 'vit trouc'ha berr, setu kaset adarre Bihanik da gerc'hat ar perroked sorser, ha lavaret d'ezan en devo ar brinsez da bried ma teu a-benn eus e daol. Partia 'ra adarre gant eur mul sammet a aour hag a arc'hant; lezel a ra, evel an droiou all, an aour hag an arc'hant en ti 'lec'h ma oa e vreur, a oa yac'h mat breman, hag ec'h a etrezeg ar c'hastell. Met morc'hedus bras 'oa an dro-man.

— Penaos 'n em gemer? emezan. Aoun bras 'm eus na retornfen ket an dro-man. Met ivez kaout ar brinsez da bried! En gras Doue, goude holl!

Arruout a ra 'barz ar c'hoad a oa e-tal ar c'hastell. Gwelet a ra eno eur paotrig o vësa denved, hag e lavar d'ezan :

— Kerz da gerc'hat d'in eun tammig tan d'ar c'hastell-ze, va faotrig, evit tana va c'horn-butun, ha me 'roio d'it eur pez daou skoed.

Ar paotr a gemer ar pez daou skoed, hag a red d'ar c'hastell. E keit-se, Bihanik a dap unan eus an denved, hag hen kas pelloc'h, etouez ar raden hag ar strouez. Eno e kign an danvad, ha pa voe digouezet an abardaez, en em vesk gant an denved all, hag ec'h antre gante 'barz ar c'hastell, hep ma ouias netra nag ar mesaer

nag ar porzier.

Ar jeant bras a ya da gavout e berroked, a-raok mont da gousket, — breman ec'h ee diou wech bemdez, diouz ar beure, hag a-raok mont da gousket da noz, — hag e lavar d'ezan :

— *Perroked sorser, lavar d'in,
Petra 'zo 'nevez 'barz va zi?*

— Eman Bihanik adarre 'barz ar c'hastell! a lavar ar perroked.

— Pelec'h 'man 'ta?

— En kraou an denved, kuzet dindan kroc'hen eun danvad en deus kignet.

Hag ar jeant da redek da graou an denved, ha da glask, ha d'o zastonat. N'hen kav ket, hag e tist'o da gavout ar perroked.

— N'hen kavan ket en kraou an denved.

— Pa lavaran d'ec'h, eman eno; klaskit c'hoaz, ha diwallit mat!

Hag e retorn adarre ar jeant d'ar c'hraou, hag e taston an holl denved, an eil goude egile. Lakaat a ra e zorn war unan, hag e chom e groc'hen en e zorn :

— Hola! emezan, krog oun ennan!...

— Allaz! Bihanik kêz, tapet out an dro-man! a lavar ivez Bihanik outan e-unan.

Hag e tigas ar jeant anezan d'ar gegin, dre e vleo, hag e lavar :

— Setu aman al laer! An dro-man eo grêt outan! Penaos hen debrfomp?

— En rost, eme ar re all.

— Ya, en rost, ha raktal!

Ma voe ereet gant eur gordenn, ha diwisket en noaz ha taolet eno en eur c'horn eus ar gegin, da c'hortoz lakaat anezan ouz ar ber. Ar jeantez koz a oa oc'h aoz koan a oa chomet he-unan, hag e oa o trailha skilhous d'ober tan.

— Hag a boan a gemerit ganen-me, mamm-goz! a lavaras Bihanik d'ez. Mar karit va dieren eun tammig, me a zrailho skilhous d'ec'h?

Setu ma 'z eo diereet gant ar jeantez koz. Kerkent e krog er vouc'hal hag e tiskarg eun taol ker pounner war he fenn, ma chom sac'het ar vouc'hal ebarz, hag e kouez d'an douar evel eun

ejen badaouet. Neuze e red d'ar perroked, hen paka 'ra en eur sac'h, ha kuit gantan!

Pa deu ar jeant bras d'ar gegin da c'houlenn doare ar rost, pa wel e wreg lazeta hag e berroked laeret, en em laka da yudal, ken a grene ar c'hastell gantan. Ar re all a ziredas, pa glevjont, hag e voe eno neuze eun trouz spontus!

Pa zigouezas Bihanik e Pariz gant ar perroked sorser, e voe ker kontant ar roue, ma pokas d'ezan, hag ar brinsez ivez, hag e lavaras :

— Te, Bihanik, na teus ket da bar war an douar. A-vreman da sellan evel ma mab-kaer, ha, pa gari, e vo grêt an eured. Ha koulskoude, a-raok, em befe c'hoant da welet marv an tri jeant hag an diou jeantez a chome c'hoaz, rak keit ha ma vefont beo, ne vin ket en peoc'h, hag am bo bepred aoun na deufent da 'n em venji.

— Ma na c'houlennit ken nemet se, aotrou roue, e vo grêt prim ho c'hoant. Grit ober d'in eur c'harrons en houarn holl, ha krenva ma vo gallet. An nor a dleo serri he-unan, pa yelo unan bennak 'barz ar c'harrons, ha hep ma vo gallet he digeri. Roit d'in c'hoaz c'houec'h a gezeg eus ho re wella, ha va lezit d'ober neuze.

Pa voe grêt ar c'harrons evel m'en doa lavaret, Bihanik a bartias gantan. Arru 'barz ar c'hoad, e-kichen ar c'hastell, e tigor dor ar c'harrons, hag e pign war eur wezenn-dero a-us, da c'hortoz.

Emberr, pa voe debret lein er c'hastell, e teuas an tri jeant hag an diou jeantez da vale er c'hoad.

— Sell kaera da garrons a zo du-hont! a lavaras ar c'henta hen gwelas.

— Tostaomp da sellet... Daoust da biou eo?

— Digor eo an nor!

— Kaera ma eo an diabarz!

— Eomp ebarz!

Setu i o-femp 'barz ar c'harrons. Bihanik a ziskenn kerkent diwar e wezenn-dero ha da foueta kezeg! hag en hent 'trezek Pariz. Spontus 'oa klevet ar c'hri hag ar garm hag ar malloziou a

oa 'barz ar c'harrons; met kaer o devoa ober, n'hallent ket dont er-mêz.

Pa zigouezjont e palez ar roue, e voe grêt e kreiz ar porz eun tantad bras, ha lakaet ar c'harrons houarn en e greiz. Daouzek karrad keuneud a voe dêvet en-dro d'ezan.

Eno e voe klevet neuze eun trouz euzus, ha 'vel na dle ket beza euzusoc'h en infern!

Bihanik a voe dimezet da verc'h ar roue, ha gounezet a-walc'h en doa anezi, me 'gred!

E vamm hag e zaou vreur a voe ivez eus an eured, hag e vevjont holl evurus asamblez.

Ar festou, an dansou hag ar c'hoariou a badas pemzek deiz, ha me 'gred penaos n'oa eno na yod-kerc'h, na patatez, evel am be-me bemdez evit holl friko!

*Kontet gant Barba TASSEL,
Plouaret; miz kerdu 1868.*

**Merc'h markiz Koadleger,
pe Fanch Krenv, Yann Kofek,
Youen ar Reder
ha Job al Lagadek**

Merc'h markiz Koadleger, pe Fanch Krenv, Yann Kofek, Youen ar Reder ha Job al Lagadek

*Kement-man 'oa d'an amzer
Ma o devoa dent ar yer.*

Eur wech e oa eur markiz o chom e maner Koadleger, hag a oa manet intanv gant teir verc'h. Eur mab en devoa bet ivez, met marvet 'oa d'an oad a driouec'h vloaz.

Ma savas brezel a-greiz holl, hag e renkas mont d'an arme, rak, siouaz! e garg hen goulenne.... Pa voe fin d'ar brezel-ze, e tistroas d'ar gêr. Pa voe digouezet e bourk Louargat, ec'h antreas en eun ostaleri, hag e c'houlennas penaos 'oa ar bed en Koadleger.

— Nikun n'hen goar, eme an ostizez, rak an teir verc'h yaouank a zo eno ne zigemeront den, abaoe ma 'z eo êt o zad d'ar brezel, ha ne glever gwech ebet komz aneze.

Ar markiz koz a bignas neuze war e varc'h, hag a gemeras hent maner Koadleger. P'arruas, 'oa serret an noz hag e skoas war an nor.

— Piou 'zo aze? a voe goulennet eus eur preneustr.

— Eun tremeniad kêz, kollet gantan e hent; m' ho pefe ar vadelez d'hen repui evit an noz?

— Aman, va den paour, ne ve lojet den ebet.

— En hano Doue, digorit d'in; me 'roio kelou d'ec'h eus ho tad.

— Antreit neuze.

Hag e voe digoret d'ezan. Kastizet ha koseet e oa, ha n'ana-veze ket e verc'hed anezan, ha koulskoude e sellent, hag o c'hallon a domme outan. Met ar markiz koz n'hallas ket en em viret pelloc'h, hag e lavaras :

— Me eo ho tad!

Ha kerkent, setu int d'en em vriata ha da ouela gant ar joa. Met, allaz! a-boan e oant bet tri miz asamblez, ma tigouezas lizer digant ar roue da lavaret d'ar markiz koz distrei raktal d'an arme, e oa diskleriet ar brezel a-nevez. Ha setu int glac'haret holl, a-greiz ma oant en o joa vrasa.

— Ma vije beo c'hoaz va mab, eme an tad paour, e vije ét d'ar brezel em lec'h, hag e vijen chomet er gêr ganec'h, va bugale gêz! Ha ne reant bemdez nemet gouela.

— Me, va zad, a lavaras eun deiz ar verc'h henan, a yelo d'ar brezel en ho lec'h.

— Petra 'lârez, va merc'h paour? Se n'hall ket beza.

— Eo, eo, va zad! Deskit d'in eun tammig c'hoari an armou, me 'lavaro e vezin ho mab, ha p'am bezo gwisket ho tilhad brezel, den ebet n'ouezo 'vin eur plac'h.

Kement e talc'h war he zad, m'he lez da vont. Mont kuit a ra eur beure war eur marc'h kaer, ha hi henvel mat ouz eur brezeller. Met he zad a ya en he raok, a-dreuz ar parkou hag en em guz dindan ar pont war stêr al Leger, dre belec'h e renke tremen. Kerkent ha m'he c'hlevas o tont war ar pont, e laoskas eun tenn fuzul hag e krias : « Qui vive? ». Ma voe spontet ar plac'h; ha hi o trei brid he marc'h, ha d'ar gêr buan. He zad a redas ivez

a-dreuz ar parkou hag a arruas en he raok.

— N'out ket ét pell, va merc'h paour! a lavaras d'ezi, p'he gwelas o tont.

— Oh! va zad, pa oan o vont da dremen pont al Leger, e oa eno eur bagad soudarded, a zo en em lakaet da denna warnoun, hag evel m'oan va-unan, ez oun diredet d'ar gêr. Dre c'hras Doue, n'em eus bet droug ebet.

— Mat a-walc'h 'teus grêt, va merc'h. Kerz buan da gemer da zilhad plac'h.

An eil verc'h a c'houlenn mont kuit an deiz war-lerc'h. Kaer en devoe he zad lavaret d'ezi e c'hoarvezje ganti evel gant he c'hoar hena hag e tistroje emberr :

— Ah! ne dalv ket, emezi, ret 'vo d'in mont; me n'oun ket ken aounik-ze. Gwelet a refet!

Setu ma wisk eta an dilhad soudard dilezet gant he c'hoar hag e pign war varc'h, ha kuit. He zad a ya adarre d'ar red a-dreuz ar parkou hag en em guz dindan ar pont. Pa glev treid ar marc'h o tont warnan, e tifluk en eun taol, hag e tiskarg e fuzul, en eur lavaret :

— Ar yalc'h pe ar vuhez!

Hag ar plac'h d'ar gêr, d'an daoulamm, evel eben. He zad a oa arru en he raok, hag a lavaras, p'he gwelas :

— Setu te distro 'ta, va merc'h? Lavaret mat em oa d'it.

— Oh! va zad paour, eur bagad laeron a oa dindan pont al Leger hag o deus tennet warnoun gant o fuzulioù! N'hoc'h eus ket klevet an drouz? Darbet eo bet d'in beza laz.

— Ma! kerz d'en em ziwiska. Warc'hoaz ar beure 'vo ret d'in mont va-unan; aoun em eus c'hoaz da veza re ziwezat.

An deiz war-lerc'h ar beure, ar verc'h vihana a c'houlenn mont ivez d'he zro.

— Te ivez, va bugelig paour? Sell a zo c'hoarvezet gant da ziou c'hoar.....

Met kaer en devoe he zad lavaret evit he distrei, ret e voe d'ezan he lezel da vont kuit. Mont a ra adarre da guza dindan ar pont, ha, p'oa e verc'h o tremen, e tiskargas e fuzul, en eur lavaret :

— Ar yalc'h pe ar vuhez!

Met houman ne spontas ket hag, e-lec'h distrei d'ar gêr, en em lakaas da zorna he marc'h gant eur wialenn a oa ganti, ha kuit d'an daoulamm-ruz.

— Hola! eme he zad, houman a yelo pell!

Hag e tistroas laouen d'ar gêr.

Pa voe arru ar plac'hig yaouank eur pennad en tu all d'ar pont, e lakaas he marc'h d'e gammed, hag e tigouezas ganti eur wrac'hig koz, daoubleget war he baz.

— Demat d'it, emezi, merc'h vihan markiz Koadleger!

— Ha d'ec'h ivez, mammig koz.

— Bez' az pefe ar vadelez d'am sikour da dremen an dour?

— Ya sur, mamm-goz.

Hag e tiskennas, evit he sikour da bignat war he marc'h, hag e tremenjont eur waz-dour a oa eno. Digouezet en tu all, e tiskennas ar wrac'h hag a lavaras :

— Va bennoz d'it, merc'h vihan markiz Koadleger, ha, m'az pefe biken ezomm a sikour, evel az pezo, goulenn Gwraç'h-koz an *Inkouu*, ha kerkent en em gavin.

— Trugarez, mammig koz.

Hag ar wrac'h a yeas kuit, ha hi a zalc'has gant he hent.

Eun tammig pelloc'h, o tremen dre eur c'hoad, e welas eur paotr o keuneuta.

— Petra 'rez aze, va faotr? a lavaras d'ezan.

— Klask keuneud d'am mamm a zo er gêr.

— Pe hano a teus?

— Fanch Krenv.

— Kontant out da zont ganen?

— Pelec'h?

— D'an arme.

— Petra eo ze?

— D'ar brezel.

— Ah! ya, d'en em ganna, ne c'houlennan ket well; met va mamm he deus ezomm ac'hanoun.

— Sell aze evit da vamm.

Rci a ra d'ezan peziou aour.

— Petra 'raio va mamm gant ar boutonou melen-man?

— Pelec'h eman da vamm?

— Du-hont, 'barz al lochenn.

Mont a ra gantan beteg e vamm.

— Demat d'ec'h, mamm-goz.

— Ha d'ec'h ivez, aotrou.

— Kontant 'vefec'h e teufe ho mab ganen?

— Jezuz! aotrou kêz, ha penaos 'rin-me neuze evit beva, koz ha dinerz evel ma 'z oun?

— Setu aman peadra da veva, keit ma vezo ho mab ganen.

Hag e roas d'ezi eun dornad aour.

— Trugarez! ha bennoz Doue d'ec'h, va aotrou mat!... Bezit fur

ha sentit oc'h an aotrou, va mab Fanch.

— Ober a rin, mamm. Kenavo, mamm!

— Doue d'ho pennigo, va mab!

Hag ez ejont kuit o-daou asamblez.

Emberr e weljont eun den o redek war-lerc'h eur c'had, ha stag eur mean-milin ouz pep troad d'ezan.

— Sellit, sellit, aotrou! eme Fanch.

— Petra 'rit-c'houi, va den mat?

— Esaat tapout ar c'had-hont a welit chomet war va lerc'h.

— Hag e stagit mein-milin ouz ho treid?

— Ya sur, aotrou, rak ker buan oun, ma ran eul leo pep kam-

med, ha bep tro e tremenan dreist ar c'had.

— Pe hano hoc'h eus?

— Youen ar Reder.

— Ma! ha kontant 'vefec'h da zont da vale bro ganen?.... Me

ho paeo mat.

— Ya, aotrou; ne c'houlennan ket well.

Setu int tri.

Eun tamm pelloc'h, e weljont unan hag eur c'hof bras-bras d'ezan, kement ha teir barrikenn! Lakaet en devoa e gof war eur c'hleuz, hag e c'houeze, e c'houeze etrezeg ar menezioù.

— Petra 'rit-c'houi aze evel-se, va den mat? a lavaras d'ezan

hon marc'heg yaouank.

— C'houeza evit ober trei ar milinou-avel.

— Pelec'h eman ar milinou-ze?

- N'o gwelit ket du-hont, war ar menez, teir leo ac'han?
 — Hag oc'h paeet pegement bemdez?
 — Pemp kweneg bemdez, ha va boued.
 — Pe hano hoc'h eus?
 — Yann Kofek.
 — Ma! deuit ganen, ha me ho paeo kalz muioc'h.
 — Kontant oun, ne c'houlennan ket well, rak skuiz a-walc'h oun oc'h ober ar vicher-man.
 Ha setu int pevar.
 Pelloc'h c'hoaz e weljont unan o viza gant eur wareg, met ne welent loen ebet.
 — Petra a vizit evel-se, va den mat?
 — Eur gudon a welan du-hont war vranc eur wezenn, teir leo ac'han.
 — Eun tenner mat e tleit beza neuze?
 — Ya sur, aotrou.
 — Pe hano hoc'h eus?
 — Job al Lagadek.
 — Kontant 'vefec'h da zont ganemp da vale bro?... Me ho paeo mat.
 — Ya sur, aotrou.
 Ha setu int pemp.
 — Setu d'in breman pevar mevel mat, a lavare houman, hag eun dra bennak a rin gante.
 Digouezout a reont ivez en Pariz, hag ez eont da loja en eun ostaleri vat. Koania 'reont o-femp asamblez. Naoun o devoa, ha Fanch Krenv dreist ar re all. Pa veze servijet eur plad bennak war an daol, e lampe warnan raktal, hag e lonke ar boued hag a-wechou ar plad ivez. Ma oa souezet ar re all, ha drouk-kontant, o welet ne chome netra gante. E vestr, pa welas, a lavaras d'an ostiz :
 — Grit soup d'an den-man en eur varrikenn didalet, ha digaset d'ezan eur varrikenn jistr.
 Pa glevas Fanch, ez eas da bokat d'e vestr, ha da frota e gein d'ezan, en eur lavaret :
 — Ah! va mestrig kêz, c'houi, 'vat, 'zo eur mestr mat! Me 'raio

- holl 'vel ma lavarfet d'in ; me 'zo krenv, gwelet a refet!
 An deiz war-lerc'h ar beure, ar mestr a lavaras d'e bevar mevel :
 — Ez an da welet ar roue en e balez ; c'houi 'chomo ama, ken am bezo ezomm ac'hanoc'h, ha va gourc'hemennou a roin evit na vanko netra d'ec'h.
 Ha d'an ostiz e lavaras ivez :
 — Ez an breman en eun dro ha n'ouzon ket mat pegeit a vin ; va mevelien a lezan aman, hag ho pedan da soursial oute ha da rei d'eze holl kement a c'houlennfont. Unan aneze, Fanch Krenv, a zo eun tammig rust ha gouez ; met n'ho pet ket aoun dirazan, rak n'eo ket drouk evit se. Me ho paeo ar pezh a c'houlennfet, ha setu aman daou-c'hant skoed arrez.
 Mont a reas neuze da balez ar roue. Digemeret mat eo.
 — Sellit 'ta, eme ar roue, va mignon koz, markiz Koadleger, en deus digaset e vab d'in, pa na c'hell ket dont e-unan! Evurusa-mant eo grêt ar peoc'h... Met n'eus forz, pa 'z out deut, e chomi ganen ; me en em garg ac'hanout, hag a skrivo d'az tad.
 Ma voe roet da bach d'ar rouanez, dre ma oa koant hag en devoa feson vat.
 Ar roue a yeas eur pennadig goude-ze da welet eur roue all a oa mignon d'ezan, hag e keit-se, e lezas ar rouanez da ren ar rouantelez. Houman a blije kaer he fach d'ezi, ha bemdez e yezent o vale asamblez dre ar palez hag ar jardinou ; c'hoari ha c'hoarzin a ree gantan, ober serriou-lagad, lavaret komzou tener. Ar pach ne ree van ebet ; ober a ree memez eun tamm e baotr diwezat, met nec'het bras 'oa koulskoude. Ar rouanez, o welet kement-se, a yee droug enni hag a damalle he fach hag a lavare d'ezan :
 — Genaouek! ne vi biken mat da netra 'ta?.....
 Digouezout a reas ivez ar roue er gêr. Goulenn a eure kelou digant ar rouanez eus he fach :
 — Roit peoc'h d'in gant ar genaouek, ar mic'hiek-ze, emezi ; kredi a rafac'h en deus c'hoantaet pokat d'in!
 — Hen c'hoantaet pokat d'ec'h!
 — Ya sur, an den divergont! ha gant-se ez eo leun a c'houez ; ma oufac'h petra en deus lavaret c'hoaz?

— Petra 'ta?
 — Petra?... Lavaret en deus beza den da c'hallout trec'hi e-unan ar roue Kezar, da zigas d'ec'h e gurunenn hag eun dant eus e benn!
 — Hola! hola! ret eo lavaret d'ezan dont da gomz ganen dioustu. Lavaret eo d'ar pach dont.
 — Penaos, pach, eme ar roue, hag ez oc'h bet divergont a-walc'h evit c'hoantaat pokat d'ar rouanez?
 — Penaos e c'hellit kredi eun dra evel-se, va roue?... An hini en deus lavaret ze a oar a-walc'h n'eo ket gwir. N'hen selaouit ket, aotrou roue, rak gaou a lavar.
 — C'hoaz a zo : lavaret hoc'h eus beza den da drec'hi hoc'h-unan ar roue Kezar, ha da zigas d'in e gurunenn hag eun dant eus e benn?
 — Penaos Doue, aotrou roue, eun denig striz evel-doun en defe gallet lavaret eun dra evel-se, nemet kollet e vefe e skiant-vat gantan?
 — Eo! lavaret hoc'h eus, ha ret e vo d'ec'h ober ar pezh hoc'h eus lavaret, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h!
 — Dont a ra neuze d'an ostaleri da gavout e dud, hag e lavar d'eze :
 — Setu labour, paotred!
 — Petra eo, mestr? eme Fanch Krenv ; me ne c'houlennan nemet labour.
 — Ma! Fanch, kontantet e vi neuze. Kerz da genta da c'hovel ar marichal, ha lavar d'ezan ober d'it eur vaz houarn a vo pemp kant livr enni.
 — Ma! eme Fanch, mont a ran raktal.
 — Pa voe grêt ar vaz, e krog Fanch enni, hag e lavar :
 — Bah! bah! grit d'in eur vaz vat, an dra-man n'eo nemet eur blouzenn ; gwelet a rit?
 — Hag he zorr war e c'hlin. Ma voe klasket neuze an holl houarn a oa en kêr, ha grêt d'ezan eur vaz all hag a boueze tremen mil livr.
 — Breman c'hoaz! emezan ; gant houman e rin eun dra bennak. En em lakaat a reont neuze o-femp en hent. Goude beza baleet pell, pell, e tigouezjont ivez dirak palez ar roue Kezar. Ar pa-

lez-man 'oa ken kaer ha ken uhel ha ken krenv ar mogeriou, ma chomjont da sellet outan, ha n'ouient petra d'ober.
 — Eomp bepred da dremen an noz en eun ostaleri, a lavaras ar mestr, hag e sonjfomp penaos en em gemer.
 — Goude koan, ar re all a ya da gousket, hag ar pach pe merc'h markiz Koadleger, mar deo gwelloc'h ganec'h, a chom da ziviz ha da eva gant an ostiz. Hag e lavar d'ezan :
 — Me 'm eus pevar mevel ha n'eus ket o far war ar bed ; gante, hepken, me 'c'hallfe trec'hi ar roue Kezar, lemel digantan e gurunenn, ha tenna d'ezan eun dant eus e benn.
 — Ha gwir?
 — Ya, gwir a-walc'h ; met na livirit ket ze da zen ebet.
 — Nann, nann!
 — An ostiz, kerkent ha ma voe èt egile da gousket, a redas da balez ar roue hag a lavaras d'ezan :
 — Va roue! va roue! ma ouifac'h!...
 — Petra 'ta?
 — Me 'm eus lojet eun den, gant e bevar mevel, hag a lavar ez int gouest o-fevar da drec'hi war hoc'h armeou, da lemel diganec'h ho kurunenn ha da denna d'ec'h eun dant eus ho penn.
 — An den-ze a renk beza mezo, pe kollet gantan e skiant-vat. Met me 'ya da skriva d'ec'h eul lizer da lavaret d'ezan dont da gomz ganen.
 — Digas a ra an ostiz al lizer d'ar pach. Hen lenn a ra heman, hag e lavar :
 — It da lavaret d'ar roue Kezar, m'en deus c'hoant da gomz ganen, dont d'am c'havout ; evidoun-me ne flachin ket.
 — Mont a ra an ostiz da gas e respont d'ar roue Kezar.
 — Peseurt den eo hennez 'ta? a lavar Kezar souezet ; ret eo d'in mont d'hen gwelet.
 — Dont a ra.
 — Petra, emezan, c'houi, va den mat, hoc'h eus lavaret gallout trec'hi va armeou gant ho pevar mevel, ha lemel diganen va c'hurunenn, ha tenna eun dant eus va fenn?
 — Ya sur, lavaret em eus hen ober, ha bepred hen lavaran.
 — Ma! deut ganen da leina ho-pemp warc'hoaz, ha neuze e

welfomp.

— Gant plijadur, aotrou roue ; met unan eus va faotred n'eo ket fur a-walc'h, hag em eus aoun e rafe eun dra bennak da zis-plijout d'ec'h.

— Deuit bepred, ha deuit ho-pemp.

— Trugarez, aotrou roue ! Mont a refomp, p' hoc'h eus c'hoant. Pa voe ét ar roue kuit, e teuas da gavout e dud, hag e lavaras d'eze :

— Pedet omp, paotred, da vont da leina warc'hoaz gant ar roue Kezar, en e balez, hag ec'h efomp. Te, Fanch Krenv, a vo ret d'it beza eno divergont, divez, hag ober vila ma c'halli.

— Ma ! va mestr, eme Fanch, va lest da ober. An deiz war-lerc'h, ez eont o-femp d'ar palez, war-dro kreisteiz. Pedet e oa ar brinsed ha pennou an arme, ma oa eur fest kaer. A-boan 'oa d'eze beza azezet ouz taol, ma kemer Fanch al loa-bod, hag en em laka da stlepel soup a-gleiz, a-zehou, a bep tu, en eur lavaret :

— Petra, evit eul logodenn va c'hemer ar roue-man, rei d'in ken nebeud a soup !... Me n'oun ket deuet aman da vervel gant an naoun ; digasit d'in soup en eur varrikenn didal !

Setu savet an holl ouz taol, labezet a soup hag a druzoni ; ha kri, ha trouz.

— Dastumit prim al loen-ze 'barz ar prizon ! a lavaras ar roue. Ha kerkent eur bagad soudarded en em daolas warnan. Met Fanch a dapas e vaz, en devoa lezet e toull an nor, hag o stlejas hag o drailhas holl. Diskenn a reas neuze er porz a oa leun a soudarded, ha da c'hoari gant e vaz.

— Tennit warnan gant ar c'hanoliou ! eme ar roue. Met Fanch a dape ar bolodou diwar nij, hag a lavare :
— Petra ? Piz, bili, mat d'ar vugale da c'hoari poullig !
Ma renkas ar roue goulenn gras, evit na vije ket drailh et e holl soudarded.

— Hola ! eme ar roue, setu aman, avat, eun den !
— Ya sur, aotrou roue ; met tri all am eus c'hoaz hag a zo kouls hag hen ; setu aman eur reder avat, ha n'hoc'h eus hini da c'hoari gantan en ho rouantelez a-bez.

— Ma ! lakaomp klaoustre.

— Ya, a-walc'h ; petra a lakaomp ?

— Va zenzor, mar kollan, enep da vuhez, ha hini da baotred, mar kollez.

— Kontant oun ; lavaret eo !

Ma voe lakaet an deiz war-lerc'h evit ar redadeg.

— Da dro eo, Youen ar Reder, ha diwall da goll ; pe e kollfomp holl hon buhez.

— Bezit hep morc'hed, va mestr.

An deiz war-lerc'h, d'an eur lavaret, en em gav an daou reder er par. Roet e voe d'eze peb a bod-pri, hag e tleent mont da garga o fodou d'eur feunteun a oa dek leo ac'hane, ha distrei gante leun a zour. Ar roue a skoas tri daol en e zorn kleiz, ha setu int ét kuit.

War o hent e oa eur chapel hag e oa merket war he mogeriou holl geloiou ar rouantelez. Youen en devoa amzer, hag a chom eno da lenn. Ma krog neuze ar c'hoant kousket ennan, hag e kouez d'an douar, harp e benn war benn eur marc'h maro 'oa eno. Reder ar roue a oa bet beteg ar feunteun ha dija e oa o tistrei, gantan war e benn e bod leun a zour. Job al Lagadeg, an tenner mat, a welas neuze 'oa manet kousket Youen ar Reder. Tapout a ra prim e wareg, ha gant eur bir e skarz ar penn marc'h a oa dindan e benn. Heman a zihun neuze, a grog en e bod, hag e teir pe beder gammed e voe e-Fichen ar feunteun. Karga 'ra e bod a zour, hag e tistro, hag ec'h arru da genta er par. Poent 'oa d'ezan, rak egile n'en devoa ken nemet daou gammed da ober !

— Va malloz ! eme ar roue Kezar, holl a ran !

Ha ma renkas rei e denzor.

E-pad eiz deiz, e oa bet eiz kemener oc'h ober sïer da lakaat an aour hag an arc'hant. Pa voent kaset holl war eul lestr, e tistro-jont dre vor. Digouezet 'oant dija pell, pa weljont o devoa ankounac'haet kurunenn ar roue Kezar hag e zant. Ma voe ret d'eze dont war o giz. Fanch Krenv a voe kaset da gerc'hat ar gurunenn hag an dant. Antren a ra 'barz ar palez, hep ma krede den hen harz ; an holl a sponte oc'h hen gwelet. Mont a ra beteg ar gambr 'lec'h m'oa ar roue, hag hen trist mat. Gant eun taol dorn e ra lam-

pat eun dant eus e c'henou ; neuze e tap ar gurunenn a oa war e benn, ha kuit!

Setu kri forz, ha trouz ha glac'har er palez. Kaset eo eur strollad a dregont lestr war o lestr. P'o gweljont o tozt, an avel gante :

— Alo! paotr e gof bras, labour brema!

— Ya, ya, mestr.

Ha Yann Kofek da c'houeza, da c'houeza, ha diskar ha beuzi holl listri Kezar.

Arruout a rejont neuze hep poan. Pa welas ar roue Frans tenzor Kezar hag e gurunenn hag e zant, en devoe eur joa vras, hag e lakaas e bach da veza marc'heg.

Eur pennad goude, ec'h eas adarre ar roue en hent, hag e lezas adarre e rouantelez da ren gant ar rouanez. Bepred e plije d'ezi ar pach koant, hag e veze o klask beza gantan, ha war e lerc'h dre-holl. Met heman ne ree bepred van ebet, ma kounnare ar rouanez gant an droug a oa enni.

Pa zistroas ar roue d'ar gêr, e lavaras d'ezan :

— Eun aerlin (1) a zo aze 'barz ar c'hoad, hag a c'hlac'har ac'hanomp ; hon holl derved hag alies ar vesaerien a ve lonket gantan. Ret e vo dont a-benn d'hen laza, en eun tu bennak.

— Gouzout a rit hag a dud hon eus kollet dija oc'h ésaat hen laza.

— Ho marc'heg nevez en deus lavaret d'in 'oa den da zont a-benn anezan.

— Ya?... Ze 'zo mat neuze, ha ret 'vo d'ezan ober ar pez en deus lavaret.

Digemennet eo ar marc'heg nevez da vont da gavout ar roue.

— Penaos, marc'heg, hag hoc'h eus lavaret beza den da laza an aerlin a zo aze 'barz ar c'hoad, hag am glac'har?

— N'em eus ket, va Doue, aotrou roue.

— Eo! eo! lavaret hoc'h eus d'ar rouanez, ha ret 'vo d'ec'h ober ar pez hoc'h eus lavaret, pe n'eus nemet ar maro evidoc'h.

(1). — An aerlin a zo eur serpent bras gant eur c'horn war e benn.

Setu hon marc'heg yaouank nec'het bras :

— Penaos, emezan, en em dennin eus ar pleg-man?... Pa oan o vont kuit dioc'h ti va zad, e tigouezas ganen eur wrac'h koz, a sikouris da dremen eur waz-dour, hag a lavaras d'in, m'am bije eun deiz ezomm a sikour, n'am bije netra d'ober nemet gervel Gwraç'h an *Inkonu*, hag e teuje. Ezomm a-walc'h am eus a sikour, a gredan ; gwelomp 'ta ha hi a deuiio... « Gwraç'h koz an *Inkonu*, deuit d'am sikour, m'ho ped! »

Ha kerkent e tigouez eur wrac'h.

— Petra 'zo evit ho servij, merc'h markiz Koadleger?

— Lavaret a zo d'in e renkin tapout eun aerlin a zo aze 'barz ar c'hoad, pe n'eus nemet ar maro evidoun.

— Ma! va selaouit mat, ha mar grit pep tra evel ma lavarinn, e teufet a-benn eus ho taol. Lavarit d'ar roue rei d'ec'h eun hanter varrikenn kassis, eur vouc'hal, eur c'habestr aour hag eur marc'h eus e varchosi, hag ouspenn eun talar. It gant an holl draou-ze 'barz ar c'hoad ; lakit ar varrikenn didalet dindan eur wezenn-dero, ha pignit neuze war ar wezenn. Pa santo an aerlin ar c'houez, e teuiio d'ar red hag en eur skrijal spontus. P'en devo evet eur banne kassis, e redo dre ar c'hoad, hanter-vezo, hag a laosko kriadennou euzus ; teurel a raio tan, pa welo ar marc'h e lampo warnan, met heman hen pellaio gant gwinkadennou. Dont a raio adarre da eva kassis, hag e savo e benn hag ho kwelo ; neuze ez aio kuit gant eun droug euzus, hag e tistroio d'ar red, hag e planto e gorn 'barz ar wezenn, ken n'halla ket hen tenna. Diskennit neuze prim evit hen genna e-barz an toull. Skrijal a raio, ha teurel tan, ken a rosto ar gwez en-dro d'ezan ; met na spontit ket evit kement-se, ha lakit ar c'habestr alaouret war e c'houzoug. Neuze, pa welo n'hello ken en em zifenn, e lavaro : « Lavaret mat e oa 'vijen kemeret gant eur plac'h yaouank gwisket en marc'heg. Tre-c'het a teus warnoun, merc'h markiz Koadleger! » Neuze n'ho po ken ezomm da gaout aoun : an aerlin 'vo deut donv evel eun oan, hag e c'hallfet hen staga ouz lost ho marc'h, ha dont gantan da gavout ar roue. An holl a sponto war an hent hag en kêr oc'h ho kwelet o tont gantan, met ne raio ken droug da zen ebet. P'arruo e porz ar palez, dirag ar roue, e lavaro d'ezan : « Te bepred, roue

Frans, a zo diota den a vale ; te a zo d..... aliesoc'h a wech eget a vean a zo oc'h ober da balez! » Ma kounnaro neuze ar roue hag a lavaro : « Petra ober? — Lakaat gori eur forn, ha teurel da wreg e-barz! »

— Trugarez! ha va bennoz, mammig koz!

Hag ez eas kuit kerkent.

Holl e c'hoarvezas evel m'he devoa lavaret ar wrac'h koz, hag ar rouanez a oa taolet en eur forn goret ruz, ha gwentet he ludu en avel....

— Breman, aotrou roue, a lavaras c'hoaz an aerlin, e tleit eureuji ho mab da verc'h vihan markiz Koadleger, a zo aman.

— Merc'h markiz Koadleger! a lavaras an holl souezet.

— Ya, merc'h yaouanka markiz Koadleger, ha nann e vab, evel ma sonje ganec'h holl!

Ma voe dimezet hag eureujet merc'h yaouanka markiz Koadleger da vab ar roue Franz, hag e voe festou, dansou ha c'hoariou eno neuze, evel n'hoc'h eus gwelet biskoaz.

Ar markiz koz a voe ivez pedet d'an eured gant e diou verc'h all, hag ar re-man a eureujas prestik goude peb a brins yaouank hag e vevjont holl evurus asamblez.

An daou dort

An daou dort

Eur wech e oa daou dort, Nonnig ha Gabig, hag e oant mignoned o-daou. Kemenerien e oant o-daou, ha bemdez ec'h eent da labourat d'an tiegeziou war ar mêz, pep-hini en e du.

Eun noz, pa oa Nonnig o tistrei eus e devez, diwezat eun tam-mig, digouezet e lann Penn-ar-Roc'ho, e klevas mouezigou o kana evel-hen :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her.

— Daoust piou a zo o kana evel-se? a lavaras ennan e-unan.

Hag e tostaas goustadik.

Sklêr e oa al loar, hag e welas an danserien-noz, hag a zo kornandoned, krog dorn-ouz-dorn, o tansal en kelc'h hag o kana. Unan a gane a-raok :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her.

Hag ar re all holl a gane war e lerc'h :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her.

Ha ne lavaret nemet se. Nonnig en devoa klevet alies komz eus an danserien-noz, met biskoaz n'en devoa o gwelet, hag en em guzas 'dreg eur roc'hell evit sellet oute. Met gwelet e voe prestik, ha tapet e kreiz ar c'helc'h. Hag i neuze da zansal ha da drei endro d'ezan, ha da gana gwaz evit biskoaz :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her!

Ha da lavaret da Nonnig :

— Deus da zansal ganimp ivez!

Nonnig n'oa ket eur paotr aounik hag a yeas en dans. Ha setu hen da drei ha da gana gante :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her!

— Ha goude? a lavaras ; gwall-verr eo ho son.

— N'eus ken, a lavarjont d'ezan.

— Penaos n'eus ken? Perak na lâret ket ivez :

Ha diziou ha digwener.

— Ya avat! a lavarjont holl ; se a zo brao kaer.

Hag i da gana neuze :

*Dilun, dimeurz ha dimerc'her,
Ha diziou ha digwener!*

Ha da vont en-dro, en-dro!

Pa c'hoantaas Nonnig mont kuit, e lavarjont an eil d'egile :

— Petra a rofomp d'an den-ma, evit beza hiraet ha braoet hon zon?

— An dra a garo : arc'hant hag aour kement ha ma karo, pe beza didortet.

— Mar karit va didorta avat, a lavaras Nonnig, ne c'houlennan ken diganec'h.

Ha kerkent e voe lemet e dort d'ezan, hag e tistroas d'ar gêr skanv hag eeun, ha zoken eur paotr koant.

An deiz war-lerc'h, pa welas e vignon Gabig anezan, e voe souezet.

— Petra? emezan.... (hag e selle ouz e gein).... ha da dort?

— Eat kuit, evel ma welez.

— Penaos eo c'hoarvezet kement-se?

Hag e kontas d'ezan evel ma oa c'hoarvezet an dra.

— Ah! me 'c'h aio ivez e-berr da noz da Benn-ar-Roc'ho, da wélet an danserien-noz.

Hag e reas evel m'en devoa lavaret. P'arruas 'barz al lanneg, e oa adarre ar c'hornandoned o tansal hag o kana :

Dilun, dimeurz ha dimerc'her!

a gane unan da genta ; hag ar re all war e lerc'h :

Ha diziou, ha digwener!

Hag e troent, hag e lampent.

Gabig a dostaas, hag e lavarjont d'ezan :

— Deus da zansal ganimp ivez!

Ha setu Gabig dorn-ouz-dorn gante, ha da zansal ha da gana evelte :

*Dilun, dimeurz ha dimerc'her,
Ha diziou, ha digwener!*

— Ha goude?.... a lavaras.

— N'eus ken. Petra, c'houi a oar c'hoaz?

— Ya da!

— Oh! lavarit eta, lavarit eta!

Ha disadorn ha disul!

— Oh! se n'eo ket mat! se na junt ket! Hon zonig a oa koant kaer a-raok, ha n'eo ken breman.... Petra 'vo grêt d'ezan?

— Lakaat d'ezan tort egile, eme unan.

— Ya, ya, lakaat tort egile war e hini.

Hag e voe peget tort Nonnig d'ezan war e hini, hag e tistroas d'ar gêr droug ennan ha mezus bras, m'ho ped da gredi.

Hag evel-se, ar peurest eus e vuhez, e renkas dougen daou vec'h, e hini hag hini e gamarad.

Dastumet en Plouaret, e 1859.

TAOLENN

TAOLENN

F.-M. LUZEL : e vuhez I

KONTADENNOU :

Genver ha C'houevrer	1
Tregont a Bariz	13
Ar pevarzek kazeg ha Marc'h ar bed	27
Mab an hini goz pe Roue ar pesked	41
Louizik, mab ar glaouer, filhor da roue Frans	53
Ar brinsez Troïol	73
An Tignouz, pe mevel an Diaoul	89
Roue ar Portugal	105
Ar perroked sorser	117
Merc'h Markiz Koadleger, pe Fanch Krenv, Yann Kofek, Youen ar Reder ha Job al Lagadek	131
An daou dort	147

MOULADURIOU ARVOR

— GWENGAMP —

